

^KÜRD

xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır
Heydər Əliyev

DİPLOMAT

№ 38 (550) 09 - 15 Cəməl, Oktyabr il 2023
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasî

Qiyməti: 40 qəpik
Həjə: 40 qəpik

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!

Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məscidləri.

Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.

Səbāhəddin Eloğlu

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev Xankəndi şəhərində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağını ucaldıb

Səh. 2

Foruma MERİyê: Nêçîrvan Barzanî li ser PKK, Tîrkîye û Îranê peyamên girîng dan

Səh. 2

Serok Barzanî pêşwaziya Balyozê Brîtanyayê li Iraqê kir

Səh. 15

Bafıl Talebani: Em di bin zext, dron û êrişên Tîrkîyeyê de bi wan re diyalogê nakin

Səh. 9

Dr. Nuri Dersimi'nin Kürd milliyetçi düşüncesindeki yeri

Səh. 11

Mela Bextiyar: Rûdaw di hawara me hat

Səh. 10

Kürdistan Bölgesi Bakanlar Kurulu gündemdeki konuları görüştü

Prezident İlham Əliyev Şimali Kipr Türk Cümhuriyyətinin Prezidenti Ersin Tatarı qəbul edib

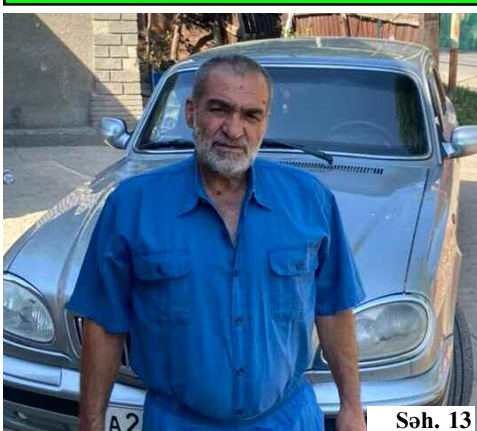
Azərbaycanda Şəddadi Kürd dövləti

Prezident İlham Əliyev Xocavənd şəhərində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağını ucaldıb

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN "ŞƏRƏFNAMƏ" ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında Kürd Xalqının rolu

İtirdiyimiz tarixi yurdlar: ZƏNGƏZUR

Səh. 13

ŞEREFA TE

Səh. 15

Wezîrê Karên Navxwe: PKK li ber Rêkeftina Şingalê dibe asteng

Səh. 16

KURO LAWO MİN NEKENE

Səh. 12

Balyozê Hollanda li Iraqê: Em piştgiya çaksaziya Wezareta Pêşmerge dikin

Prezident İlham Əliyev Xocalı rayonunun Əsgəran qəsəbəsində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağını ucaldıb

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 15-də Xocalı rayonunun Əsgəran qəsəbəsində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağını ucaldıb.

Sonra dövlətimizin başçısı qəsəbə ərazisinə baxış keçirdi.

Qeyd edək ki, Əsgəran qəsəbəsi 1992-ci ildə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunub.

Qəsəbə 2023-cü il sentyabrın 19-20-də Azərbaycan Ordusunun Qarabağda həyata keçirdiyi lokal xarakterli antiterror tədbirləri nəticəsində separatçılardan təmizlənib.

Prezident İlham Əliyev Şimali Kipr Türk Cümhuriyyətinin Prezidenti Ersin Tatarı qəbul edib

Oktyabrın 14-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Şimali Kipr Türk Cümhuriyyətinin Prezidenti Ersin Tatarı qəbul edib.

Görüşdə Türk dünyası xalqlarının bir-biri ilə tarixi bağlılığına söykənən əlaqələrinin genişləndirilməsindən və xalqlarımız arasında humanitar, mədəniyyət, təhsil, idman sahələrində əməkdaşlığın genişləndirilməsi üçün imkanların mövcud olmasından məmnunluq ifadə edilib.

Bu xüsusda, səmərəli platforma kimi Türk Dövlətləri Təşkilatının rolunu xüsusi qeyd edən Azərbaycan Prezidenti Türk dünyası xalqlarının bundan sonra da müxtəlif sahələrdə

əlaqələri inkişaf etdirəcəyinə ümidvar olduğunu bildirib. Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın həmişə Türk dünyasının sıx birləşməsinə öz töhfəsini verdiyini və bundan sonra da Türk dünyasının birliyi amallarına sadıq qalacağını qeyd edib.

Görüşdə Şimali Kipr Türk Cümhuriyyətinin Türk Dövlətləri Təşkilatı çərçivəsində müşahidəçi üzv kimi fəaliyyətindən danışılıb. Qeyd edilib ki, Şimali Kipr Türk Cümhuriyyəti artıq uzun müddədir İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı yanında da Şimali Kipr Türk Cümhuriyyətinin müşahi-

dəçi statusunun olması tam məntiqlidir.

Ersin Tatar öz növbəsində Azərbaycanın suverenliyini tam təmin etməsi münasibətilə Prezident İlham Əliyevi təbrik etdi. O, həmçinin Bakıda təşkil olunan Şimali Kiprin Mədəniyyət Günləri çərçivəsində keçirilən tədbirlərdən məmnunluq ifadə edərək, yaradılan şəraitə görə Azərbaycan Prezidentinə minnətdarlığını bildirdi.

Görüşdə turizm, elm, təhsil və tələbə mübadiləsi sahələrində əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olundu.

Sonda Şimali Kipr Türk Cümhuriyyətinin Prezidenti dövlətimizin başçısına xatirə hədiyyəsi təqdim etdi.

Serok Barzanî pêşwaziya Balyozê Brîtanyayê li Iraqê kir

Îro Sêşema 10ê Cotmeha 2023ê, Serok Mesûd Barzanî li Pîrmamê pêşwaziya Balyozê Brîtanyayê li Iraqê Stephen Hitchen û şanda pê re kir.

Di wê hevdişinê de, Balyozê Brîtanyayê li Iraqê ecêbmana xwe ji bo pêkvejiyana aştiane ya pêkhatên olî û neteweyî li Kurdistanê nîşan da, herwesa pesna wê ferhenga pêkvejiyanê kir ku li Kurdistanê bûye sedema çêbûna jîngeheke guncayî ji bo ol û neteweyên cuda. Wî rolê Serok Barzanî jî di bergirîkirina ji

mafên pêkhatan û parastina ferhenga pêkvejiyanê û kûrtîrkirina wê bilind nîrxand. Her li ser vê mijarê, Serok Barzanî tekez li ser wê yekê kir ku ferhenga pêkvejiyanê li nav xelkê Kurdistanê rih û rîşalên dêrîn û dîrokî hene û gelê Kurdistanê li beramber ol û neteweyên cuda cuda û dîtin û nerînen olî herdem vekirî û azad bûye. Ev jî ji bo gelê me ferhengeke dewlemend e û ciyê şanaziyeke mezin e.

Her di wê hevdişinê de Serok Barzanî ronahî berda ser qonaxên cuda

cuda yên dîroka peywendiyên navbera Herêma Kurdistanê û Iraqa Federal û destûr û lihevkerînin siyasî. Ew yek jî tekez kir ku dê bi Hikûmeta Iraqê û Serokwezîr Sûdanî re hemî bizavan bikin ji bo ku di çarçoveya destûrî û bi rêya diyalogê û hevfehimandinê kêşe bîr çareserkin.

Di pişkeke din a wê rûniştinê de, dîtin û nerîn li ser rewş û pêşhatên siyasî yên navxweya Herêma Kurdistanê bi hev hatin guhertin.

KDP.info

Foruma MERIyê: Nêçîrvan Barzanî li ser PKK, Türkiye û İranê peyamên girîng dan

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî ragihand ku Türkiye û İran cîranên Herêma Kurdistanê ne û got: "Nabe ku kes ji Herêma Kurdistanê êrişî cîranên me bike." Nêçîrvan Barzanî herwiha got ku divê pîrsgirêka PKK û Türkiyeyê bi rêya diyalogê çareser bibe, ev pîrsgirêk bi çekan çareser nabe. Foruma Enstîtuya Lêkolînan ya Rohhilata Navîn (MERI) bi sponsoriya Tora Medyayî ya Rûdawê, li Hewlêrê bi rê ve diçe. Gelek nivîskar, lêkolîner, siyasetmedar, çalakvan û rojnamegerên ji Iraq û Herêma Kurdistanê beşdarî MERIyê dibin. Di panela îro ya dawiyê ya bi moderatoriya rojnamevan Hîwa Osman de Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bû mêvan.

Nêçîrvan Barzanî di panelê de behsa pêwendiyên PDK û YNKyê, pîrsgirêkên navbera Hewlêr û Bexdayê, rêkeftina ewlehiyê ya navbera İran û Iraqê, pêvajoya yekgirtina Pêşmerge, nakokiyên navbera Türkiye û PKKyê, pîrsgirêka Îsraîl-Filistinê û gelek mijarên kir.

Nêçîrvan Barzanî bi bîr xist ku di dema borî de bi saya hewlên Celal Talebanî û Serok Mesûd Barzanî li ser navê gelê Kurdistanê û Iraqê gelek destkeft hatin bidestxistin.

Nêçîrvan Barzanî tekez kir ku pêwendiyên Partiya Demorata Kurdistanê (PDK) û Yekîtiya Nîştîmanî ya Kurdistanê (YNK) gelekî girîng in û got:

"Divê em hemû bixebitin ku ev pêwendî baş bibin. Pêwîst e YNK û PDK rêkeftineke nû îmze bikin. Em di vê baweriyê de ne ku piştî vê

kongreyê, rewşa YNKyê baştir e, her du alî dizanin ku pêwîst e bi hev re kar bikin."

Bi gotina Nêçîrvan Barzanî pîrsgirêkên her du partîyan ne ewqasî mezin in ku neyên çareserkin.

Nêçîrvan Barzanî diyar kir ku di navbera Bexda û Hewlêrê de pîrsgirêkeke bingehîn heye ku berî her tiştî divê bê ew çareserkin û got:

"Li gorî Destûra Iraqê sistema me ya federal heye. Iraq sistemeke federal e lê di bingehê wê de navendîparêzîyeke pir xurt heye. Li Iraqê heta îro federalîzm nehatiye avakirin û bicihanîn.

Dibe ku hinek karên ku em li Herêma Kurdistanê dikin ne li gorî sistema federalî be lê nêzîkbûna Bexdayê li hemberî Herêma Kurdistanê li derveyî sistema federalîzmê ye." Derbarê nakokiyên di navbera Hewlêrê û Baxdayê de Nêçîrvan Barzanî got: "Em dixwazin li Iraqê çareserîya siyasî hebe, me bi hev re DAÎŞ têk bir. Me tevan şehîd dan, xwîna me tevlîhev bûye.

Di navbera Hewlêr û Bexdayê de pîrsgirêkeke cewhwerî heye, beriya her tiştî divê ev pîrsgirêk were çareserkin. Cihê çareserkirina pîrsgirêkên me Bexda ye, ne cihekî din. Di mijara mûçeyê de jî Nêçîrvan Barzanî got ku Hikûmeta Herêma Kurdistanê gelek şefaf bûye û divê mijara mûçeyê bi başî were çareserkin. Her derbarê vê mijarê Nêçîrvan Barzanî got: "Divê Iraq mafên gelê Herêma Kurdistanê biparêze û nabe ku mûçe bibin mijare nîqaşan." Tê nûkirin...

Nerina Azad

Prezident İlham Əliyev Xocavənd şəhərində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağını ucaldıb

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 15-də Xocavənd şəhərində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağını ucaldıb.

Sonra dövlətimizin başçısı şəhər ərazisinə baxış keçirdi.

Qeyd edək ki, Xocavənd şəhəri 1992-ci il oktyabrın 2-də Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilib.

Şəhər 2023-cü il sentyabrın 19-20-də Azərbaycan Ordusunun Qarabağda həyata keçirdiyi lokal xarakterli antiterror tədbirlərindən sonra separatçılardan təmizlənib.

Prezident İlham Əliyev Əsgəran qalasında olub

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 15-də Əsgəran qalasında olub. Dövlətimizin başçısı Əsgəran qalasına və əraziyə baxış keçirdi. Qeyd edək ki, XVIII əsrdə Qarabağ xanı Pənahəli xanın göstərişi ilə inşa olunan Əsgəran qalası Azərbaycanın memarlığının parlaq nümunələrindəndir. Qala Şuşadan 24, Xocalıdan isə 5 kilometr məsafədə yerləşir. Xocalı şəhəri 1992-ci ildə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunduqdan sonra qala dağıntılara məruz qalıb. Bu il sentyabrın 19-20-də Azərbaycan Ordusunun Qarabağda həyata keçirdiyi lokal xarakterli antiterror tədbirlərindən sonra Əsgəran qalası separatçılardan azad edilib.

Prezident İlham Əliyev Xocalı şəhərində Azərbaycanın Dövlət Bayrağını ucaldıb

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev oktyabrın 15-də Xocalı şəhərində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağını ucaldıb.

Sonra dövlətimizin başçısı şəhər ərazisinə baxış keçirdi. Qeyd edək ki, Xocalı şəhəri 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə işğal olunub. Erməni işğalçıları Xocalıda Azərbaycan xalqına qarşı tarixin ən qanlı soyqırımlarından birini törədib. Bu soyqırımı nəticəsində 613 dinc sakin qətlə yetirilib.

Xocalı şəhəri 2023-cü il sentyabrın 19-20-də Azərbaycan Ordusunun Qarabağda keçirdiyi lokal xarakterli antiterror tədbirləri nəticəsində separatçılardan təmizlənib. Bu şəhərdə Azərbaycan Bayrağının dalğalanması Xocalı faciəsi qurbanlarının qanının yerdə qalmadığını bir daha nümayiş etdirir.

“BMT missiyası Qarabağın erməni əhalisinə qarşı pis rəftar hallarının olmadığını təsdiqləyib”

“Sentyabrın 29-da Azərbaycanın dövləti ilə BMT missiyasının Qarabağa ilk səfərindən əldə edilən məlumatlar təsdiq edir ki, Qarabağın erməni əhalisinə qarşı pis rəftarla bağlı bir hal olsun hal qeydə alınmayıb”.

“Report” xəbər verir ki, bunu Azər-

baycan xarici işlər nazirinin müavini Elnur Məmmədov Haaqada Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsində “İrqi ayrı-seçkililiyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında” Beynəlxalq Konvensiyanın tətbiqi ilə bağlı iş üzrə keçirilən iclasda deyib.

“Bu, BMT-nin son 30 ildə Qarabağdakı ilk missiyası idi. Azərbaycan və BMT 90-cı illərin əvvəllərində azərbaycanlılara qarşı etnik təmizləməni sənədləşdirmək üçün işğal illərində dəfələrlə bu ərazilərə çıxış əldə etməyə cəhd göstərüb, lakin Ermənistan dəfələrlə BMT-yə və ya hər hansı digər dövlətə imtina edib”-deyər, o bildirib.

Onun sözlərinə görə, ilk səfər zamanı BMT nümayəndələri yerli əhali ilə görüşüb söhbət ediblər, humanitar yardım və tibbi xidmətlərlə tanış olublar.

“Onlar mülki və ictimai infrastruktura, o cümlədən xəstəxanalara, məktəblərə və yaşayış binalarına, mədəni və dini binalara heç bir ziyanın dəymədiyini qeydə alıblar”.

Xarici işlər nazirinin müavini qeyd edib ki, oktyabrın 9-10-da BMT missiyasının Qarabağa ikinci səfəri olub. Hazırda Azərbaycan birinci əldən məlumat əldə etmək üçün missiyanın hesabatlarını gözləyir.

Vətən müharibəsi şəhidi Quliyev Asim Bəkir oğlu

12 oktyabr 2023-cü ildə Sabunçu rayonu, Bakıxanov qəsəbəsində Vətən müharibəsi şəhidi Quliyev Asim Bəkir oğlunun ildönümü münasibəti ilə

bətilə anım mərasimi keçirildi. Tədbirdə Sabunçu Rayon İcra Hakimiyyəti başçısı Aparatının Vətən müharibəsi iştirakçıları və şəhid ailələri ilə işin təşkili şöbəsinin müdiri Fəqan Əlizadə, Sabunçu Rayon İcra Hakimiyyəti başçısının Bakıxanov qəsəbəsi üzrə nümayəndəsi Həmid Qalayev, Bakıxanov bələdiyyəsinin sədri Ramis Nəsimov, şəhidin ailə üzvləri, qəsəbə sakinləri iştirak etmişdir.

Quliyev Asim Bəkir oğlu 02.03.1996-cı il tarixində Bakı şəhəri, Sabunçu rayonu, Bakıxanov qəsəbəsində anadan olmuşdur.2012-ci ildə Bakıxanov qəsəbəsində yerləşən 107 sayılı tam orta məktəbi bitirmişdir. Həqiqi hərbi xidmət zamanı Aprel döyüşlərində iştirak etmişdir. Vətən müharibəsi başlayan kimi könüllü ordu sıralarına yazılmış, Cəbrayıl, Füzuli istiqamətində gedən döyüşlərdə iştirak etmişdir. 12.10.2020-ci ildə Ağoğlan (Hadrut) istiqamətində gedən döyüşdə qəhrəmancasına şəhid olmuşdur. 12.10.2020-ci ildə Sabunçu rayonu, Bakıxanov qəsəbəsində yerləşən “Şəhidlər Xiyabani”ndə dəfn olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin müvafiq Sərəncamı ilə ölümündən sonra III dərəcəli “Vətənə xidmətə görə” ordeni, “Vətən uğrunda”, “Füzulinin azad olunmasına görə” “Xocavəndin azad olunmasına görə” medalları ilə təltif olunub.

Rusiya sülhməramlıları Qarabağda daha bir müşahidə məntəqəsini ləğv edib

Azərbaycanın Qarabağ bölgəsində müvəqqəti olaraq yerləşdirilmiş Rusiya sülhməramlı kontingenti daha bir müşahidə məntəqəsini ləğv edib. “Report” xəbər verir ki, bu barədə Rusiya Müdafiə Nazirliyi məlumat yayıb.

Qurumdan bildirilib ki, sentyabrın 19-dan Rusiya sülhməramlılarının ümumilikdə 8 müşahidə və 15 müvəqqəti müşahidə məntəqəsi “bağlanıb”.

“Son sutka ərzində Rusiya sülhməramlı kontingentinin məsuliyyət daşıdığı ərazidə atəşkəs rejiminin pozulması faktı qeydə alınmayıb”, - məlumatda qeyd olunub.

Xatırladaq ki, Rusiya sülhməramlı kontingenti Azərbaycan və Rusiya prezidentləri və Ermənistan baş nazirinin 9 noyabr 2020-ci il tarixli birgə bəyanatının üçüncü bəndinə uyğun olaraq Azərbaycanın Qarabağ bölgəsinə yerləşdirilib.

Əvvəli ötən sayımızda

Amma təəssüflər olsun ki, mən sizin Qalaya tamaşa edə bilmədim. Yazıq xan səfərbərliliyindən rus sərdarının bu hiyləsini anlamayıb buyurdu ki, nə eybi var, Gəncəyə bir neçə gün gec gedərsiniz. Buyurun, gedək bir-iki gün bizə qonaq olun. Qalaya tamaşa edin. Sərdar bir az fikirləşdikdən sonra dedi ki, bir gecə-gündüz hüçurunuzda qonaq olmaq asandır. Bu söhbətdən sonra onlar qoşunla Qalaya tərəf üz qoydular. Xan bağı deyilən yere çatarkən sərdar qoşuna əmr etdi ki, bu qədr adamın şəhərə girməyinə ehtiyac yoxdur. Bir neçə yüz nəfər mənimlə Qalaya gəlsin, qalan qoşun biz geri qayıdandan burda gözləsin. Rus sərdarı neçə yüz əsgər götürüb, Qalaya xanın hüçuruna gəldi. Qalaya daxil olan kimi sərdar dönüb rusca öz əsgərlərinə əmr edərək sıraya düzdü. Xan soruşdu ki, nə üçün əsgərləri sıraya düzdünüz. Sərdar buyurdu ki, əsgərləri sizin şəərəfinizə sıraya düzdüm. Bundan sonra sərdar rusca əsgərlərə nə dedisə, onlar tələsik yürüyüb bürç və bari

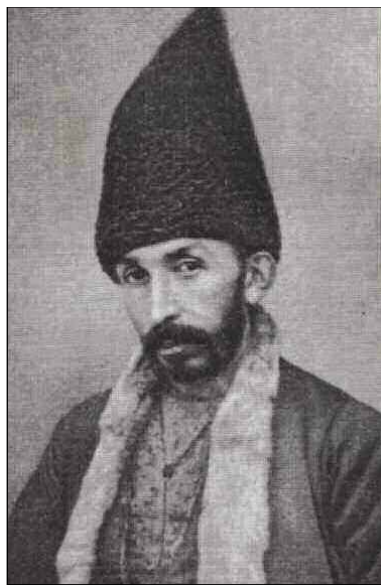
ki, mənə kömək əlinizi uzadasınız. Bundan sonra cənabınıza tabe oluram. Xan həmin ərizəni bir Qur'ani-Şərifin arasına qoyub, onu da möhürləyib, şahə göndərdi. Bunun da mənası o idi ki, and olsun bu Qur'ani-Şərifə ki, cənabınıza tabe olacağam.

Şahənşah ərizəni alan kimi dərhal 12 minlik qoşun toplayıb, topxanası ilə birlikdə İbrahimxəlil xanın oğlu Əbülfət ağanın sərkərdəliyi ilə xanın köməyinə göndərdi. Bu tərəfdən rus sərdarını bu əhvalatdan xəbərdar etdilər. Sərdarın əmri ilə həmin saat gecə vaxtı bir neçə yüz əsgər toplanıb, xəbər gətirən adamın sərəncamına verildi.

Qoşun aşağı bürçün altında yerləşən lağımdan keçərək Şuşakəndə gəldi. Qoşunun başçısı Şuşakənddən bir neçə erməni bələdçisi götürüb dağların etəkləri ilə gizlincə İbrahimxəlil xanın məskənə saldıqı yərə tərəf hərəkət etdilər. Qoşun xanın səngərlərinə çatarkən İbrahimxəlil xan çadırında öz dövlət əyanlarının əhatəsində əyləşib, söhbət edə-edə qızıl qəlyan çəkirdi. Bu məclisdə mənim, yeni,

ildə «Tarixi-Qacariyyə»də və «Qarabağ tarixi»ndə şərh edilir. Oxumaq istəyənlər həmin tarix kitablarına müraciət edə bilərlər. Bizim məqsədimiz isə bu illərdə erməni tayfası ilə müsəlmanlar arasında baş vermiş əhvalatları (iğtişaş və qırğınları) bəyan etməkdir. Elə ki rus dövləti Qafqaz məmləkətinə hakim oldu, hər yerdə sakitlik yarandı. Heç bir millətin bir-biri ilə işi yox idi. Hər kəs öz işi ilə məşğul idi və hər millət öz qanunu ilə məbədlərində ibadət edirdilər. Heç bir millət bir-birinə hücum etmədi. Xüsusən, ermənilərlə müsəlmanlar arasında çox vaxt məhəbbət və dostluq olub, bir-biri ilə alış-veriş edirdilər. Xanlıqlar zamanında ermənilər və müsəlmanlar arasında belə mehribançılıq var idi. Hətta İbrahim xan erməni mülklərindən Məlik Şahnəzərin qızı Hurizad xanımı özünə kəbinli arvad etmişdi. Həmin Hurizad xanımın Böyük məscidin heyətində hal-hazırda vəqviyyəti var. Əfsuslar olsun ki, erməni tayfasının indi təbiəti dəyişib. Zahirələri batinləri ilə bir deyil. Zahirən özlərini dost kimi göstərsələr də, batinləri ədavətdir. Özləri də görürlər ki,

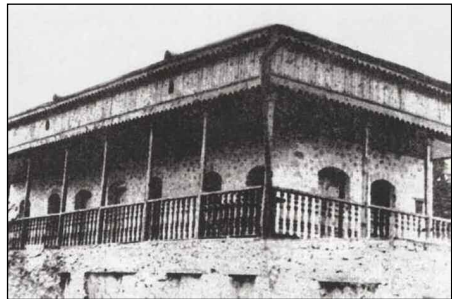
qundaqsaz İsaballı adlı bir erməni başqa ermənilərlə birlikdə müsəlmanların şəbeh gətirməyini təqlid edərək istehza edərləmiş. Müsəlmanlar hadisədən xəbərdar olan saat dükən-bazarı bağlayıb Xan bağına gətdilər və şəhərin hakimi Cəfərqulu xanı Qalaya gətirdilər. Şəhərdə böyük bir qovğa üz verdi. Böyük-küçük hamı hakim tərəfə üz qoydular. Bu hal-dan çox qorxuya düşmüş hakim nə qədər istədi ki, müsəlmanları sakitləşdirsin, mümkün olmadı. Axır, bir bəhanə ilə aradan çıxıb evinə getdi. İğtişaş get-gedə şiddətlənirdi. Onun qarşısını almaq üçün Şuşakənddə olan digər şəhər hakimi Ala bəyi gətirdilər. Ala bəy atlı meydana daxil olan kimi xalq onu araya aldı. Mirhadi adlı bir seyid irəli gəlib Ala bəyi çəkib atdan yerə saldı və vurub baş-gözüni yadı. Xalq üz qoydu ermənilərin üstünə. Ermənilər tamam dükandan çıxıb qaçdılar. Kimisi dükanı bağladı, kimisi bir qapısını örtüdü, kimisi də buna fürsət tapmayıb ayaqyalın üz qoydular qaçmağa. Bir para uzaqgörən müsəlmanlar qaçan ermənilərin bir parasını evlərinə

sonra əyləşdilər. Hava soyuq olduğuna görə bir az quyunun kənarında oturub qızındıqdan sonra xurcunlarında

Hicri 1321-ci (miladi 1903) il tarixində müsəlman kəndindən olan Məhəmməd və Salman adlı iki qardaş öz yüzbaşılara etiraz əlaməti olaraq qaçıb meşənin içində kömür yandıran Aleksan adlı dağlı bir ermənin yanına

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında Kürd Xalqının rolu

bəndeyi-həqir Nəvvab Mir Möhsünün ana babası mərhum Əmiraslan bəy də iştirak edirdi. Birdən xana xəbər verdilər ki, rus qoşunu sənün üstünə gəlir, Xan qalxıb neçə dəfə təkrarən dedi:

— Ey kafir, ey kafir!..

Dərhal əmirli atlılarından birisi bir güllə atıb əsgərin birini öldürdü. Bu zaman rus əsgərləri dərhal birlikdə onların üzərinə atəş açdılar. Güllələrin bir neçəsi İbrahim xana dəydi və kürsüdən yıxıldı. Xanın övrət-uşağı tökülüb onun bədənini qucaqlayıb ağlaşmağa başladılar. Atılan güllələrdən neçəsi onlara, əyanlara və nökerlərə dəydi. Qalanlar isə hərə bir şey götürüb, müxtəlif tərəflərə qaçdılar. Əmiraslan bəy dərhal mərhümə Gövhər ağanı və qızıl qəlyanı götürüb qaçdı. Məzlum xanın ev əhli və uşaqlarından salamat qalanlarını onun adamları götürüb qırğından xilas etdilər. Əmiraslan bəy isə Gövhər ağanı möhkəm və təhlükəsiz bir yerdə gizlədi. Sonra isə gəlib bir az yemək əldə edib, Gövhər ağaya gətirdi. Gövhər ağa gözü yaşlı istər-istəməz bir neçə loxma yedi. Əmiraslan bəy Gövhər ağanı birtəhər sakitləşdirib, sonra öz evinə gətirdi.

Digər tərəfdən İbrahim xan öldürüldükdən sonra onun atlı dəstələri də dağılıb hərəsi bir tərəfə getdi. Hadisə yerindən uzaqlaşan xan atlıları Nabatxan deyilən yerdə Əbülfət ağanın qoşununa rast gəldilər. Əbülfət ağa gördü ki, bir neçə atlı sürətlə hərəkət edirlər. O, nökerlərinə buyurdu ki, o atlıları qaytarıb, onun hüçuruna gətirsinlər. Atlılar İbrahim xanın başına gələn əhvalatı eşitcək höknür- höknür ağladıqdan sonra qoşunla ordan geri, İrana qayıtdı ki, şahdan yeni fərman sadir ola.

Xülasə, bu əhvalat ətraflı şək-

təbiətlərinin bu cür ədavəti olmasından həmişə zərər çəkirlər.

BAĞIRQAN DAĞI

Bu halda bir neçə gəlmə erməni tayfasının törətdiyi əhvalatlardan yazmaq lazımdır. Əvvəla, mərhum İbrahim xanın hökmranlığı zamanında Pənahabad, yəni Şuşa qalasının şərq tərəfində Bağırqan dağı deyilən yerdə bir uca qaya vardı. Həmin dağda öz təbəələri ilə Avan Koxa adlı bir erməni yaşayırdı. Avan Koxa öz təbəələrinə buyurmuşdu ki, harda əllərinə müsəlman düşsə, tutub onun hüçuruna gətirsinlər. Avan Koxanın əmrilə tutulmuş müsəlmanı çılpalayıb üzü üstə yerə yixardılar. Sonra onun arxasının dərisindən dörd barmaq enində bıçaqla boynundan qom ətinəcən iki tərəfdən xətt çəkirdir və dərinin ucunu aşağı aydırılmış ağacın qüvvətli bir budağına bənd edib budağı buraxırdılar. Ağacın budağı qüvvətlə yuxarı qalxanda o yazıq müsəlmanın dərisi boynuna qədər soyulardı və onun bağirtisi o dağa düşərdi. Bu əhvalatı görən və eşidən də bağrı qan olardı. Buna görə də həmin qayaya «Bağırqan dağı» adı vermişdilər.

QƏDİMDƏ ERMƏNİ-MÜSƏLMAN DAVASI

1260-cı (miladi 1844) il tarixdə

gətirib, mühafizə edib sakitləşdirdilər. Cahil müsəlmanlar isə ermənilərin vurub baş-gözlərini yadırdılar. Xülasə, şəhərin hakimi birtəhər müsəlmanları sakit edib erməniləri böyük fəlakətdən qurtardı.

Hicri 1294-cü (miladi 1877) ildə rus-osmanlı müharibəsində rus dövlətinin ordu başçılarından bir neçəsi erməni tayfasından idi. Həmin ermənilər Qars şəhərini tutarkən düşmənciliklə nə qədər müsəlman kitabları və Qur'ani-Şərif əllərinə keçirdisə, yandırırtdılar.

Həmin tarixdə ermənilərin böyük sənətkarları İrevan şəhərində Üçkilsədə (Eçmiədzin) maşın tərtib edib, 9 milyon qəlp eskinas pul kəsdi. Dövlət xəbərdar olub, qəflətən tökülüb həmin pulu və maşını müsadirə edib, pulkəsənləri və kəsdirənləri tutub cəzalandırdı.

Hicri 1321-ci (miladi 1903) il tarixində müsəlman kəndindən olan Məhəmməd və Salman adlı iki qardaş öz yüzbaşılara etiraz əlaməti olaraq qaçıb meşənin içində kömür yandıran Aleksan adlı dağlı bir ermənin yanına gəldilər. Həmin iki qardaş ermənilə hal-əhval etdikdən

gəldilər. Həmin iki qardaş ermənilə hal-əhval etdikdən sonra əyləşdilər. Hava soyuq olduğuna görə bir az quyunun kənarında oturub qızındıqdan sonra xurcunlarında olan yeməyin hamısını çıxarıb, yarisını erməniyə verdilər, qalanını isə özləri yedilər.

Əhvalatdan xəbər tutan bu iki cavanın ata-anası hər gün yemək və çörək gətirib həmin kömürxanada onlara verirdilər. Bu əhvalat bir neçə gün belə davam etdi. Yenə bir gün onlara dadlı yeməklər gətirdilər. Cavanlar yeməyi yarıya bölüb, yarisını erməniyə verib, yarisını özləri yeyib, isti vura-vura yuxuya gətdilər. O məlun erməni özündən savayı, qabaqcadan daha iki erməni gətirib orda gizlətmişdi. Elə ki cavanlar yatdı, ermənilərin hər üçü durub əllərində balta yavaş-yavaş gəlib, o biçərələrin başlarını iki parə etdilər. Cavanlar birçə dəfə çıxırıb canlarını tapşırdılar. Sonra o məlun ermənilər o biçərələri üryan edib, paltarlarını və ciblərini soyub, bədənlerini kömür quyusuna atıb yandırdılar.

Yenə bu günlərdə Əfətli kəndinin müsəlmanlarından iki nəfər şəxsi Ballica kəndinin erməniləri hiylə ilə tutub öldürmüş və meydlərini yandırmışlar.

Hicri 1321-ci il (miladi 1903) tarixdə rus-yapon müharibəsi zamanı bir qarabağlı erməni yapon dövlətinə dəyəri bir milyon yarım manat olan bir gəmi peşkəş elədi. Bu zaman rus dövlətinin başı müharibəyə qarışdığına görə ermənilərdən çağırılmış əsgərlər dövlətə xəyanət edərək dəstə-dəstə silahları ilə bərabər, Osmanlı və İran dövlətlərinə qaçdılar. Qərər, öz məzhəblərinin qaydası ilə andlarına yalan çıxıb müxtəlif xəyanətlər edirdilər.

Ardi var

Səhifəni hazırladı: Tahir Süleyman

AZƏRBAYCANDA ŞƏDDADİ KÜRD DÖVLƏTİ

(Əvvəli ötən sayımızda)

Məhəmməd Dəbilə qayıtdıqdan sonra yeni bir hücumə məruz qalır. Bu dəfə Ermənistan çarı Aşot ibn Abbas Dəbilə hücum edir. Aşot Gürcüstan və Ermənistanın digər hissəsində hökmranlıq edir və şahənşah titulu daşıyırdı. 951-ci ildə atası Abbas öldükdən sonra o, hakimiyyətə keçmişdi. (Brosset. Histoire de l'Arménie. 1847, p. 478-481). Aşot öz hakimiyyətini Syuni vilayətinə də qəbul etdirmək istəyirdi. (Vardan. Göstərilən əsəri. səh. 114. Vardanın yazdığına görə Aşot 978-ci ildə ölmüş, onun Sumbat, Qağık və Qurgen adlı üç oğlu qalmışdı. O, 985-ci ildə öləndən sonra hakimiyyətə Qağık keçmişdi. Qağık Syuni çarı Saakin

mayaraq Ləşgəri 344 (955/6)-cü ildə öz tayfalarının başçısı keçir və həmin ildə Dirzur (Veyzur) hakiminin yanına gedərək 354 (965)-cü ilə qədər onun yanında qalır. Ləşgərinin kiçik qardaşı Fəzl isə Diyarbəkirə Seyfəddövlə əl-Həmdaninin qulamı Seyfinin yanına gedir. 356 (966/7)-ci ildə Seyfi Diyarbəkrdən öz ağası tərəfindən qovulduğu üçün Fəzl qardaşlarının yanına qayıdır. Lakin o qardaşlarının yanında uzun müddət qala bilməyib Azərbaycan hakimi İbrahim ibn Mərzubanın yanına gedir, oradan da öz xidmətçiləri və adamları ilə bərabər Gəncəyə gəlir (Yenə orada, səh. 7-8). O zaman Gəncə Salarilər dövlətinin tərkibində idi.

Münəccimbaşının göstərdiyi kimi, "siyavurdiyə" adı ilə Şəmkür yaxınlığında məskən salmışdı. 400 süvaridən ibarət siyavurdilər Gəncə darvazası qarşısına gələrək şəhərə basqın etmək istəyirdilər. (V. Minorski. Şəddadilər, səh. 7) Gəncə hakimi Əli ət-Tazi belə bir təhlükəli dövrdə Fəzl ibn Məhəmmədə müraciət edərək, düşmənləri qovmaq üçün ondan kömək istədi. Münəccimbaşı yazır ki, bu zaman Fəzl öz adamları ilə basqınçıların üstə getdi, onlarla şiddətli vuruşdu. basqınçıları qaçmağa məcbur etdi və onları bir qədər təqib edərək salamat geri qayıtdı. (Yenə orada.). Şəhər əhalisi bu hadisədən sonra Fəzlə arxalanaraq ona hörmət etməyə başladı. Beləliklə Fəzl 359 (969/70) –cu ilə qədər Gəncədə yaşadı. Lakin o, Gəncədən Ərdəbilə getmək istədiyi zaman Gəncə hakimi onun qardaşlarının yanına getməsinə və qardaşların birinin Gəncəyə sahiblənməsini Fəzlə məsləhət gördü. Fəzl bu fikrə meyl göstərdi. O, qardaşı Ləşgəriyə çapar göndərərək, onu bu xəbərlə tanış edib, Gəncəyə dəvət etdi. Lakin bu xəbər Ləşgərinə qəzəbləndirdi və qardaşını təqsirləndirərək onun dəvətini qəbul etmədi. Fəzl qardaşını Gəncəyə gətirmək üçün hiyləyə əl atdı. Öz xidmətçisini Ləşgərinin yanına göndərərək bərk xəstə olduğunu ona xəbər verdi və Gəncəyə gəlməsinə xahiş etdi. Qardaşının xəstə olduğunu eşidən Ləşgəri öz xidmətçiləri ilə bərabər təcili yola düşdü. . Lakin Gəncəyə yaxın kəndlərin birində dayanaraq, öz xidmətçilərindən birini Fəzlə yanına göndərdi. Fəzl isə qardaşını qarşılamağa getdi. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəl" əsərinin "Şəddadilər" fəslində yazılır ki, qardaşlar görüşdülər və ağlaşdılar. Ləşgəri Fəzldən soruşdu ki, indi sən yaxşısan, ancaq de görək bizim ürəyimizə belə bir yara vurmağa səni hansı ağılsız vadar etmişdir. Fəzl ona cavab verdi ki, şəhərin əhalisi öz aralarında razılaşaraq öz xahişləri ilə bizə tabe olurlar. (V. Minorski. Şəddadilər, səh. 14). "Şəddadilər" fəslində iki qardaş arasında gedən söhbət dialoq şəkilində qeyd olunur. Burada göstərilir ki, Ləşgəri qardaşının yuxarıda dediyi sözlərə etiraz edərək deyir: "Ey mənim qardaşım sən bilirsen ki, Dəbildə bizim atamız necə etdi. Biz iyirmi ildir ki, dünyanı dolanırıq, heç bir yerdə bizi qəbul etmirlər, biz yeməkdən zövq almırıq, əgər biz bu ölkəyə getsək onun sahibi ilə birləşməliyik, o zaman bizi mühasirə edib kiçik bir dəstə olduğumuz üçün məhv edə bilərlər. Bizi onun əlindən kim qurtara bilər. Belə şəraitdə bizə verilən bir çox vədlər də yalan ola bilər. Biz, artıq bundan dərs almışıq, onlar bizim üçün kifayətdir". Fəzl qardaşının cavabında deyir: "Adamın vəzifəsi yüksək məqsədlərə çatmaq üçün çalışmaqdır, əgər o öz məqsədinə çatarsa arzularını həyata keçirər. Əgər onun hərəkətləri məqsədə çatma bilməzsə bu onun üçün eyib deyildir". (Yenə orada, səh. 14-15). Ləşgəri qardaşının fikirlərini bəyəndi və onun xahişini qəbul etdi. Fəzl isə geri qayıdaraq Gəncə darvazasına gəldi, şəhərin başçılarını toplayaraq onların andını təkrar etdirdi. Bu zaman şəhər rəisi tacir Yusif əl-Qüzzaz idi. (Yenə orada, səh. 15). Fəzl Yusif əl-Qüzzaz və onun tərəfdarları ilə saziş bağladı. Onlar and içdilər ki, əgər Ləşgəri və Fəzl şəhərə girmək üçün hərəkət etsələr, o zaman darvazanı onların üzünə açacaq və Salarilərin şəhərdə olan valisini həbs edərək onlara verəcəklər. Onların arasında şəhəri təslim etmək üçün bağlanan saziş qurtardıqdan sonra Yusif əl-Qüzzaz şəhərin igid gənclərini çağıraraq onları silahlandırdı və valin-

in sarayına gedib orada valini həbs etdilər. (V. Minorski. Şəddadilər, səh. 15). Bunlar sonra şəhər darvazasını açdılar,

Ləşgəri ibn Məhəmməd şəhərə daxil olaraq öz yerini və əmirlik taxt-tacını tutdu. (Yenə orada). Beləliklə, Əbülhəsən Əli Ləşgəri 360 (970/1) –cı ildən Gəncədə müstəqil hakimiyyətə başladı. (Yenə orada). Münəccimbaşı vasitəsilə bizə çatmış əsərlərdə o zaman öldürülən Gəncə valisini adı çəkilmir. Lakin Vardan əsərinin sonunda yazır ki: "Sonralar onlar (Məhəmmədin oğulları-M. Ş.) Gəncə əmiri Əl-Əzizlə qohum oldular, onu öldürdülər, Gəncəni tutdular və ona sahib oldular. Böyük oğlu Parzuan (Məhəmmədin böyük oğlu Ləşgəri idi, səhv olaraq burada ikinci oğlunun adı Parzuan (Mərzuban) yazılmışdır.) tezliklə öldü, onun yerinə Salardan Bərdəni və Şəmkürü alan ortancıl qardaş Ləlkəri (Ləşgəri) keçdi". (Vardan. Göstərilən əsəri, səh. 125) Vardanın bəzi səhvləri və dolaşmış halda verdiyi məlumatından aydın olur ki, Gəncədə öldürülən Salarilər dövlətinin əmiri əl-Əziz adlı şəxs imiş, bundan başqa aydın olur ki, Ləşgəri Gəncədə hakimiyyət başına keçdikdən sonra Bərdə və Şəmkür şəhərlərini salarilərdən almışdır. Münəccimbaşı göstərir ki, Ləşgərinin Gəncədə hakimiyyət başına keçməsi Ərdəbilə

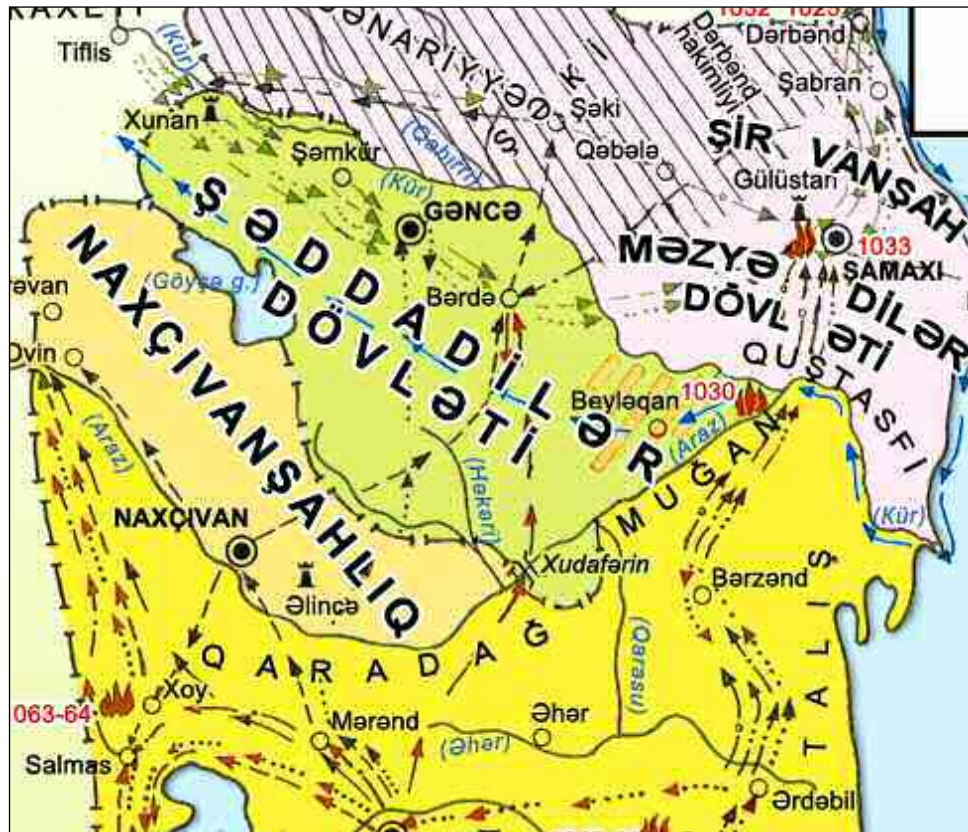

İbrahim ibn mərzubana yetişdikdə o, 361 (971/2)-ci ildə qoşunla hərəkət edib.

Gəncəni mühasirə etdi, Ləşgəri ilə vuruşdu, elə bir hadisə baş verdi ki, onu uzun zaman danışmaq lazım gəldi. İbrahim qələbə çala bilmədiyini gördükdə Ləşgəri ilə saziş bağlayıb. Gəncə darvazasından Ərdəbilə qayıtdı.

(ardı var)

Səhifəni hazırladı: Namiq Həsənov

qızı ilə evlənib, onunla qohum olmuşdu.). O, Dəbili tutmaq arzusu ilə qoşun toplayıb Məhəmmədin üstünə hücum çəkmişdi. Aşotla Məhəmməd arasında baş verən müharibədə Məhəmməd qələbə çalır. Aşotun qoşunları qaçmağa üz qoyur. Məhəmmədin süvariləri onları təqib edərək böyük qənimətlə qayıdırlar. bu qələbədən sonra Məhəmmədin vəziyyəti yaxşılaşır. (V. Minorski. Şəddadilər, səh. 4). o, Dəbilin mühafizəsinə çox əhəmiyyət verirdi. Dəbili mühafizə etmək üçün o deyləmlilərdən də istifadə edirdi. Lakin bu deyləmlilər sonra ona xəyanət etmişdilər. 342(953/4)-ci ildə Salar Mərzuban həbsdən qaçaraq Ərdəbilə gəldikdə birinci olaraq Deysem ibn İbrahimin təhlükəsini yox edir və 343 (954/5)-cü ildə Dəbili tutmaq üçün Məhəmmədin üstünə deyləmi süvarilərindən ibarət qoşun göndərir. Mərzuban tərəfindən göndərilən qoşunlar Dəbili mühasirə etdikləri zaman burada olan deyləmlilər Məhəmmədə xəyanət edərək Mərzubanın qoşunlarına kömək edirlər. Məhəmməd sərvətlərini götürüb, yaxın adamları ilə Busfurracan (Vaspurakan) hakiminin yanına gedir və orada özünə sığınacaq axtarır. Beləliklə, o Dəbil hakimiyyətindən əl çəkir. Məhəmməd Busfurracan hakiminin razılığı ilə ailəsini, uşaqlarını və şeylərini onun yanında qoyub kömək almaq məqsədilə Rum padşahının yanına gedir. Lakin ondan heç bir kömək ala bilməyən Məhəmməd geri qayıdır və 344 (955/6)-cü ildə ölür. (V. Minorski. Şəddadilər, səh. 6). Məhəmməd ibn Şəddad öldükdən sonra onun Ləşgəri Əbülhəsən Əli, Mərzuban və Fəzl adlı üç oğlu qalmışdı. Onların əlindən Dəbil şəhərinin çıxmasına bax-

Gəncəni Salarilər dövlətinin hakimi Əli ət-Tazi adlı bir nəfər idarə edirdi. Ət-Tazi Gəncəyə gələn Fəzli olduqca yaxşı qəbul etmişdi. Hətta ət-Tazi Salar İbrahimə yazaraq Fəzlə şəhərin gəlirindən xüsusi maaş təyin etmək istəyirdi. Fəzl öz adamları ilə şəhəri mühafizə edirdi. Çünki bu zaman köçəri və sair tayfalar Gəncəyə tez-tez basqın edirdilər. V. Minorskinin yazdığı qeydə görə siyavurdilər Şəmkür, Ağstafa və Tovuz çayları yaxınlığında, Gəncədən Tiflisə gedən yolun ətrafında yaşamış və Gədəbəy tərəfdə mis çıxarmaq və s. ilə məşğul olmuşlar. (V. Minorski. Qafqaz tarixi haqqında etüdlər. səh. 26). V. Minorskinin fikrincə, siyavurdilər əd-Dudanilərin qalıqlarıdır. Onlar Şimali Dağıstanda Alan keçidinə yaxın Andi-Göysu yaxınlığında yaşayaraq həmişə Alazan tərəfə basqın edirdilər. (Yenə orada, səh. 75, 76). Bəlazuri yazır ki, Ənuşirvan Arranda Şəkin, Kəmbiran və əl-Dudaniyə keçidini düzəltdi. Dudanilər tayfası Dudin ibn Əsəd Xüzeymə əl-Dərzüqiyyə nəslindən əmələ gəlmişdir. (Baladzori. Kitab futuh al-Buldan. Liber expugnations regionum Ed. M. J. de Goeje, Leiden 1870, səh. 194-195). Məsudi yazır ki: "Dudanilər Qafqaz sıra dağlarının şimal qismində ləklərlə yanaşı yaşayırlar. Onlar bütperəsidirlər. Şirvana tabe deyildirlər. " (Məsudi. Müruc əz-zəhəb. Paris 1861, 1877, II cild. səh. 56). Bəlazuri və Məsudinin bu məlumatından aydın olur ki, dudanilər Şimali Dağıstanda "Sahibi Sərir" (taxt-tac sahibi) torpaqlarında yaşamış və Qafqaz sıra dağlarında bunların adına olan keçidi aşaraq hələ çox qədimdən Azərbaycan basqın edirdilər. X əsrdə bunların qalıqları ,

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN “ŞƏRƏFNAMƏ” ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

(Əvvəli ötən sayımızda)

1453-cü ildə Həsən bəy (Uzun Həsən) Amid qalasında (Diyarbakırda) taxta oturdu. O, az müddət ərzində Kürdüstanın bir hissəsini Azərbaycan, Ermənistan, İraq-Əcəm, İraq-Ərəb və Fars torpaqlarını öz hakimiyyətinə tabe etdi. Onun hakimiyyəti dövründə Kürdüstanın bir sıra əmirlikləri də işğal edildi. O, həmin əmirlikləri qarət edir və yandırır. Mənbələrdəki məlumata görə Ərzincan vilayətinin əmiri Məlik Xələf müqavimətsiz təslim olmaqla bərabər, 10 batman¹⁹ qızıl və 50 batman gümüş verməklə həmin vilayəti məhv olmaqdan xilas etmişdir (43, 241-242).

Həsən bəyin xələfləri zamanında Ağqoyunlu hakimiyyəti zəiflədiyinə görə Kürdüstan yenə də Osmanlı, Misir hökumətlərinin nüfuzu dairəsinə düşmüşdü. Beləliklə, Kürdüstan XV əsrin axırınadək dəfələrlə bir istilacıdan digər istilacının əlinə keçmiş və onun iqtisadiyyatı dah da pozulmuşdu. Lakin o dövrlərdə bir sıra kürd əmirlikləri öz müstəqilliklərini saxlaya bilmişdi (76, 240-266).

Uzun zaman davam edən xarici basqınlar və daxili tayfa müharibələri nəticəsində təqətdən düşən bir xalqın kürdlərin XVI əsrin əvvəllərində Osmanlı və Səfəvi dövlətləri kimi qüvvətli qonşuları var idi. Əvvəldə olduğu kimi, həmin dövrdə də müxtəlif kürd tayfaları arasında əmirlik vəzifəsi və torpaq mülkiyyəti nəsilədən nəslə keçən monarxiya sistemli əmirliklərə bölünürdü. Bu əmirliklərin ictimai dayağı tayfa üzvləri hesab olunurdu. Onun iqtisadi əsasını isə torpaq üzərində xırda feodal, xüsusi mülkiyyət forması və bu mülkiyyətə arxalanan istismar üsulu təşkil edirdi. Tayfanın üzvləri əmir üçün müxtəlif mükəlləfiyyətlər daşıyır və onun hərbi səfərlərində iştirak edirdi. Kürdlər arasında feodal üçün hərbi xidmət əsrlər boyu daimi bir peşə şəklini almışdı. Buna görə də kürd əmirləri qüvvətli dövlət qarşısında özünü hərbi xidmətçi, zəif dövlət qarşısında isə müstəqil bir hökmdar kimi hiss edirdi. Bidlisinin qeyd etdiyinə görə kürdlər arasında qüvvətli və sayca üstünlük təşkil edən tayfalar əsirət (76, 18) adlanırlar. XVI əsrin əvvəllərində Kürdüstanda bir neçə qüvvətli və nisbətən müstəqil əsirətlərə təsadüf olunurdu. Bunlardan biri mərkəzi Mərəş əyaləti olmaqla, sərəncamında çoxlu kürd əmirləri olan türkmən Əlaəddövlə Zülqədər, digəri isə mərkəzi Sabuqbulaq (Mehabad) olmaqla Mukri tayfasının başçısı Seyfəddin oğlu Sarom idi. Keçmişdə olduğu kimi, həmin əsrdə də əmirlər arasında davam edən daxili vuruşmalar Kürdüstanın siyasi cəhətcə birləşməsinə imkan vermir. Bidlisi öz əsərində Kürdüstandakı bu vəziyyəti göstərərək yazır: «Hər biri bir tərəfdə özbaşına mütləqiyyət bayrağı qaldırıaraq, sərbəst olaraq dağ zirvəsində daldalanır... Aralarında Tövhiiddən²¹ başqa heç bir mənada birlik yoxdur» (76, 16-17; 103, 450).

Beləliklə, XVI əsrin əvvəllərində hələ siyasi cəhətdən mərkəzləşməmiş kürd əmirləri başqa təcavüzdən özlərini qorumaq üçün qonşuluqlarındakı iki qüvvətli dövlətdən birinə istinad etməli idilər. Sünni məzhəbinə yaxın olan kürd əmirləri osmanlılar tərəfə meyl göstərməli idilər. Lakin kürd xalqı ilə Azərbaycan xalqı arasındakı tarixi dostluq və əməkdaşlıq kürdlərin əksəriyyətində Səfəvilər dövlətinə arxalanmağa meyli artırır (22, 7). Çünki kürd xalqı özünü xarici basqınlardan qorumaq üçün Azərbaycanda ərazisində təşkil olan Səfəvilər dövlətinə ümid gözü ilə baxırdı. Lakin I Şah İsmayıl Səfəvinin Kürdüstan haqqındakı yanlış siyasəti bu ümidi heçə çıxartdı. Şahın Kürdüstan üzərinə ilk hücumu Savuqbulaq nahiyyəsini qəsb etməklə başladı.

I Şah İsmayıl 1505-ci ildə Qızılbaş sərkərdələrindən Durmuş xan Şamlu, Əbdü bəy Şamlu, Saruəli Möhürdar Təkəli, Bayram bəy Qaramanlu və Xulafa bəyin başçılığı ilə Sarom üzərinə böyük ordu göndərdi. Lakin Sarom bəy bu müharibədə qalib gəldi və öz müstəqilliyini qorudu. O dövrün mənbələrindəki məlumata görə həmin müharibədə qızılbaşlar çoxlu itki verdilər və adları çəkilən sərkərdələrdən Durmuş xan Şamlu, Bayram bəy (59, 90) və Xulafa bəy salamat geri qayıtdılar.

«Həbib əs-Siyər» əsərinin müəllifi bu hadisədən bəhs edərkən I Şah İsmayıl Səfəvinin Kürdüstan haqqındakı istilacı siyasətini pərdələyərək yazır: «Sarom Kürdüstan qarətçiləri ilə birlikdə yol kəsməklə məşğul olduğu üçün şah onun üzərinə qoşun göndərdi. Sarom qaçdı və dinsiz kürdlərdən bir çoxları öldürüldü. Şah ordusu böyük qənimətlə geri qayıtdı» (112, 42). Qunaba-

di qeyd edir ki: «Şah ordusu ilə kürd dilavərləri arasında şiddətli müharibə oldu. Sarom qaçdı, kürdlərin çoxu qılıncdan keçirildi və qan su yerinə axdı» (113, 102).

Bidlisi göstərir ki, «Sarom Qızılbaşların təcavüzündən özünü qorumaq üçün I Sultan Səlim xana tabe oldu» (76, 289).

Bizim üçün Bidlisinin yazdığı daha doğru və düzgün məlumat hesab edilir çünki o, Səfəvilər dövləti ilə kürd əmirləri arasında gedən vuruşmaları öz əsərində dəqiq surətdə qeyd edir və dövrün ziddiyyətlərini müəyyən qədər açıb göstərirdi.

Müasir İran tədqiqatçısı Rza Pazuki²² 1507-1508-ci illərin hadisələrindən bəhs edərək Saromın Gürcüstan hakimi olduğunu qeyd edir və 1507-ci ildə qızılbaşlar tərəfindən öldürüldüyünü irəli sürür. Mənbələrə istinadən həmin müəllifin müddəası düzgün deyildir (70, 285).

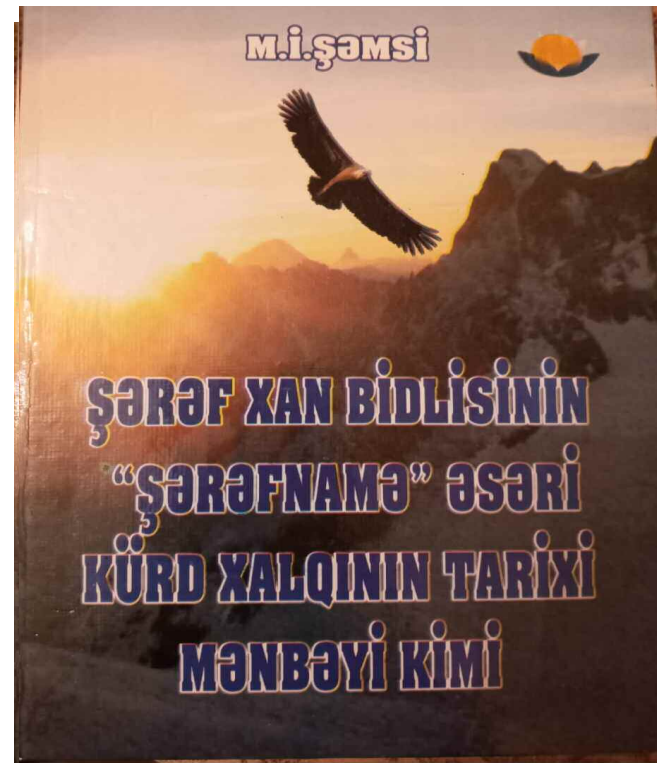
XVI əsrin əvvəllərində Kürdüstan ərazisinin böyük bir hissəsinə sahib olan qüvvətli hökmdarlardan biri də əvvəldə qeyd edildiyi kimi Əlaəddövlə Zülqədər idi. Bu sülalə 1339-cu ildən 1515-ci ilə qədər Mərəş, Əlbistan, Xarput, Amid, Urqe və s. Kürd vilayətlərinin hökmdarı olub, 80 min evdən ibarət olan Zülqədər tayfasına və bir çox kürd tayfalarına başçılıq etmişdir. Bu sülalənin son nümayəndəsi Əlaəddövlə, o zaman Kürdüstanı öz nüfuz dairələrinə bölüşdürən Misir və Osmanlı sultanları ilə müdrik siyasət apararaq öz müstəqilliyini qorumaqla bərabər, onlardan maddi istifadələr də edirdi. Məsələn, İskəndər Münşinin yazdığına görə Rum nümayəndəsi onun sarayına gəldikdə, o öz xadimlərindən bir neçə nəfərini Misir paltarları geydirib Rum nümayəndələrinə deyirdi: «Misir nümayəndəsi gəlib sizin əleyhinizə məndən kömək istəyir. Lakin mən sultanla dost olduğum üçün onların təklifini rədd edirəm» (47, 33). Misir nümayəndəsi gələrkən yenə də eyni vəziyyəti təkrar edirdi. Buna görə də Əlaəddövlə Zülqədər həmişə deyirmiş ki, «iki qızıl quşum vardır, biri qızıl, digəri isə gümüş yumurtlayır» (47, 33).

Beləliklə, onun qüdrət və nüfuzu günü-gündən artır və 70-dən çox kürd əmiri Əlaəddövlə hökumətinə tabe olur. I Şah İsmayıl Səfəvi ilə vuruşmada məğlub olan Ağqoyunlu Sultan Murad 1506-cı ildə Mərəş əyalətinə gəlir və Əlaəddövlənin qızı ilə evlənir. Bundan sonra türkmən ordusu ilə Əlaəddövlə ordusu birləşərək böyük bir qüvvə təşkil edir. Bu qüvvədən istifadə edən Əlaəddövlə digər kürd əmirliklərini və o cümlədən Mosul vilayətini də öz hakimiyyətinə tabe edir. Bundan sonra o, Diyarbakır əyalətini ələ keçirmək istəyirdi, lakin 1507-ci ildə Diyarbakır hakimi Əmir bəy Mösullu türkmən I Şah İsmayıl tabe olur və buna görə də şah ona xan ləğəbi verir. Sonralar isə Təhmasib Mirzənin lələsi və Xorasan vilayətinin hakimi təyin edir (113, 293). Diyarbakır qalası hələlik Əlaəddövlənin əlində qalır. O, öz növbəsində Diyarbakır üzərinə hücum hazırlayır. Odur ki, bunu duyan I Şah İsmayıl 1507-ci ildə Əlaəddövlənin üzərinə qoşun göndərdi. Hər iki ordu Əlbistan çölündə üz-üzə gəldi. Üç gün davam edən qanlı vuruşmadan sonra Qızılbaşlar yalnız Diyarbakır qalasını Əlaəddövlə ordusundan ala bilir.

Dövrün bir sıra müəllifləri həmin müharibədə həlak olan insanların qanından Əlbistan torpağının qırmızı rəngə boyandığını qeyd edirlər (112, 43-45). Əlaəddövlə qalan ordusu ilə Mərəş tərəfə çəkildi. I Şah İsmayıl Diyarbakır əyalətini Xan Məhəmməd Ustacluya tapşırırdı. Lakin Diyarbakır mahalındakı Qara Həmid əmirliyinin hakimi Qayıtmas bəyə²³ tabe olmadı və ixtiyarındakı Amid qalasını möhkəmləndirdi. O, Xan Məhəmməd Ustaclu ilə apardığı müharibədə məğlub oldu.

Həsən bəy Rumlu yazır ki: «Təkcə Amid qalasının alınmasında 7 min nəfərdən artıq adam öldürüldü (59, 94). Bu məğlubiyyətdən sonra Qayıtmas bəy Mosullu Mərəş hökmdarı Əlaəddövlə Zülqədər ilə ittifaq bağladı. Onların 10 min nəfərlik qoşununa Əlaəddövlə Zülqədərin oğlu Qasım bəy (Saro Qaplan adı ilə məşhurdur) başçı təyin olundu. Qasım bəy 1507-ci ilin qış aylarında Diyarbakır üzərinə hücum etdi. Bu müharibədə yenə də Xan Məhəmməd qalib gəldi. Qasım bəy və Qayıtmas bəy Mosullu öldürüldü. Beləliklə də, Qara Həmid şəhəri tutdu və qalanı isə Xan Məhəmməd Ustaclu tərəfindən işğal edildi.

Həsən bəy Rumlu göstərir ki: «Həmin müharibədə Qasım bəyin 10 min nəfərlik qoşununa qarşı, Xan Məhəmməd Ustaclunun yalnız 2 min nəfər qoşunu vuruş-

du və qalib gəldi» (59, 95-96). Bidlisi Xan Məhəmməd Ustaclunun qalib gəlmə səbəbini öz əsərində belə izah edir: «Xan Məhəmməd Ustaclu Süleymani Kürd tayfasının başçısı Mir Diyaəddin (Ziyaəddin) ilə qohum oldu. Buna görə də Süleymani tayfası qılınc gücü ilə Diyarbakır qorudu və Saro Qaplan öldürüldü (76, 265). Kürdüstan ərazisində baş verən bu müharibələrdə ən çox kürd xalqının məhv olduğunu güman etmək olar.

Qazi Əhməd Qəzvini yazır ki: «Bu məğlubiyyətdən sonra Əlaəddövlə Zülqədər 14 min qoşun toplayıb, böyük oğlu Qur Şahrux və kiçik oğlu Əhməd bəyi həmin qoşuna başçı təyin etdi. O, bu böyük qüvvəni yenə də Diyarbakır üzərinə göndərdi, lakin məğlub oldu» (101, 270-71). Əlaəddövlə 1515-cü ilə qədər müstəqilliyini saxladı. Lakin həmin ildə Kürdüstan ərazisi I Sultan Səlim tərəfindən işğal edilərkən vuruşmada öldürüldü (48, 146; 102, 119).

I Şah İsmayıl Diyarbakır əyalətini və ona tabe olan bir sıra qala və əmirlikləri işğal etdi. Lakin o, bununla kifayətlənməyib Əkil, Mösul, Səncər, Mardin, Ərzincan, Xarput, Ərcis və bir sıra başqa əmirlikləri də müharibə yolu ilə aldı. Şah Cəməşkəzək vilayətini işğal etmək üçün Nureli xəlifənin başçılığı ilə oraya qoşun göndərdi, lakin həmin vilayətin əmiri Hacı Rüstəm bəy müqavimət göstərmədi və öz əmirlərini Qızılbaşlara təslim etdi. O, hələ 1503-cü ildə Sultan Bayəzidin Səfəvilər əleyhinə olan təklifini də rədd etmişdi. Bundan sonra Şah İsmayıl tərəfindən Ərzincan vilayətinə hakim olan Nureli Xəlifə, həm də Cəməşkəzək hakimi oldu, sonra Eraq əmirliyi Əhməd bəydən zorla alındı.

Şah Cəzirə əyalətini işğal etmək üçün üç dəfə oraya qoşun göndərdi, lakin hər dəfə məğlub edildi. «Şərəfnamə»də göstərildiyinə görə Cəzirə hakimi Əmir Şərəf yalnız bir vuruşmada şah qoşunlarından 1700 nəfər öldürmüş və çoxlu əsir almışdı (76, 124). Lakin Əmir Şərəfin ölümündən sonra onun qardaşı Şah Əli bəy I Şah İsmayıl tabe oldu.

Şah İsmayıl Səfəvi kürd əmirliklərini işğal etdiyi zaman (1505-ci il) 12 nəfər adlı-sanlı kürd əmiri Şah İsmayıl tabe olmaq məqsədilə böyük hədiyyələrlə Xoy və Təbriz tərəfə hərəkət etdi. Bidlisi yazır ki: «Kürdüstan əmirləri Təbrizə çatan kimi şahın əmrilə zəncirlənib həbsə alındılar» (76, 125). Həmin ildə 11 nəfərdən ibarət ikinci bir qrup kürd əmirləri Təbrizə Şah İsmayıl tabe olmağa getdilər. Onların taleyi də əvvəlki 12 nəfərin taleyi ilə birləşdi. Bu əmirlərdən bəziləri yalnız Çaldıran müharibəsi (1514) zamanı imkan tapıb Kürdüstana gələ bildilər.

Beləliklə, I Şah İsmayıl Səfəvi istila etdiyi əmirliklərdən başqa, həbsə aldığı əmirlərin də torpaqlarını Qızılbaş sərkərdələrinə tapşırırdı. Bidlisinin yazdığına görə «O, Cəzirə əyalətini Xan Məhəmməd Ustaclının qardaşı Ulaş bəyə, Əkil əmirliyini Mənsur bəyə və Bidlis vilayətini də əvvəl Qurd bəyə, sonra isə Əvəz bəyə tapşırırmışdı» (76, 125-416).

(Ardı var)

İtirdiyimiz tarixi yurdlar: ZƏNGƏZUR

Bu gün Ermənistan Respublikasının ərazisində qalan Zəngəzur tarixi Azərbaycan torpağıdır.

Tarixi mənbələrdə, müxtəlif səyyahların yazılarında göstərilir ki, Zəngəzur Azərbaycanlıların qədim yurd yeri olub. Zəngəzurdakı Azərbaycan mənşəli toponimik adların çoxluğu da bu fikri təsdiqləyir. XVIII əsrdə Zəngəzur mahalının ərazisinin böyük hissəsi Qarabağ xanlığının, bir hissəsi isə Naxçıvan və İrəvan xanlığının tərkibində olub. Zəngəzur mahalı Çar Rusiyası dövründə Gəncə (Yelizavetpol) quberniyasının tərkibində olub. XX əsrin əvvəllərində Zəngəzur mahalında 149 azərbaycanlı kəndi, 191 kürd kəndi və 81 erməni kəndi var idi.

Zəngəzur mahalının tarixi ərazisi qərbdən Zəngəzur, şərqdən Qarabağ dağları ilə əhatələnmiş geniş bölgə olub.

Zəngəzur mahalı bir neçə bölgədən ibarət olub: Qafan, Gorus, Qarakilsə (Sisian), Mehri, Zəngilan, Qubadlı, Laçın.

1918-1920-ci illərdə Zəngəzur Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ərazisi olub.

Həmin dövrdə Zəngəzur qəzası Şuşa, Cavanşir, Cəbrayıl qəzaları ilə birlikdə Qarabağ general-qubernatorluğuna daxil idi.

Eyni zamanda, həmin dövrdə Ermənistan (daşnak) Respublikası Zəngəzurla bağlı torpaq iddiaları irəli sürüb. Bölgədə münafişə, silahlı toqquşmalar olub. 1920-ci il 28 aprelə Azərbaycan sənədi ilə Azərbaycanın sovet hakimiyyətinin qurulmasından sonra Zəngəzur Azərbaycanın tərkib hissəsi kimi ayrıca inzibati bölgə - qəza olub.

Bu vaxt Ermənistan (daşnak) Respublikası Zəngəzuru aneksiya etmək üçün silahlı mübarizəni davam etdirirdi. Bölgənin böyük hissəsi erməni qüvvələrinin faktiki nəzarəti altında idi. Eləcə də Qarabağın dağlıq hissəsində erməni qüvvələrinin hücumları davam edirdi. Azərbaycan SSR hökuməti (Müvəqqəti İnkilab Komitəsi) 1920-ci il 30 aprel tarixli notasında Ermənistandan Zəngəzur və Qarabağı öz qoşunlarından təmizləməsinə tələb etmişdi.

Bu arada bolşevik Rusiyası Azərbaycanın ardınca Ermənistanın da sovetləşməsi üçün erməni əhalisini müxtəlif şirnikləndirici addımlarla ələ almaq istəyirdi. Bu şirnikləndirici addımlar isə Azərbaycan ərazisinin bir hissəsinin Ermənistanə verilməsi ilə bağlı idi. Mikoyan başda olmaqla erməni liderləri bolşevik Rusiyasının rəhbəri Lenini inandırmağa çalışırdılar ki, Zəngəzurun (eləcə də Naxçıvanın və Qarabağın) Ermənistanə verilməsi erməni xalqının sovet hakimiyyətinə inamını artırır.

Lenin tərəfindən Zaqafqaziya üzrə fəvqəladə səlahiyyətli şəxs (faktiki Qafqaz canişini) təyin olunmuş Orconikidze də bu məsələdə ermənilərə dəstək verirdi.

Rusiyanın xarici işlər naziri Çiçerin 1920-ci il iyunun 2-də Orconikidzeyə məktubunda bu məsələ ilə bağlı yazırdı: "Daşnak (Ermənistan) ilə hökuməti ilə kompromisə nail olmaq bizə vacibdir".

zılığı olmadan Naxçıvanın Şərur-Dərələyəz bölgəsini Ermənistanə vermək barədə qərar çıxardı, Qarabağ və Zəngəzur isə Azərbaycanla Ermənistan arasında "mübahisəli ərazilər" elan olundu.

Bolşevik Rusiyası Azərbaycan torpaqları hesabına Ermənistanı şirnikləndirmək və sovetləşdirmək siyasəti Azərbaycanın kommunistləri tərəfindən etiraz doğurdu.

Azərbaycan Müvəqqəti İnkilab Komitəsinin sədri Nərimanov buna qarşı çıxaraq Leninə məktub yazdı. Nərimanov yazırdı ki, Mərkəzin çıxardığı qərarlar Azər-

Sovet hakimiyyətinin elan olunması haqqında teleqramı" müzakirə edildi və qərar çıxarılmışdı.

AK(b)P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının bu birgə iclasının (30.XI.1920) qəbul etdiyi "tarixi" qərarlara aydınlıq gətirmək məqsədilə orada iştirak edənlərin tərkibinə də mütləq diqqət yetirilməlidir: Q.Orconikidze, Sarkis (S.Ter-Danielyan), Y.Stasova, Q.Kaminski, N.Nərimanov, Ə.Qarayev, M.Hüseynov. İclasın qərarının "v" bəndində yazılırdı: "... Sovet Azərbaycanı ilə Sovet Ermənistanı arasında heç bir sərhəd mövcud

являет, что отныне никакие территориальные вопросы не могут стать причиной взаимного кровопускания двух вековых соседних народов: армян и мусульман. Территория Зангезурского уезда предлагается Сов. Армении, и трудовому крестьянству нагорного Карабаха предоставляется полное право самоопределения; все военные действия в пределах Зангезура приостанавливаются, а войска Советского Азербайджана выводятся» (Mənbə: газета «Коммунист», Баку, 2 декабря 1920 г.).

В тот же день в одноименной газете «Коммунист», выходящей в Ереване армянском языке, был опубликован исковерканный перевод на армянский язык текста декларации, в котором рядом с Зангезуром упоминался Навчыван, а фраза «предлагается Советской Армении» была переведена как «являются нераздельной частью Советской Армении».

-Zəngəzurun inzibati bölgüsü ilə bağlı Azərbaycan rəhbərliyində narahatlıqlar isə özünü göstər-məkdə idi. Məhz buna görə, Zəngəzurun Ermənistanə verilməsi rəsmən elan olunsada qəzanın onun idarəçiliyinə keçməsi dərhal baş verməmişdi.

AK/b/P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının 1921-ci il 12 yanvar tarixli iclasında "Zəngəzurun müsəlman hissəsinin inzibati cəhətdən təşkili" haqqında qərar çıxarıldı.

Qərarla Zəngəzur bölgəsini 2 yerə: **Qərbi Zəngəzur qəzası və Şərqi - əhalisinin kürdlərdən ibarət olmasına görə Kürdüstan qəzasına bölmək təklif edilirdi. əsasən kürdlərdən ibarət olmasına görə Kürdüstan qəzasına bölmək təklif edilirdi.**

(Bax: İ.Musayev "Azərbaycanın Naxçıvan və Zəngəzur bölgələrində siyasi vəziyyət və xarici dövlətlərin siyasəti (1917-1921-ci illər)" monoqrafiyası, Bakı, 1998, c.284). Nəticədə Zəngəzur qəzasının 6.742 kvadrat verstlik ərazisindən (Bax: Скибицкий А.М. Карабахский кризис // Союз, 1991, №7; Гейдаров Н.Г. В горах Зангезура. Баку, 1986, с.3) 3.105 kv. verstli Azərbaycan SSR tərkibində qalmış, 3.637 kv. verstlik hissəsi isə Ermənistanə verilmişdi.

Onu da qeyd edək ki, Azərbaycanın tarixi ədəbiyyatında bu problem kifayət qədər həllini tapmamışdır.

-Naxçıvana gəldikdə, həmin dövrdə bu bölgə Türkiyə qüvvələrinin nəzarətində idi və burada sovet hakimiyyəti faktiki mövcud deyildi. Məhz Türkiyənin qəti mövqeyi, eləcə də Nərimanovun Naxçıvanla bağlı prinsipial mövqeyini Mərkəzə (Leninə) bildirməsi Azərbaycanın bu tarixi torpağının Ermənistanə verilməsinin qarşısını aldı. 1921-ci ilin oktyabrın 13-də imzalanan Qars müqaviləsində Naxçıvanın Azərbaycanın ərazisi kimi təsdiqlənməsi ilə Ermənistanın Naxçıvana uyulənmək cəhdi boşa çıxdı.

-Qarabağa gəldikdə isə, 1921-

ci ilin iyulun 4-də RK/b/P MK Qafqaz Bürosunun Stalinin iştirakı ilə keçirilən iclasında "Qarabağ məsələsi" müzakirə edilərək Dağlıq Qarabağın Ermənistan SSR-in tərkibinə daxil edilməsi barədə qərar çıxarılsa da, Nərimanov buna qəti etiraz etdi.

Qərarla razılaşmayan Azərbaycan kommunistləri ilə ermənipərəst qüvvələr (Kirov, Orconikidze, Myasnikov, Fiqatner) arasında ciddi ixtilaf yaranır.

Nəticədə səhərişi günü, 1921-ci il iyulun 5-də Qarabağ məsələsinə N.Nərimanovun qəti tələbi ilə yenidən baxaraq Dağlıq Qarabağı Azərbaycan SSR hüddurlarında saxlanması, Dağlıq Qarabağa Şuşa şəhəri inzibati mərkəz olmaqla geniş muxtariyyət verilməsi qərara alınır.

Bu qərar iki il sonra, 1923-cü il iyulun 7-də Azərbaycan SSR hökumətinin dekreti ilə rəsmiləşdi.

-Zəngəzurun Ermənistan SSR-ə verilmiş hissəsində Qafan, Gorus, Qarakilsə (Sisian) və Mehri rayonları yaradıldı.

Nəticədə Naxçıvan digər Azərbaycan torpaqlarından ayrı salındı. Zəngəzurun Azərbaycanda qalan hissəsində isə əvvəlcə **Kürdüstan qəzası**, sonra isə Zəngilan, Qubadlı, Laçın rayonları yaradıldı.

Bax:

Административно-территориальное деление Армянской Советской Социалистической Республики (Источник: Советская Энциклопедия) (1921-1928 гг.) - 10 уездов:

- 1.Даралагезский - с. Кешишкенд.
- 2.Делижанский - Делижан.
- 3.Зангезурский - г. Герюсы (Горис)
- 4.Ленинаканский - г. Ленинакан
- 5.Лори-Бамбакский - г. Караклис.
- 6.Мегринский - Мегры.
- 7.Ново-Баязетский - Нор-Баязет.
- 9.Эриванский - г. Эривань.
- 10.Эчмиадзинский - Вагаршапат.
- 24.07.1929- 1.10.1930 (5 округов):

- 1.Зангезурский -
- 2.Ленинаканский -
- 3.Лорийский -
- 4.Севанский -
- 5.Эриванский -

1933-cü ildə Ermənistan SSR-in ərazisi rayonlara bölünür və Zəngəzur adı xəritədən silinir.

-Bax həmçinin:

Административно-территориальное деление Азербайджанской Советской Социалистической Республики (Источник: Советская Энциклопедия)

Май 1920 (20 уездов)

- 1.Агдамский - г. Агдам
- 2.Агдашский - г. Агдаш
- 3.Арешский - г.
- 4.Бакинский - г. Баку
- 5.Ганджинский - г. Ганджа
- 6.Геокчайский - г. Геокчай
- 7.Джебраильский - г. Джебраил
- 8.Джеванширский - г. ?
- 9.Джеватский - г. Джеват
- 10.Закатальский - г. Закаталы
- 11.Зангезурский - г. Зангезур
- 12.Казахский - г. Казах
- 13.Карягинский - г. Карягино
- 14.Кубинский - г. Куба
- 15.Курдистанский - г. Абдалляр
- 16.Ленкоранский - г. Ленкорань
- 17.Нухинский - г. Нуха
- 18.Сальянский - г. Сальяны
- 19.Шемахинский - г. Шемаха
- 20.Шамхорский - г. Анненфельд
- 1922.Зангезурский уезд упразднен.

baycan əhalisi arasında Rusiyaya və sovet hökumətinə inamı sarsıda bilər: "Zəngəzur və Qarabağın neytrallaşdırılması, yaxud daşnaklara verilməsi... (Azərbaycan müsəlman əhalisi tərəfindən) xəyanət sayılacaqdır... Müsəlman kütlələr Sovet hakimiyyətinin Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü qorumasını satqınlıq, ermənipərəstlik yaxud sovet hakimiyyətinin zəifliyi hesab edəcəklər..."

("К истории образования Карабахской автономной области Азербайджанской ССР. 1918-1925. Документы и материалы. Баку, Азернешр, 1989, с.56).

Lakin bu etirazların faktiki nəticəsi olmadı. Çünki Azərbaycanın sobet rəhbərliyində də ermənilər güclü qüvvəyə malik idilər.

Bu arada bolşevik Rusiyası Azərbaycanın sovet hökuməti ilə və tezliklə qurulması gözlənilən Ermənistan sovet hökuməti ilə ikitərəfli sazişlər hazırlayırdı.

Azərbaycan sovet hökuməti bu sazişdə ərazi bütövlüyü məsələsinin təmin olunmasına da ümid bəsləyirdi. Erməni kommunistləri də Zəngəzur, Naxçıvan və Qarabağ məsələsinin öz xeyirlərinə həllini gözləyirdilər.

1920-ci il noyabrın 29-da Ermənistnda (Yerevanda) sovet hakimiyyətinin qurulduğu elan olundu, hərçənd bölgələrdə daşnak hökuməti hələ tam süqut etməmişdi. Zəngəzurun Ermənistanə verilməsi 1920-ci il noyabrın 30-da keçirilən Azərbaycan K/b/P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının birgə iclasının qəbul etdiyi qərarı ilə həll olundu.

Azərbaycan K/b/P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının birgə iclasında 3-cü məsələ kimi "Ermənistan İnkilab Komitəsinin Ermənistan

deyildir. Qərarın başlıca məqsədi onun mərkəzi bəndində ("q") öz əksini tapmışdı. Orada deyilirdi ki, Zəngəzur və Naxçıvan sovet Ermənistanın tərkibinə keçirlər.

Digər bəndlərdə isə yazılırdı: d) Qarabağın Dağlıq hissəsinə öz müqəddəratını təyin etmək hüququ verilir;

e) Sovet Azərbaycanı sovet Ermənistanı ilə qırıqlmaz hərbi və təsərrüfat ittifaqı bağlayır (o cümlədən neft haqqında göstərsin).

Qərarla həmçinin ("j" və "i" bəndləri) Nərimanova bütün bunlar barədə bəyanat hazırlamaq və onu Bakı Sovetinin plenumunda elan etmək tapşırıldı.

S.Orconikidzenin təkidli tələbi ilə tarixin qara səhifəsinə düşəcək bu bəyanatı məhz N.Nərimanov elan etməli idi. Nərimanov qərarın əleyhinə idi, xüsusilə Naxçıvanla bağlı məsələyə qəti qarşı çıxırdı. Zəngəzurun isə bütünlüklə deyil, erməni əhalisinin çoxluq təşkil etdiyi qərb hissəsinin Ermənistanə verilməsini mümkün sayırdı. Qeyd edək ki, ermənilərin 1918-ci ildə Zəngəzurdə həyata keçirdiyi qırğınlar nəticəsində burada azərbaycanlı əhalisinin sayı kəskin azalmışdı. 1920-ci il dekabrın 1-də Nərimanov Azərbaycan K/b/P MK Siyasi və Təşkilat bürolarının birgə iclasının qərarı barədə bəyanat verdi. Nərimanov həmin bəyanatda yalnız Zəngəzurdan bəhs edirdi.

-Nərimanovun Bakı Sovetinin iclasında verdiyi bəyanat (rusca):

«Советский Азербайджан, идя навстречу борьбе братского армянского трудового народа против власти дашнаков, проливающих и проливавших невинную кровь наших лучших товарищей-коммунистов в пределах Армении и Зангезура, объ-

Dr. Nuri Dersimi'nin Kürd milliyetçi düşüncesindeki yeri

Ismail Beşikçi, Dr. Nuri Dersimi hakkında şöyle der:

"Dr. Nuri Dersimi, Koçgiri Halk Hareketinden itibaren Kürdistan'daki olayları bizzat yaşayan bir kişidir. Özellikle, gerek Koçgiri, gerek Dersim hareketlerinin önemli bir kişisidir."

Bu düşünce, Dr. Nuri Dersim'in Kürdistan savaşında önemini ve belirleyici yerini gösterir. Dr. Nuri Dersimi bir savaşçı, diplomat, milliyetçi Kürd aydını olmasının yanı sıra hem örgütçü hemde Kürd tarihine önemli referans notları düşen, bugün bile temel kaynak olarak anılan iki kitap ve çok sayıda yazı ve makaleninde sahibidir.

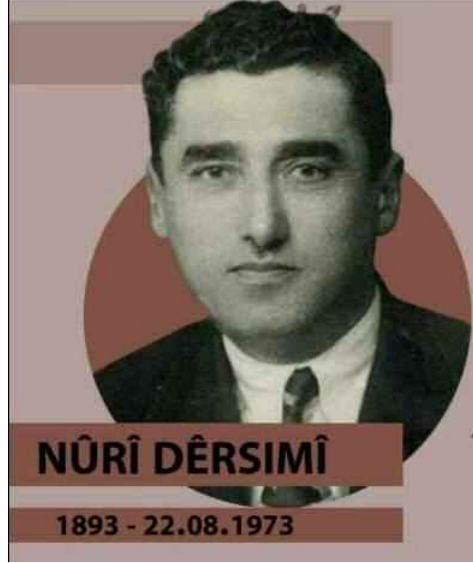
Hatıratım kitabında, tarihi notu daha ilk İstanbul üniversite yıllarında bu milli düşünce oluşumu ve uğraşı içinde olduğunu gösteriyor: "Hür yaşamak gibi büyük bir saadet olmaz ve Kürd milleti de daima hür yaşayacaktır derdim. Kürd Talebe HEVİ Cemiyeti'ne yukarıda bildirdiğim mıntika gençliği toplu bir şekilde iştirak etmişlerdi. Aynı gençler 'JİN' isminde bir gazete ile de neşriyatta bulunmakta idiler. Amele Partisi (Kürd), bu cemiyete maddi yardımda bulunuyordu."

Bütün yazın ve kitaplarında tarih ve düşüncenin bağlantı ve örneklerini milli bir temele dayandırarak anlatır. Burada ki tarihsel anlatışı ile: "Atalarımızın efsanevi inançlarına göre, Munzur'daki su kaynakları büyük ilahe Anahit'in göğüslerinden fışkıran süttür."

Kürd milletindeki eşitlik ve ferasete referans olması için az bilinen bu örneği vermesi aynı fikrin sonucudur: "Ferhadan aşireti reisi Keko ağanın hicri 1327 yılı Dersim askeri olaylarında şehit düşmesi üzerine eşi Ana Hatun 30 yıl aşiret reisliği yapmış."

Kürd milli direnişleri, direnişçilerin sözleri ve şiirler alt alta yazılarak da anlatılabilir. Direnişler ve sahiplenişler bu kadar derin ve güçlü-trajik. Seyid Rıza'nın "Ben sizin yalan ve hilelerinle baş edemedim, bu bana dert oldu. Ama ben de sizin önünüzde diz çökmedim, bu da size dert olsun" özdeyişi, bu anlamda bütün süreci bugünü de içine alarak ifade ediyor.

Dersim ve büyük milli direnişleri-direnişi üzerine söylenmeyen kalmadı. Son dönemlerde daha da anlam kazanan Kürd Aleviliğindeki yeri üzerine durmak gerek. İşgalcilerin asıl saldırıları,

hem tarihsel hem de güncel olarak buradan hareket ediyor. Kürd milleti de işgalcilerin hareketinin üzerine giderek tarihine ve atalarına sahiplenmesi doğru ve sonuç alıcı olur.

Dr. Nuri Dersimi, tarihsel süreci boyunca Dersim direnişleri ve milli uyanıştaki yerini anlatmak için eserlerinde tarihsel karakter ve bölge ile ilişkilerini net bir Kürd bilinci ile kapsayıcı bir bakış sergilemiştir. Bu fikri netlik O'nun Kürd milliyetçi düşüncede ki yerini de netleştirmektedir. Bu bakımdan hem kavramsal hem de pratik düşüncenin ilk öncülerindendir.

Öyle ki Dersim tarihinde direniş ve işgal son yüzyıla damgasını vurmuştur. 18. yüzyıldan 1916'ya kadar Dersim, Osmanlı'ya karşı savaşmış sözde cumhuriyetten sonra ise cumhuriyet işgalcilerine karşı direnmiştir. Söylem ve yönelme hep aynı fakat tarihler ve isimler değişmiştir. 1866'da Osmanlı güçleri, Süleyman Ağa Direnişi'ne karşı "islah" girişimi adı altında saldırmış; 1878'de aynı şey denenmiş; 1907 ve 1909'da "çıban başı" söylemi ile saldırılmış; 1916'da ise "hizaya getirme" adı ile yönelmiştir. 1926 ve 1930'da ise cumhuriyet güçleri, Pülümür Direnişine aynı tanımlama ile saldırmışlardır.

1937-1938 direnişlerine karşı da aynı söylem kullanılmıştır.

Milli düşüncenin geliştiği yıllardan itibaren Dersim ve önderleri Kürd milli hakları temelinde merkez ile sürekli bir çatışma içinde olmuşlar ve uzun dönem bağımsızlığa yakın bir özerklik temelinde yaşamışlardır. Osmanlı'nın son dönemlerinde Seyid Rıza, Dersim merkezini kontrol altına alır ve İstanbul merkeze bağımsızlık temelli bir telgraf çeker. "Bağımsız bir Kürdistan kurulması gerektiğini aksi halde bu hakkın silah gücüyle alınacağını" bildirir.

Dersim meselesi ve statüsü 1920'li yıllardan 1937'ye kadar çeşitli biçimlerde işgalci mecliste tartışılır. Dersim otoritesi hiçbir zaman işgalci merkeze tabi olmamıştır. Bu yüzden sürekli bir askeri operasyon alanı olmuştur. Seyid Rıza 1920'de de Hozat'a askeri operasyon düzenlemiş, ilçeye girmekten sonradan vazgeçmiştir. Bu operasyondan sonra meclis tartışmalarında; Dersim Mebusu Hasan Hayri Bey, Koçgiri (Koçgiri, Dersim, Horasan ve Rojhilat Kürd Aleviliği tarihsel olarak birbirlerine bağlı olduğu için her şartta beraber anılmaktadır) ve Dersim Kürdlüğü ve Aleviliğin tarihçesine ilişkin, 3.10.1921'de bir konuşma yapmıştır: "Bugün sorsan Dersimliler doğrudan doğruya Kürdoğlu Kürdüm derler" diye konuşmuş, Dersimlilerin Alevilik tarihi üzerine Kerbela'dan Horasan'a örneklerle söz etmiştir.

Dersim'e operasyon ve işgal merkezin sürekli gündeminden olduğundan, her zaman plan ve provakasyonlar içinde olmuşlardır. Meclis 1935 yılında Tunceli' Yasalarını kabul etmiş, sıkıyönetim ve dağıtma-Türkleştirme yasalarından sonra, yeni direniş 1937 Newroz'unda başlamıştır. Fatih Rıfki Atay, -ki işgalcilerin fikir babasıdır; 1871'den bu yana 11 askeri hareket yapılmıştır diye konuşmakta: "Dersim'in ıslahına gerek yok, Dersim'i boşaltmak gerek" diye asıl niyetlerini ortaya koymuştur. Bunu söylediğinde tarihin 1930 olduğunu düşünürsek, asıl plan ortaya çıkar.

Üç ayrı dönemde gerçekleşen direniş, 1938 Aralık ayında tam bir vahşet ile sonlandırılmıştır. Dersim işgali üzerinden yeni hükümet ve ideolojisi Kürdistan'da yeni bir tarz geliştirmiştir. Asimilasyon amaçlı yatılı bölge okulları, köy enstitüleri ve sürgünlerle tarihi çarpıtarak, Kürd Aleviliği merkeze bağlamak istenmiştir. Resmi rakamların tersine 60 bin insan katledilmiştir. 20 bin trajik sürgün yaşanmış; çevre talan edilmiştir. Her türden, pratik ve ideolojik izleri bugün bile kendini yer yer göstermektedir.

Seyid'in Kürdlüğü tarihidir. Ağdat'ta konağında, Tujik Dağı karşısında kırmızı, beyaz, yeşil renkli Kürdistan Bayrağı'nı dalgalandırdığı biliniyor.

Dr Nuri Dersimi çokça tartışılan savaşın başarısızlığa uğramasını; şu milli düşünce

temelinde değerlendirmişti.

Başarısızlığın Nedenleri:

Maalesef mensup olduğum Kürd milletinin birlikten yoksun olarak Kürdlük ve Kürdçülük hareketini bir ahenk ve plan dairesinde Kürdistan toprakları dahilinde merkezileştirip idare etmek için muntazam teşkilatlı bir cemiyetin bulunmaması dolayısıyla imkânsız kalmıştı. İşin maddi cephesi işte bu pek çetin şartlar altında gayrı muntazam bir şekilde ve hatta diyebilirim ki fertler arasında parçalanmış bir tarzda açılmıştı. Manevi Cephesine gelince, asırlardan beri ecnebi boyunduruğu altında inleyen bu millet ayaklanmış iken itilaf devletleri bu ayaklanmalara bigane kalarak hiç bir yardımda bulunmamışlardı.

İkinci olarak, Kürd milletinin içtimai kurumunun ekseriyetiyle aşiret şeklinde bulunması ve aşiretler arasındaki husumet ve itimatsızlık kurtuluş savaşları için gereken birlik ve ahengi baltalıyordu.

Üçüncü olarak, orta halk tabakaları pek noksandı. Aşiret reisleri de maalesef kolaylıkla Türk devlet adamları tarafından kazanılıyordu.

Dördüncü olarak, din ve mezhep ihtilafları dolayısıyla Kürdler arasında itimatsızlığı gidermeye muktedir münevver kitle de katiyen istenen bir derecede değildi.

Yukarıdaki amillerden başka:

Türk aldatici ve yalancı siyaset ve propagandalarının cahil halk tabakaları arasında geceli ve gündüzlü devam etmesi de muvaffakiyetsizliğimizin başlıca sebeplerinden biri idi. Aynı devirde İstanbul yüksek okullarında Kürdistan'dan tahsile gelen talebelerin sayısı pek noksandı" diyerek, bugün bile en genel anlamda geçerliliğini koruyan Kürd milli manifesto-sunu oluşturuyordu.

Notlar:

1- Vet. Dr. M. NURİ DERSİMİ, Dersim ve Kürd Milli Mücadelesine Dair Hatıratım, Özge Yayınları

2- Dr. Vet. M. NURİ DERSİMİ Kürdistan Tarihinde Dersim, Dilan Yayınları

3- Koçgiri Halk Hareketi 1919-1921, 4. Baskı, Komal Yayınları

4-Ismail Beşikçi, Tunceli Kanunu(1935) ve Dersim Jenosidi.

5-Mamo Baran, Koçgiri, Kuzey-Batı Dersim, Saresur Yayınları

(*) İsmet Yüce

Neçirvan Barzani: Irak'ta çözüm federal sistemin hayata geçirilmesidir

Neçirvan Barzani, bugün başkent Erbil'de ABD Dışişleri Bakanlığı Irak ve İran'dan Sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Victoria Taylor başkanlığındaki heyeti kabul etti.

Kürdistan Bölgesi Başkanı Neçirvan Barzani, bugün başkent Erbil'de ABD Dışişleri Bakanlığı Irak ve İran'dan Sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Victoria Taylor başkanlığındaki heyeti kabul etti.

Kürdistan Bölgesi Başkanlığı'ndan yapılan açıklamaya göre, görüşmede Irak, Kürdistan Bölgesi ve bölgedeki son gelişmeler ile Erbil ile Bağdat arasındaki sorunların çözümü ele alındı.

Başkan Neçirvan Barzani, Irak'taki siyasi ve ekonomik istikrar ve sorunların temel çözümünün federal sistemin dayatılması ve doğru şekilde uygulanması olduğunu vurguladı.

Konuk heyet de bu konuda Barzani ile aynı fikirde olduğunu belirtti.

Konuk heyet ise Erbil ile Bağdat arasındaki siyasi ve ekonomik sorunların çözümü başta olmak üzere ABD'li yatırımcıların Irak ve Kürdistan Bölgesi'ne yatırım yapmalarının teşvik edilmesi konularında desteklerini yineledi. Görüşmede ABD'nin Irak ve Kürdistan Bölgesi ile ilişkilerinin geliştirilmesinin yanı sıra ortak çıkarları ilgilendiren konular ele alındı.

Nerina Azad

Kürdistan Bölgesi Bakanlar Kurulu gündemdeki konuları görüştü

Kürdistan Bölgesi Bakanlar Kurulu, Başbakan Mesrur Barzani başkanlığında, Başbakan Yardımcısı Kubat Talabani'nin katılımıyla dün haftalık olağan toplantısını gerçekleştirilerek gündemdeki konuları görüştü.

Bakanlar Kurulu toplantısının ilk bölümünde, Koordinasyon ve İzleme Ofisi Başkanı Abdulhakim Hasrav, federal ve Kürdistan Bölgesi mali denetim ofisinin ortak ekibi tarafından maaş planının denetimiyle ilgili en son gelişmeleri kurula sundu. Kürdistan Bölgesi'nin maaşlı çalışanlarına ilişkin tüm veri ve bilgileri çok açık ve şeffaf bir şekilde elektronik bir platformda kaydettiklerini belirten Başbakan Barzani, finans alanında çaba göstermekten çekinmeyeceklerini, bunu anayasal ve hukuki öncelik olarak gördüklerini söyledi.

Mesrur Barzani, Kürdistan Bölgesi'ndeki memurların Irak'ın diğer bölgelerindeki memurlar gibi maaşlarını aylık sorunsuz bir şekilde alması gerektiğini de yineledi.

Kürdistan Bölgesi Doğal Kaynaklar Bakanı Salih tarafından sunulan rapor kapsamında Ceyhan limanı üzerinden petrol ihracatının yeniden başlatılması için alınan tedbirler, Irak ve Türkiye arasında bu konuda yaşanan son gelişmeler ile Kürdistan Bölgesi ve petrol şirketlerinin hazırlıkları da masaya yatırıldı.

Bütçe yasasının 25 Haziran'da yürürlüğe girmesinden bu yana, Kürdistan Bölgesi'nin günlük petrolünü iç tüketim için talep edilen miktarda Irak Petrol Bakanlığına teslim etmeyi taahhüt ettiği bildirilen raporda, bu adının Kürdistan Bölgesi'nin iyi niyetini gösterdiği vurgulandı. Kürdistan Bölgesi, Irak Petrol Bakanlığı, Doğal Kaynaklar Bakanlığı ve üretici şirketler arasında, petrol ihracatının Ceyhan limanı üzerinden başarılı bir şekilde yeniden başlatılması için maliyetlere ilişkin yapılan anlaşmanın önemli olduğu da kaydedildi. Petrolün 25 Mart 2023'ten bu yana askıya alınmasının, Kürdistan Bölgesi ve Irak'ın genel gelirlerinde büyük mali kayıplara neden olduğu aktarıldı. Bileşenlerin İşlerinden Sorumlu Bölge Bakanı Aydın Maruf, Kürdistan Bölgesi'ndeki oluşumların genel durumu hakkında, dini ve etnik grupların barış içinde bir arada yaşamasının daha da geliştirilmesine yönelik çeşitli tavsiyeleri içeren bir rapor sundu. Barış içinde bir arada yaşamanın Kürdistan Bölgesi'nin en parlak özelliklerinden biri olduğunu söyleyen Başbakan Barzani, Kürdistan Bölgesi'nin her zaman barışın merkezi olması ve bir arada yaşamayı korumak için gereken her şeyi yapacaklarını ifade etti.

Nerina Azad

KÜRDLERİN KULLANDIĞI ALFABELER -2

Bin u Şad ve Masi Surati'nin hükümdarlık statüsüne sahip iki Kürd aşireti olduğunu Keldani asıllı bilgin İbni Wehşiye'den öğreniyoruz.

İbn Wehşiye (m.s.9.y.y.) antik dönemde kullanılan alfabelere dair kaleme aldığı "Şewqul-Müste-ham Fi Marifetul Rumuzul-Eqlam" adlı eserinde antik dönem Kurd-

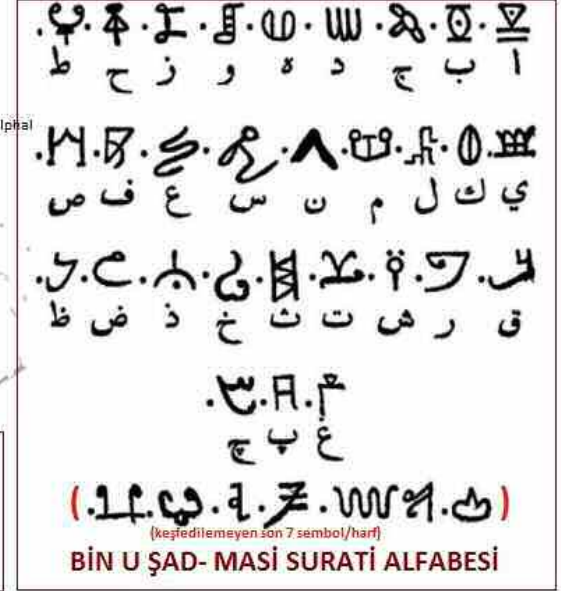
Bu demek oluyor ki söz konusu Kürd alfabesi Firavun ve Yunan-lılardan çok öncesine aittir.

Bir başka Arap araştırmacısı Muhammed Hamdullah, İ.Wehşiye döneminde yaşamış olan Kürd asıllı Ebu Hanife ed-Dinewerî'nin "Kitab el-Nebat" adlı eserini incelerken, kitaptaki bitki isimlerinin Arapça ve Farsça olmayan

Tarihçiler medeniyetin kaynağının Mezopotamya olduğunu ileri sürerler, tıp, matematik, astronomi ve ilk icatların bu coğrafyada yapılmış olması araştırmacıları bu sonuca götürmüştür. Medeniyetin doğduğu ve boy verdiği bu coğrafya aynı zamanda savaşlara, talan ve işgallere de maruz kalmış ve ne

Alfabeler: Latin alfabeti, Kiril alfabeti, Yunan ve Kiril alfabetleri, Yunan alfabeti, Gürcü ve Ermeni alfabetleri
Abjad: Arap alfabeti, Arap ve Latin alfabetleri, İbranî ve Arap alfabetleri
Abugidas: North Indic, South Indic, Thaana, Ethiopic, Ethiopic and Arabic
Logographic+syllabic: Pure logographic, Mixed logographic and syllabaries, Featural-alphabetic syllabary+ limited logographic, Featural-alphabetic syllabary

lerinin Bin-u-şad soyundan geldiklerini, bilim, felsefe, sihir-büyü ve teknik konularda Keldanilerle rekabet halinde, ama tarım ve botanik dallarından öncülük yaptıklarını, Hz. Adem'e nisbet edilen Tarım ve diğer kadim kitaplara da sahip olduklarını yazar.

Keldanice, Arapça ve Kürdçeyi çok iyi bilen İ. Wehşiye, Kürdlerin kullandığı alfabeği şu şekilde açıklar: "Alfabe çok eski olup 37 harften oluşmaktadır, 30 harfin Arapça karşılığı olmasına rağmen son 7 harfin karşılıkları bulunmamaktadır. Bu sembollere (harf) denk gelen sesler kendilerine özgüdür, bu yüzden de Arap alfabesinde karşılıkları yoktur. Harf/sembollerin sıralamasında Suryani ve Arap alfabelerinde kullanılan "EBCED" sistemi bulunmaktadır. Geriye kalan 7 harfin telafuz ve benzerlerine başka herhangi bir dil ve alfabede rastlamadığını ve bu alfabedeki sesler ve stilin kendine özgü olduğunu belirtmektedir."

İ.Wehşiye daha sonra Kürt alfabesiyle yazılmış eserlerin varlığından hatta bir defasında 30'a yakın Kürtçe kitap gördüğünden şöyle bahseder: "Ben Bağdat'tayken bir lahit içerisinde bu alfabeyle yazılmış 30'a yakın kitap gördüm. Şam'da bu alfabeyle yazılmış iki tane kitabım vardı. Biri üzüm bağları ve hurma ağaçlarının dikimi, diğeri ise su kaynaklarının tespiti, kaynakları bulma ve yüzeye çıkarma yöntemleri ile ilgiliydi. Ben bu kitapları Kürt dilinden Arap diline tercüme ettim. Bunu yapmamdaki amacım insanların bu eserlerden yararlanmalarını sağlamaktı."

Yukarıda kullandığı "alfabe çok eski..." ifadesi İ.Wehşiye'nin zamanına göre onlarca asır geriye gider. Zira Yunan ve Mısır'ın Hiyeroglif alfabesiyle araştırmacı arasında 1500 yıldan daha fazla süre bulunmaktadır. Buna rağmen, onlar için eski alfabe ifadesini kullanmamaktadır. Ona göre "eski" ifadesi binlerce yıl demektir.

başka bir dilde yazıldığını fark eder. Bu sözcüklerin önce Grekçe olduğunu, ancak araştırmalarını derinleştirdikten sonra bu isimlerin Grekçe değil, Dinewerî'nin mensubu olduğu Goraniceye (Kürdçe) ait olduğunu belirtir. Arap botanığının babası sayılan Kürd asıllı Dinewerî'nin botanik çalışmalarının yanı sıra Kitabı'n-Nahl vel-Asel (bal ve bal arısı) ve "Ensab el-Ekrad" (Kürdlerin soyu) isimli eserlerinin olduğu da bilinmektedir.

Kısacası, Bin u Şad ve Masi Surati alfabesiyle yazılan eserler Kürdlerin erken tarihte bilimsel eserler ortaya koyduğunu göstermektedir. Abbasiler döneminde başlayan tercüme faaliyetleri sırasında İ.Wehşiye'nin Kürdçeden Arapçaya tercüme ettiği eserler sayesinde Kürt edebiyatı ve bilimsel çalışmalarının kökeninin çok eskilere dayandığını öğrenmiş oluyoruz. (Eserlerin nüshaları Paris Bibliotheque Nationale ile Tahran Sipehsalar Kütüphanelerinde bulunmaktadır.

Kürdlerin daha sonra kullandığı alfabeler sırasıyla şunlardır:

6-Ézidi alfabesi: 31 harften oluşmaktadır. Bu alfabeyle "mıshefa Reş" ve "ciive" adlı eserler yazılmış olup, halen Kürd ézidler tarafından kullanılmaktadır.

7-Arap Alfabeti: Kürdler İslamiyeti kabul ettikten sonra bu alfabeyle tanışmışlardır. Dini kendilerine araçsallaştıran Araplar Kürdlere ait eski eserleri küfür içeriyor düşüncesiyle fetih sürecinde yok etmiş ve alfabelerini dayatarak asimile etmişlerdir. Kürdler pek çok edebi eser ve bilimsel çalışmalarını bu alfabe ve dili kullanarak üretmek zorunda kalmışlardır.

8-Kiril Alfabeti: Bu alfabe Kurdistana sor Devleti ve doğu bloku coğrafyasındaki Kürdler tarafından kullanılmış/maktadır.

9-Latin Alfabeti: Kullandığımız alfabadir.

üzücüdür ki dışarıdan gelen barbar kavimler bu coğrafyanın halklarını mağdur ederek uygarlığa darbe vurmuşlardır.

Bu coğrafyanın asıl yerlisi olan Keldani, Suryani, Asuri ve Kürdlerin dilleri, kültürleri ve tabii ki alfabeleri uygulanan zulüm, baskı ve soykırımlarla yok edilmeye çalışılmıştır. Kim bilir, yok edilmeye çalışılan bu halklar işgal ve talana maruz kalmasalardı –belki-bugün dünyanın çehresi daha farklı olurdu.

Makaleyi bitirmeden dil, kültür ve iletişim birliği konusunda Babil tarihinden bir efsaneyi sizlerle paylaşmak istiyorum.

Dünyanın yedi harikasından biri olan ünlü Babil Kulesini bilirsiniz.

El Tabani "peygamberler ve krallar tarihi" adlı eserinde Kral Nemrud'un Tanrı Marduk adına bir kule yaptığını, ancak hava şartları kule yapımını zorlayınca Bulutlar Tanrısı'na kızarak göğe doğru ok atarak tanrıyla savaştığını anlatır.

Nemrud'a kızan Bulutlar Tanrısı, kızgınlığını göstermek için kule yapımında çalışan işçilerin dillerini unutturup, her birinin anlaşılmasız sesler/dillerle konuşmalarını sağlar. Birbirini anlamayan işçiler anlaşmazlığa düşerler, keşmekeş yaşanır ve kule inşaatı yarıda durur...

Kissadan hisse;

Bilindiği üzere dil hayatın olmazsa olmazıdır.

Alfabe, dilin sembollerle ifadesi, ya da yazıya dökülmüş halidir.

Kültür yüklü semboller aynı zamanda kültür taşıyıcı, bireyleri topluluk üyesi haline getirir, yığın halindeki kalabalıkları kurumsal yapılara dönüştürür, "ulus" ve "devlet" inşasına katkı sunar.

İşgalcilerin emanet coğrafyada kendi dil ve kültür öğelerini bize dayatmalarının sebeb-i hikmeti de bu olsa gerek.

Devlet olmak, ya da olmamak..!

Fikret YAŞAR

Xelkê Mexmûrê êrîşên dewleta Tirk protesto kir

Xelkê Mexmûrê êrîşên dewleta Tirk a dagirker protesto kir.

Danê siharê siharê di saet 9:25'an de li Wargeha Penaberan a

ta dagirker kir û got: "Dewleta faşîst û qirker ku nesîbê xwe ji mirovahiye nagire, di nava hefteyekê de du caran êrîşî warge-

ber wê wargehek penaber ev 30 salin di Iraqê de ji sedê heftiyê (70) wê zarok, jin, kal û ciwan têde jiyan dikin. Zilma ku li Kurdistanê tê meşandin ne ji rêzê ye, ji ber wê em bang li raya giştî ya Kurdistanê, raya giştî ya Iraq û Navneteweyî dikin ku ev êrîşên dewleta Tirk li ser gelên Kurdistanê dikin em jêre bêjin êdî bese."

Yusuf Kara di nava axaftinên xwe de êrîşên Îsraîlê jî bi bîrxist û wiha pêde çû: "Her roj derdikeve ser televiziyonê û dibêjin Îsraîl komkujîyan pêk tîne û zarokan dakuje. Lê dewleta faşîst û qirker bixwe van kiryanan pêk tîne. Em dibînin dewletên navneteweyî, dewletên cîran û dewleta ku em di nav de jiyan dikin bang li Îsraîlê dike û dibêje tû komkujîyan pêk tîni, lê dewleta Iraqê ku em mêhvanên wî ne, di nava hefteyekê de du êrîşên namerdane li ser wargeha Şehîd Rustem Cûdî pêkhat, lê heta niha jî ti dengê ji rayedarên hikumeta Iraqê derneketiye, ev cihê xemgînî û gumanê ye." Daxuyanî bi dirûşmeyên 'Bijî Serok Apo', 'Bimire Xiyane', 'Bijî Berxwedana Mexmûrê' bi dawî bû. **anfukurdi.com**

Şehîd Rustem Cûdî (Mexmûr) êrîşek ji aliyê balefirên bê mirov û bi çek a dewleta Tirk ve pêkhat û di encamê de jinek birîndar bû.

Bi kombûna gel ya li pêşiya avahiya Saziya Malbatên Şehîdan ji bo şermezarkirina êrîşa ku siharê çêbûyî, daxuyaniyek ji aliyê Hevserokê Meclîsa Gel a wargehê Yusuf Kara ve hat dayîn.

Yusuf Kara behsa êrîşên dewle-

ha Şehîd Rustem Cûdî kir. Êrîşên ku pêkhatin yek li Mizgefta semta 2 û ya din jî li mala Rojhat Salih pêk hatiye. Di encama van êrîşên namerdane û bê exlaq de, dayîkek bi temen bi sivikî birîndar bû. Di êrîşa ku li ser Mizgeftê jî pêkhatî 3 kes bi sivikî birîndar bibûn. Em ji dost û dijminên xwe re vê dibêjin ku dewleta faşîst wekî gurê har lê hatiye, êdî ti sînoran nas nake. Ji

Wezîrê Karên Derve yê Îranê hişyariya 'belavbûna şer' da!

Wezîrê Karên Derve yê Îranê Husên Emîr Ebdulahiyan têkildarî êrîşên Îsraîlê yên li hemberî Xezeyê got, "Ger Îsraîl êrîşên xwe nese kinîne dê bûyer li hemû herêmê belav bibin."

Ebdulahiyan herwiha ji bo rewşa Xezeyê daxwaza lidarxistina civîneke herêmî kir.

Li gorî nûçeya ajansa fermî ya

Lubnanê NNAYê, Wezîrê Karên Derve yê Îranê Husên Emîr Ebdulahiyan di çarçoveya serdana xwe ya Beyrûtê de, bi Serokwezîrê Lubnanê Necîb Mîkatî û Sekreterê Giştî yê Tevera Hizbulahê Hesên Nasralah hevdîtinên cuda pêk anîn.

"Ya girîng ewlehî û aramiya Lubnanê ye"

Husên Emîr Ebdulahiyan di axaftina xwe ya bi Necîb Mîkatî re got: "Ji bo me ya girîng ewlehî û aramiya Lubnanê ye. Armanca sereke ya serdana min ev e. Ez pêşniyar dikim ku di asta serkirdiyên herêmê de civînek were lidarxistin."

Ger Îsraîl êrîşên xwe nede sekandin dê bûyer li hemû herêmê belav bibin."

Serokwezîrê Lubnanê Mîkatî jî got, "Pêwîst e mijara parastina Lubnanê û rewşa li Xezeyê bîn guftûgokirin û çareserkin."

Wezîr Ebdulahiyan di çarçoveya peywendiyên xwe yên li Beyrûtê de, bi rêberê Hizbulahê Nasralah re jî hevdîtin kir.

Li gorî daxuyanî nivîskî ya Hizbulahê, Ebdulahiyan û Nasralah geşedanên dawî yên Xezeyê nîqaş kirine.

Di daxuyaniyê de hat eşkere kirin ku Ebdulahiyan û Nasralah, di mijara Xezeyê de têkildarî berpirsariyên hemû aliyan bi hev şewirîne.

Rûdaw

Mela Bextiyar: Rûdaw di hawara me hat

26emîn Festîvala Gelawêjê ya Navneteweyî li Silêmaniya "Bajarê Rewşenbîriyê" tê lidarxistin.

Festîvala ku dê 3 rojan berdewam bike doh dest pê kir û dê sibe biqede.

Festîvala Gelawêjê bi gelek "helbest, çîrok û rexneyên wêjeyî" dixemile.

Herwiha stranbêj bi stranên xwe dibin deng û rêngên Bajarê Rewşenbîriyê.

Ji Iraq, welatên cîran û çar aliyên Kurdistanê xelk

berê xwe dide Festîvala Gelawêjê.

"Xwe rasterast berdidin kûrahiyên dil"

Nivîskar Newal Ehwarê got, "Muzîka Kurdî gelekî xweş e. Çandên hinek gelan nêzikî hev in û pêdiviya wan bi tercumanan nîne, xwe rasterast berdidin kûrahiyên dil." Hunermend Şoreş Mehmûdî jî bal kişand ser girîngiya festîvalê û got:

"Ji bo ku di navbera çanda hemû parçeyan de danûstandin çêbibin, festîvalên bi vî rengî gelekî girîng in."

"Çirûskeke agir dikare xelkê rake ser pêyan" Li aliyê din, Xesro Caf amaje bi rewşa xerab a aboriyê kir û anî zimên, "Îro festîval hinekî melûl e. Ev jî ji ber hejariya xelkê ye. Çirûskeke agir dikare xelkê rake ser pêyan."

"Me hawara xwe bir Rûdawê" Şewirmendê Festîvala Gelawêjê Mela Bextiyar da zanîn û Tora Medyayî ya Rûdawê bûye sponsora festîvalê û got:

"Me hawara xwe bir Rûdawê û di hana me hat, bu sponsora medyayî. Ji ber ku sponsora berê vekîşîya 7 hezar dolar xisara me çêbû."

Rûdaw

Li Mêrdînê hemû çalakî 7 rojan hatin qedexekirin

Li Parêzgeha Mêrdînê ya Bakurê Kurdistanê, hemû cure xwepêşandan, meş, civîn, konferansên rojnamevaniyê, çalakiyên rûniştinê û vedana konan 7 rojan hatin qedexekirin.

Li bajarên Bakurê Kurdistanê bi hincetên cuda qedexa bi dawî nabin.

Li parêzgeha Mêrdînê hemû cure xwepêşandan û çalakî 7 rojan hatin qedexekirin.

Parêzgariya Mêrdînê ragihand, hemû cure xwepêşandan, meş, çalakiyên rûniştinê, vedana konan û standan û çalakiyên din ji demjimêr 00:01ê 13ê Çirîya Pêşînê heta demjimêr 24:00ê 19ê Çirîya Pêşînê hatine qedexekirin.

Li gorî daxuyaniyê, biryara qedexekirinê çalakiyên fermî û yên ku bi destûra parêzgar û qeymeqaman in li xwe nagire.

Vê hefteyê li parêzgehên Amed, Dêrsîm, Çewlîg û Wanê jî hemû cure çalakî hatibûn qedexekirin. **Nerina Azad**

Êrîşên bi ser Rojava li Qoserê hatin protestokirin

Li navçeya Qoserê êrîşên dewleta Tirk ên li dijî Bakur û Rojhilatê Sûriyeyê tînin

protestokirin. Li navçeya Qoser a Mêrdînê bi sedan kes ji bo bertek nîşanî êrîşên Tirkîyeyê yên li ser Bakur û Rojhilatê Sûriyeyê bidin, pankarta "Rojava Rûmeta Me Ye" vekirin û bi berzkirina dirûşmeyên "Bijî berxwedana Rojava" û "Bijî Serok Apo" meşiyên.

Girse ji gelek deverên bajêr ber bi Qada Azadiyê ve meşiya. Welatiyên li derdorê jî bi çepik û tilîliyan piştgiriya wan kirin û ajovanan jî bi qorneyê piştgiriya xwe dan der. Gava girse gihîşt qadê rastî astengiyên polîsan hatin. Lê ji ber ku welatiyan li ber xwe da û şênîyên li derdorê jî ji şaneşînên malên xwe û li ser banên xwe piştgiriya xwe dan der, êrîşa polîsan pûç bû û meş li kuçeyan dewam kir.

Girse piştî meşê belav bû. Hat hînkirin ku di êrîşa polîsan de ya li meşê, gelek kes hatine binçavkirin. **anfukurdi.com**

Protestoyên Siwêdayê 55 roj in didomin

Li herêma Siwêda ya Sûriyê ku sala 2011an çirûska protestoyên dijî rejîma Sûriyê hatibû vexistin, 55 roj in xwepêşandan berdewam dikin. Xelkê Siwêdayê di xwepêşandana xwe ya roja 55an de dubare banga pêkanîna biryara 2254an Neteweyên Yekbûyî bo çareserkirina krîza Sûriyê û çûyîna Beşar Esed kirin.

Hate ragihandin ku li qada Seyr (Keramê) ya Siwêdayê gelek kes kom bûn û banga pêkanîna biryara 2254an, derketina hemû hêzên biyanî ji nav axa Sûriyê kirin.

Herwiha pankartên 'Ola xwedê û welat ji bo tevan e', 'Eyn Îsa, Dêrik, Amûdê û Til Rifet xwîna me yek e' hatin hilgirtin. **PeyamaKurd**

Ercan Çağlayan: Yüzyıllık muhasebe...Türkiye Cumhuriyeti'nin Kürtçe politikaları

İmparatorluk bakiyesi üzerine inşa edilen Kemalist Cumhuriyet'in yeni "ulus" yaratma fikri ve hedefi, Türkçe dışındaki dillerin yok edilmesi ya da kamusal alanda görünür olmaması anlamına geliyordu.

İmparatorluğun çöküşünden demokrat parti iktidarına (1918-1950)

İmparatorluk bakiyesi üzerine bir ulus-devlet olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan kısa bir süre sonra imparatorluğun çok-etnili, çok-dinli, çok-mezhepli, çok-dilli ve çok-kültürlü yapısını ortadan kaldırmak için bir dizi politika devreye koydu.** 1924 Anayasası ile birlikte üniter bir yapıya kavuşan Türkiye Cumhuriyeti, devletin resmi dilinin Türkçe olduğu gerçeğinden hareketle ülkede konuşulan diğer dillerin kamusal hayattan çıkarılması için büyük bir efor harcadı. Ülke nüfusunun büyük bir kısmının Kürt olmasından dolayı Kemalist rejim tarafından bilhassa Kürtçeye (Kurmançî ve Zazakî dillerine) dair neredeyse kamusal hayatın tamamında inkâr, yasak ve sansür devreye koyuldu. Kemalist kadrolar, yeni kurulan Cumhuriyet Türkiye'sinde Türkçeden sonra en fazla konuşulan ikinci dil statüsünde olan Kürtçenin hayattan tamamen silinmesi için çok sayıda rapor hazırladı ve buna bağlı olarak da çok sayıda "kanuni" ve "hukuki" düzenleme yaptı. Tüm bu düzenlemelerin amacı, Türkçenin ülkede kullanılan tek dil haline getirilmesi ve Türkçe dışındaki tüm dillerin tasfiye edilmesiydi. Kemalist iktidar, bunu gerçekleştirmek için başta anayasa ve yasalar olmak üzere okullar, enstitüler (Kız Enstitüleri, Olgunlaşma Enstitüleri, Köy Enstitüleri), Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Türk Dil Kurumu), Türk Tarih Kurumu, Umumi Müfettişlikler, Türk Ocakları, Halkevleri/Halkodaları ve Millet Mektepleri/Ulus Okulları yoğun bir çaba harcamıştır. Tüm bunların dışında il meclislerinde ve belediye meclislerinde kabul edilen çok sayıda kararla Kürtçe konuşanlara para ve hapis cezasının verilmesi tedavüle koyuldu. Sözü edilen meclis kararları, Kürtçenin okul, hastane, belediye, adliye, hapishane vb. gibi kamu kuruluşlarına ilave olarak çarşıda, pazarda, sokakta, kahvede, yani gündelik hayatın hiçbir yerinde konuşulmasına izin vermiyor, Kürtçeyi ev içine hapsediyordu. Elbette, Kürtçeye dair tüm "yasal", "hukuki" ve yerel idari kararların, Kürtler arasında büyük oranda karşılık bulmadığı ve Kürtçenin tüm inkâr, yasak, sansür ve baskılara rağmen varlığını

geniş ölçekte devam ettirdiği, malumun ilanıdır. Ancak Kürt coğrafyasında 1980 sonrasında hızlı modernleşmeye, kentleşmeye, okullaşmaya, okur-yazarlığa, köyden kente

göçlere, köylerin yakılmasına/boşaltılmasına, televizyon, radyo, gazete ve internet gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasına bağlı olarak yeni kuşakların Kürtçeyi bilme/öğrenme oranlarının hızla bir düşüş yaşadığı da ayrı bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Bu gerçeklikle birlikte, "Cumhuriyet tarihi boyunca Türkçe olmayan dillerin yasaklanması, hiçbir zaman açık bir yasal düzenleme ya da yasaklanmış diller listesiyle yapılmadı." Bunun temel nedeninin, devletin Kürtler gibi resmi olarak tanınmayan azınlıklara yasal bir metinde yer vermek suretiyle, varlıklarının kabul edilmiş olacağı endişesinden kaynaklandığı söylenebilir. Bununla birlikte çok sayıda kanun hayatın birçok alanında sadece "resmi dil Türkçeyi zorunlu kılarak" veya "Türkçeden başka bir dil kullanılamaz" formülünü benimseyerek, diğer dillerin kullanılmasını engelleme ve yasaklama gerekçesi için yeterli bir işlev görüyordu. Dolayısıyla mevzuatta sadece resmi dilin kullanılmasını gerekli kılan hükümlerin, diğer dillerin kullanılmasını yasaklama ve cezalandırmanın esas gerekçesi olarak uygulanageldiği söylenebilir. Bu yazıda Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bugüne dek Kürtçeye dair politika ve pratiklerin kronolojisi gözler önüne serilecektir. Bahse konu politika ve pratikleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

Lozan'ın Kürtçeyi koruyan maddeleri

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından Cumhuriyet'in ilan edilmesine dek geçen yaklaşık beş yıllık süreçte (1918-1923) dönemin siyasal iktidarı Kürtlerin her türlü etnik, dilsel, kültürel, toplumsal, bölgesel hak, imtiyaz ve özelliklerine saygılı olunacağını açık bir biçimde belirtmiştir. Bu bağlamda Sivas Kongresi Beyannamesi,

Amasya Protokolü, Misak-ı Milli Kararları, TBMM görüşmeleri, 1921 Anayasası olan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, 1923 tarihli İzmir Basın Toplantısı ve Lozan Barış Antlaşması'nda Kürtlerin

başta dilleri olmak üzere her türlü haklarını kullanabilecekleri ile ilgili maddeler/kayıtlar yer almaktadır. Bilhassa 1921 Anayasası'nda il yönetimlerinin özerk olacağından hareketle Kürtlerin de kendi bölgelerinde kendilerini özerk olarak yönetebilecekleri kaydının yer aldığı not edilmelidir. Türkiye'nin ilk anayasası olan 1921 Anayasası'nda resmî dil Türkçe olmakla birlikte (1923'teki düzenlemeyle) ülkede konuşulan her dilin kullanılmasında bir engel olmayacağı ve mahkemelerde de herkesin kendi dilini sözlü olarak kullanabileceği bilgisi yer almaktadır. Bununla birlikte 1921 Anayasası'nda devletin resmi dili olarak Türkçenin benimsenmesinin, başta Kürtçe olmak üzere ülkedeki diğer dillerin ve dini azınlıkların asimilasyonunu içeren politikaların dayanağını oluşturduğu anlamına geldiği gerçeği göz ardı edilmemelidir. Türkiye'nin uluslararası arenada tanındığı Lozan Barış Antlaşması da Kürtçenin varlığını koruyan uluslararası bir belgedir. Antlaşmanın "Herhangi bir Türk uyruğunun, gerek özel gerekse ticaret ilişkilerinde, din, basın ya da her çeşit yayın konularıyla açık toplantılarında, dilediği bir dili kullanmasına karşı hiçbir kısıtlama konulmayacaktır" (39/4) ile "Devletin resmî dili bulunmasına rağmen, Türkçeden başka bir dil konuşan Türk uyruklarına, mahkemelerde kendi dillerini sözlü olarak kullanabilmeleri bakımından uygun düşen kolaylıklar sağlanacaktır" (39/5) maddeleri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının hem mahkemelerde, hem ticari hayatlarında ve özel hayatlarında "dilediği bir dili" kullanabileceklerine imkân tanımaktadır. Lozan Antlaşması'nda yer alan bahse konu iki maddenin, Kürtçenin hayatın her alanında kullanılmasına dair uluslararası bir belge niteliğinde olduğu göz ardı edilemez bir realitedir.

1924 Anayasası Kürt ve

Kürtçeyi yok saydı

1924 Anayasası'nın kabul edilmesiyle birlikte daha evvel anayasa dâhil tüm resmi belgelerde geçen "Türkiyeli" kavramının yerini "Türk" ifadesi almıştır. Bu değişiklik, Türk etnisitesi dışında kalan diğer tüm etnik gruplar yok sayılmıştır. Bilhassa anayasanın 88. maddesinde yer alan "Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla Türk denir. (...) Vatandaşlık kanunu uyarınca Türklüğe kabul olunan herkes Türk'tür" maddesi, Türkler dışındaki tüm etnik grupları yok sayıyordu. 1924 Anayasası'nın kabulüyle Kürt ve Kürtçe yok sayılmış, Kürtlerin "Dağ Türkü", Kürtçenin ise Türkçenin bir diyalekti olduğu tedavüle koyulmuştur. Açıkça belirtmek gerekirse, 1924 Anayasası'nda hem Türkçenin tek resmî dil olarak kabul edilmesi hem de anayasada herkesin Türk olduğuna vurgu yapılması Türkçe dışındaki dillerin tasfiyesi için başat bir dayanak noktası olmuştur.

3 Mart 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ülkedeki tüm eğitim-öğretim kurumları Maarif Vekâleti (Eğitim Bakanlığı)'ne bağlanmış ve akabinde 11 Mart 1924'te çıkarılan bir genelgeyle de medreseler resmi olarak kapatılmıştır. Kürtçenin bugüne taşınmasında en mühim role sahip olan medreselerin resmi olarak kapatılması, Kürt toplumunun hem din hem de dil bakımından önemli bir kurumunun büyük bir darbe alması anlamına gelmektedir. Kürt medreselerinin kapatılması, medreselerin yer altına çekilerek gizli bir biçimde hem dinsel hem de dilsel faaliyetlerini sürdürmek zorunda kalmalarıyla sonuçlanmıştır.

Şark ıslahat planı: Kürt kızları Türklerle evlendirin

24 Eylül 1925 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilen Şark ıslahat Planı ile Fırat'ın batısındaki Kürtlerin Kürtçe konuşmalarının yasaklanması ve okullar aracılığıyla Kürt kadınlarının Türkçe öğrenmelerinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu planla, açık bir biçimde Kürtçenin kamusal hayattan tasfiye edilmesi amaçlanmış ve Kürtçe konuşanların cezalandırılması kararlaştırılmıştır. Şark ıslahat Planı'nın 14 ve 17. maddelerinde yer alan "(...) vilayet ve kaza merkezlerinde, hükümet ve belediye dairelerinde ve kurum ve teşkilatlarda, mekteplerde, çarşı ve pazarlarda Türkçeden başka lisan kullananlar, hükümet ve belediye emirlerine muhalefet ve direnme suçuyla cezalandırılırlar" ile "Fırat'ın batısın-

daki (...) Kürtlerin Kürtçe konuşmaları mutlaka men edilmeli ve kız mekteplerine ehemmiyet verilerek kadınların Türkçe konuşmaları temin olunmalıdır" maddeleri, devletin Kürtçeyi kamusal alandan tamamen tasfiye etmeyi hedeflediğini açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Köy Enstitüleri'nin ilk vazifesi halka Türkçe öğretmek

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulünden sonra devlet, bilhassa Kürt coğrafyasında en ücra köylere varıncaya dek başta "leyli mektepler" (yatılı okullar) olmak üzere her türden okulların açılmasına özen göstermiş; anaokulundan liseye dek çok farklı türde okullar açarak Türkçeyi yaygınlaştırmaya ve buna karşılık Kürtçeyi kamusal alandan tasfiye etmeye çalışmıştır. Yanı sıra 1920'li yılların ikinci yarısından itibaren Kürt coğrafyasında birçok vilayet ve kazada teşkilatlanan Türk Ocakları, bilhassa dil konusunda yoğun bir mesai harcayarak söz konusu bölgelerde Türkçenin yaygınlaşmasına dönük faaliyetler icra ediyordu. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda ise Halkevleri ve Halkodaları, bahsi geçen bölgelerde Türkçenin geniş halk kitlelerince konuşulması için tüm kurul ve komisyonlarını seferber ederek çalışmalar yapıyordu. Halkevleri, düzenlediği "Türkçeyi güzel konuşma müsabakaları" ile Kürtlerin Türkçe öğrenmelerini teşvik ediyor ve dereceye girenlere öküz ve para dâhil çok yüksek miktarda hediye veriyordu. Yine 1930'lu ve 1940'lı yıllar boyunca başta Elazığ Kız Enstitüsü olmak üzere bölgedeki kız enstitüleri, Kürt kızlarına "dağ Türkçesi" yerine "devlet Türkçesi" öğretmek onları "Türkleştiriyordu." 1940'ta açılan Köy Enstitüleri'nin köylerin iktisadi ve eğitsel kalkınmalarının yanı sıra Kemalist ideolojinin kırsal bölgelerde konsolide olması için açılmış kurumlar olduğu söylenebilir. Daha da mühimi Kürt coğrafyasındaki Köy Enstitüleri, "kendisini yeterince Türk hissetmeyen" insanlara "Türk olduklarını kabul ettirmek" ve "Türk'e yakışır, Türklüğü yükseltir bir şekilde milli şuur ve milli terbiyeyi aşılamak" gibi bir misyon taşıyordu. Kuşkusuz, bölgedeki Türkleştirme ilk adımını da bölge insanına Türkçeyi öğretmek ve bölgede Türkçenin yaygınlaşması oluştuyordu. Açıkçası, Vilayat-ı Şarkîye olarak adlandırılan Kürt coğrafyasında açılan okullara ve Köy Enstitüleri'ne düşen ilk vazifenin halka Türkçe öğretmek olduğu söylenebilir.

(Devamı var)

Evdille Ibrahim Şemoyi

ŞEREFA TE

Ser birê te şer û qale.
Şehîd ketin şêr, şepale.
Gidî kurd çî xerab male.
Bo Felestîn ew dinale.
Gelo ku ma şerefa te.

Birê te ye şer da mirî.
Dilê te qet ne gewgirî.
Tu çawa ser va dabirî.
Ser ereb da dikî girî.
Gelo ku ma şerefa te.

Bo çî ewqas bê xîretî.
Bê xîretî, bê ometî.
Rûreşê vî, kurd miletî.
Ji bo ereb çola ketî.
Gelo ku ma şerefa te.

Ser warê te guje-guje.
Xelk dê bavê te dikije.
Ji zaroka xwîn dirije.
Bo ereb tu bû jankuje.
Gelo ku ma şerefa te.

Bira dike hewar gazî.
Tenha ma bê çaresazî.
Tu xulîser, qullebazî.
Bo Felestîn aştxwazî.
Gelo ku ma şerefa te.

PWK: Qetlîam û erîşên li ser xelkên sîvil yên Gazeyê û Îsraîlê nayên qebûl kirin!

PWK, Der barê pevçûnên ku bi êrîşa Hamasê ya li ser Îsraîlê dest pê kir de daxuyaniyeke nivîskî da.

Partiya Welatparêzên Kurdistanê (PWK) Der barê pevçûnên ku bi êrîşa Hamasê ya li ser Îsraîlê dest pê kirin de daxuyaniyeke nivîskî da.

Daxuyaniya Partiya Welatparêzên Kurdistanê (PWK) ê wiha ye: Pirsgrîka Îsraîl û Filistînê carek din kete rojeva dinyê. Bi êrîşa Hamasê ya li dijî Îsraîlê şerekî ku sîvilan jî armanc digre dest pê kir û ev şer berdewam e. Ev şerê ku rojeva tevaya dinyê meşxûl dike, heger berdewam bike, dikare gelekî berfireh bibe. Şandina keştiyên şer jî aliyên Emerîqayê nîşanek berbiçav ya vê yekê ye.

Hemû êrîş û qetlîamên li Gazeyê û Îsraîlê yên li dijî sîvilan terorek eşkere ye û ev nayê qebûl kirin. Divê sazîyên navneteweyî, dewletên zîrhêz û dewletên herêmê demildest hewil bidin ku vî şerê zêdetir sîvil jê zêrê dibînin rawestînin. Li Rojhilata Navîn, destpêka aştiyek misoger, bi pêkanîna mafên çarenivîsa gelê Filistînê û gelê Kurdistanê û bi naskirina dewleta Îsraîlê mumkun e. Rêya vêya jî ne bi şer; di çavderîya sazî û dezgehên navneteweyî de, rojek berî rojekê bi destpêkirina hevdîtin û muzakereyên dualî, bi rê û rêbazên aştiyane çareserkirina pirs û pirsgrîkan mumkun e.

Nerina Azad

Mesrûr Barzanî pêşwazî li Cîgira Arîkarê Wezîrê Derve yê Amerîkayê kir

Serokê Hiukûmeta Herêma Kurdistanê û Cîgira Arîkarê Wezîrê Derve yê Amerîkayê tekez dikin ku, divê mûçexurên Herêma Kurdistanê jî wekî mûçexurên din ên Îraqê bi rengekî asayî û bê arêşe mûçeyên xwe bi rêya Hikûmeta Herêma Kurdistanê webigirin.

Îro Pêncşema 12ê Cotmeha 2023ê, Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî pêşwaziya şandeye Amerîkayî bi serokatiya Cîgira Arîkarê Wezîrê Derve yê Amerîkayê, Victoria Taylor, kir. Di wê hevdîtinê de danûstandin li ser dawî pêşhatên rewşa giştî ya Îraqê û deverê û giringî û pêdivîtiya çareserkirina bingeîn a arêşeyên Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Federal hatin kirin. Taybet piştî serdana vê dawiyê ya Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê bo Bexdayê, derfeteke erênî ji bo çareserkirinê hatiye pêş ku pêdivî ye neyê windakirin.

Herdu alî yek bûn ku divê mûçexurên Herêma Kurdistanê jî wekî mûçexurên din ên Îraqê bi rengekî

asayî û bê arêşe mûçeyên xwe bi rêya Hikûmeta Herêma Kurdistanê webigirin.

Herwesa tekez li ser giringiya destpêkirina şandina nefta Herêma Kurdistanê bi rêya Benderê Ceyhanê bi zûtîrîn dem hat kirin.

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê tekez kir ku divê rêz li sistema federalî ya Îraqê û qewareya Herêma

Kurdistanê bê girtin û mafên tevaya pêkhatên Îraqê parastî bin.

Çaksaziyên kabîneya nehê û taybet dijîtalkirina xizmetkariyan û aktîvkirina sistema bankî û herwesa zêdekirina bizavan û kirina kar û pirojeyên hevpar ji bo rûbirûbûna bandorên nerênî yên seqayê çend tewerekên din ên danûstandinên wan bûn.

KDP.info

Biden: Êrişên Tirkîyeyê yên li Sûriyeyê ji bo ewlehiya Amerîkayê jî gef in

Serokê Amerîkayê Joe Biden ragihand ku êrişên Tirkîyeyê yên li Rojavayê Kurdistanê metirsiyê li ser asayîşa niştîmanî ya Amerîkayê çêdikin.

Koşka Spî bi daxuyaniyekê ragihand ku Serokê Amerîkayê Joe Biden, "Rewşa Awarte ya Neteweyî ya li Sûriyeyê" saleke din dirêj kir.

Ev biryar bi hejmara "13894" ya girêdayî rewşa Sûriyeyê, 14ê Çiriya Pêşîna 2019an ji ber êrişên ser siyaseta derve û ewlehiya niştîmanî ya Amerîkayê hatibû derxistin.

Biryara navborî heta niha her sal ji aliyê Serokê Amerîkayê ve hate dirêj kirin û îsal jî 12 mehan hat dirêj kirin. Biden diyar kir ku êrişên Tirkîyeyê yên li Rojavayê Kurdistanê û bakurê Sûriyeyê li ser operasyonên rûbirûbûna bi DAIŞê re gef in û jiyanê xelkê sîvil dixin metirsiyê.

Serokê Amerîkayê herwiha êrişên Tirkîyeyê li ser ewlehî û aştiya deverê wekî gef dibîne.

Biden got, "Êrişên Tirkîyeyê yên li

deverê li ser ewlehiya niştîmanî û siyaseta derve ya Amerîkayê gefên gelekî mezin û cidî ne."

Ev zêdeyî hefteyekê ye topbaran û bombebaranên artêşa Tirkîyeyê li Rojavayê Kurdistanê berdewam in.

Ji ber wan êrişan ji bilî ziyanên canî, ziyanê mezin gihîştîye jêrxaneyên aborî û sîvilan, herwiha rewşa xelkê xerabtir bûye.

Ji ber êrişan piraniya ziyanên digîhêjin welatîyên sîvil û navendên

xizmetguzariyê û pêdiviyên jiyanê rojane ya niştîmanî wan navçeyan.

Herwiha li Hesekê piştî ku bombebaranên Tirkîyeyê zêdetir bûn 5ê Çiriya Pêşînê droneke Tirkîyeyê ji aliyê hêzên Amerîkayê hatibû xistin.

Berdevkê Wezareta Parastinê ya Amerîkayê (Pentagon) Patrick Ryder ragihandibû: "Fermendarên Amerîkî rewş wekî metirsiyekê nixandî. Ew 500 metreyî nêzîkî cihê ku hêzên Amerîkayê lê bi cih bûne, hat."

Nerina Azad

Careke din Kampa Mexmûrê hat bodumankirin

Îro roja Înê, 13ê Cotmeha 2023ê, careke din Kampa Mexmûrê ji aliyê balafirên bêbalafirvan ên Tirkîyeyê ve hat bodumankirin. Îro roja Înê, 13ê Cotmeha 2023ê, careke din Kampa Mexmûrê ji aliyê balafirên bêbalafirvan ên Tirkîyeyê ve hat bodumankirin. Tevî ku heta niha zirarên wê êrişê nehatine eşkerekirin, lê li dû çavkaniyan, ciyê wê bordumanê nêzî eynî ciyê vê heftiyê yê bertir e ku Tirkîyeyê borduman kiribû.

Di vê heftiyê de ev cara duyê ye ku ji aliyê balafirên bêbalafirvan ên Tirkîyeyê ve Kampa Mexmûrê tê bodumankirin. Bordumana yekê ya vê heftiyê li roja 7ê Cotmehê bû ku tê de du çekdarên PKK'yê hatin kuştin û se

çekdarên din jî birîndar bûn.

Kampa Mexmûrê ku ji aliyê PKK'yê ve wekî "Kampa Penaberan a Şehîd Rustem Cudî" tê naskirin, nêzî 20 hezar kesan lê akincî ne ku alîgir û kesûkarên

gerîlayên PKK'yê ne. Pêştir gelek caran ew kamp ji aliyê balafirên şerî yên Tirkîyeyê ve hatiye bodumankirin û zirarên canî û madî ji wan bordumanan çê bûne.

Nerina Azad

Herêma Xorasanê li Îranê ye. Erdê wê, ji sinorê Turkmenistanê dirêj tixûbê Afganistanê dibe. Hejmara kurdên li Xorasanê ne diyar e. Lêkolîner qala 1 milyon 500 hezar, hinek jî dibêjin hejmara kurdên li herêmê, 2-3 milyon in. Dîroka koçberkirina kurdên Xorasanê di salên 1100-1500 (pî) de pêk hatiye. Lê hinek nivîs qala şopên kevnare yê kurda li herêmê dikin. "Zerdeşt Pêxember" li herêmê maye û ev dever jî dikeve ber xaka kevnare ya kurda. Lewma têkiliyên kurda bi herêmê re têra xwe kevn e.

Lêkolîner û nivîskarê kurd Şoreş Reşî zêdeyî 10 salan e li ser kurdên koçber kur dibe. 2 pirtûkên wî, Kurdên Koçber 1, 2 li ser pirsê belav bûne. Ew bi xwe jî ji kurdên Anadolîya navîn e. Çend caran çû Xorasanê û li wir lêkolînen giranbûha pêk anîn. Me, li ser rewşa kurdên Xorasanê bi nivîskar Şoreş Reşî re axifî.

- Li ser pirsê Kurdên koçber du pirtûkên we belav bûne. Tu bi xwe ji Kurdên Anadolîya navîn e. Tu çûye Xorasanê û li ser pirsê kur bûye. Derbarê dîroka Kurdên Anadolîya navîn û Kurdên Xorasanê pispore.

Hejmara Kurdên Xorasanê çiqas e? Li kîjan bajarên Xorasanê dijîn? Hejmara gundên wan çend in û bêtir li çi deverê kom bûne?

Şoreş REŞÎ: Spas. Min 10 salan li ser pirtûkên bi navê "Dîroka Kurdên Koçber", cîld I û II an kar kir û dîroka çûm Xorasan û Gîlanê. Kurdên Xorasan, Gîlan, navenda Anadolê û xeta Berfiratê yek in...

Wekî her beşekî Kurdistanê an jî cîhên ku kurd lê dijîn, em baş nizanin ku çiqas kurd li Xorasanê dijîn. Anku îstatîstîkê liser wê yekê li ber destên me nîne. Yên ku heyî jî ji alî dewletên dagirker vî nayên eşkerê kirin. Bê guman hinek texmîn hene. Minak, gencên Xorasanê dibêjin: "Hejmara me sê milyon in." Hinek nivîskarên mîna R. Blaga dibêjin: "Dema çûm Xorasanê, milyonek 900 hezar bûn, Ew ji 15 heta 50 malbat bûn." Kelmullah Tevahuî dibêje: "45-50 hezar malbat" birin. Ew jî texmîna 250 hezar kesên dike. Dîtinên îro li ser hejmara wan tînin gotin, bi min zêde realîstîstîk nayên. Dema mirov kurdên li eyalata Gîlanê jî bide ser yê Xorasanê texmînî di navbera milyon niv û dû milyon de kurd li bakûrê Îranê dijîn. Bakûrê Xorasanê bi dewletên Afganistan û Turkmenistanê rê cîran e. Kurd li rojhilat, ji sinorê Afganistanê bigre heta Behra Kesk û Gîlanê belav dibin. Herdû cografya jî çiya, tazî, hişk û bêkêr e. Ji rojhilat de, Kurd li bajarên Kelat-i Nadîr, Çinaran, Deregez, Qoçan, Nîşabur, Sebzevar, Esferayan, Şîrvan, Oxaz, Bojnurd û Aşxane dijîn. Li paytexta eyalata Xorasan, bajarê Meşhedê tê gotin ku 400 hezar kurd dijîn. Di nava wê cografyayê de mirov gundên fars, turkmen, tat jî dibîne ku ew ji bo helandine kurdan hatine biçînkirin. Li Xorasanê piranî Kurmancan dijîn. Lê li bajarê Kelatê kêrê bî jî kurdên Lor peyda dibin. Li Eyalata Gîlan ku li başûrê Behra Kesk dikeve jî gelek kurd hene. Paytextê eyaletê Reşî ê. Gor bawerîya min ew nav jî êla kurdê bi navê Reşî girîtiye. Li Gîlanê, li çiyayên nezîkî behre kurdên Kurmancan dijîn û piraniya wan xwe wek "Reşî" û "Emarû" binav dikin. Wekî tê zanîn Reşî li nava Anadolê û li dora Meletî, Semsûrê û gelek cîhên din jî dijîn. Emarû jî îro bi hema navî li gundên Qirşehîrê dijîn û parçeyê hevîn. Li herêmên bi navên Lahîcan, Şahrudan, Sefîdrud û Loşan kurdên Lek-Lor û kurdên Hewreman dijîn. Lek wek Şêxbizin jî tînin zanîn ku îro li Haymana û gelek cîhên dinê Turkiyê û Xaneqînê hene. Kurdên bi zaravê Hewramî û Dimilî jî li Gîlanê hene. Gîlan wek mûza ziman û zaravaya ne. Ji bo lêkolîneran cîhekî mûkemel e. Di nava van kurdan de: "Tat", "Gilek", "Talış" û komên dine biçûk jî dijîn. Dîsa nezîkî vî herême li bajarên mîna Kazvîn û Xalxalê (Celîkî dijîn ku ew li Çelîkhan, Semsûr û navênda Anadolê jî hene) jî gelek kurd dijîn.

Li herdû eyalatan nezîkî 2000 gund hene. Tenê li Xorasanê 1600 gundên kurdan hene. Lê îro ew gundana piranî vala bûne. Dema ez di salên 2001 û 2003 an de çûm herdû herêman min dît ku gelek gund vala bûne û xelkê ji gundan barkirine bajarên mezin. Lewra li gundan kar nemaye û salên dawî gelek xela û hişkî heye û çandinî êdî nema dibe. Ji ber sedemên aborî, gundîyan barkirine. Ew polîtîka ji alî dewletê ve jî tê teşwîk kirin. Dewlet dixwazê kurd belav bibin û bînin helandin...

- Bêhtir ji kîjan herêma Kurdistanê hatine?

Şoreş REŞÎ: Bêhtir ji aliyê Meletî û Semûrê ne. Wê demê ji yana koçer û koçberiyê hêsantir bû û sinorê çûnduhatin û biçînbûnê jî Çiyayê Kurmenc û Helebê heta Erzîrûm û Qersê dirêj dibû. Federasyon, êl û konfederasyonê van kurdana di navbera wê cografyayê de diçûn û dihatin, biçînbûn. Lê wek navênd, mirov dikarê bibêje ku ji bajarê Semsûr ne.

Li herêmeke Xorasanê kurdên bi navê "Layîn" hene. Ew nizanin ku ji ku hatine û navê wan ji ku hatiyê. Dema mirov li nava dokumentên Osmanîyan mezê dike, li Semsûrê gundekî bi navê "Karye-î Layîn", yanê gundê Layîn dibîne. Di salên 1500 de ew gund heye û xelkê lê niştêcîh

e. Lê piştî salên 1535 an gund vala bûye û xelkê bar kiriye. Ji dokumentên dîrokî yê bi vî rengî, axaftina mirovên li herdû herêman, qereker û şêxsiyeta wan dide îspat kirin ku, ew berê li wê herême jiyane. Bi kurtî mirov dibîne ku ew ji dora Semsûrê neçarî koçê bûne. Berî wê serdemê jî, di dema Sasanîyan de (ss VI) hejmarek kurd ji alî Sîlvânê û Gîlan kurdên Gor (1148-1215 an de

Kurdên Xorasanê

Dîmenek ji jiyana Kurdên koçber: Kurdên Xorasanê

dewleta Gor avakirin) birine Xorasanê. Dîsa ji Hewrêman û Lekîstanê kurd çûnê herêma Gîlanê.

- Te hinekî qal kir. Lê bi giştî Kurdên Xorasanê çi demê li wir bi cî bûne û sedemên koçberiyê çi ne?

Şoreş REŞÎ: Di serdema Safevîyan de, cara yekemîn Şah Îsmail, kurd birin Xorasanê. Şah dizanî ku kurd şervan in û liser esasê Sersortiyê (Qizilbaş) ew giredayî şah in. Wê demê moxol û ozbekan êrîşî Xorasanê dikirin. Îsmail jî êlek e kurd bi navê "Qereman-lu" bir û wek mortal li pêşberî wan bi cîh kir. Qeremaniyan li hember Osmanîyan gelek salan şer kirin. Bajarê "Karaman'a" li Anadolê, navê xwe ji wan girtî ye. Piştê di dema Yildirim Beyazîd de vedigerin aliyê rojhilat û Qafqasyayê. Di heman demê de, dewleta Safevî ava bûye û Qeremanî di avakirina wê dewletê de rolek mezin lîstine. Şah wan ji wir dibe Xorasanê. Îro jî Qeremanî li bajarê Aşxanê hene. Ez du caran çûm hêla wan. Piranî koçberin, zaravê Kurmancî diaxifin û mirovên şervan û egîd in. Koçberîya dîyem di serdema Şah Tehmasîp de di sala 1553 an de pêk hat. Sedema wê jî Sersortî û eskerî bû. Koçberîya dawî jî di serdema Şah Ebbas de bû. Şah bi Osmanîyan re di sala 1590 an "Peymana Stenbolê" mohr kirin û gor vî peymanê di sala 1593-94 an de 15.000 malbatên Kurd birin Xorasan. Kurd wê demê piranî li dora Serhedê û Azarbeycanê koçber bûn û sinorên ku dagirkeran çêkirî îhlal dikirin. Biçûyan kîjan dewletê jî ew di şer de bi ser diketin. Lewma herdû împaratoriyan jî dixwestin ji kurdan rizgar bibin. Abbas soz da kurdan, ji bo xwedîkirina pez cîhekî peyde bike. Bi vî yekê kurd xapandin û birin Weramîn (başûrê Tehran, îro bûye taxa Azerbeycanê) biçînkirin. Lê piştî dû salan xapandina wî eşkere bû û derket holê, wî kurd şandin aliyê Xorasanê. Wê demê Xorasan di bin êrîşa Ozbekan de bû û şah nedî-

Kaxizekê tu bişîne ez bixwînim lê yare

(Ji pirtûka Stran û Awazên A. Navîn-Ş. Reşî).

- Li herêmê, kurd bi giştî bi çî karî mijûl in û rewşa herêma Kurda ya aborî çawa ye?

Şoreş REŞÎ: Kurd piranî bi maldarî, bax û cotkarîye debara xwe dikin. Xorasan cîhekî zûha, hişk, baran kêr dibarê û çiyayî ye, çandinî kême. Maldarîya jî merg û çêrê kême. Di hinek newalan

de darên meywe hene ku xelk bi fêkiyan dewera xwe dike. Bi giştî Xorasan û kurdên wir gelek feqîr û hêjar in. Aborî hema hema nîne. Dewlet bi zanyarî cîhê kar an jî tiştêkî aborîya wan baştir bike ava nake. Dixwazin kurd muhtac bin û belav bibin. Dewleta Îranê ji karê narkotîkê re çavê xwe digre, serbest e. Li wir cixara kişandin şerm tê

dîtin, lê tiryakîbûna narkotîkê baş tê dîtin. Ji bo ku bi herêma Xorasanê bi Afganistanê re sinor e, kişandin û bikaranîn ne qedexeyê ye. Gelek gund û kes pabendiyê kişandinê bûne. Ez bixwe bûm şahîd ku li gundan dê û bav di nava zarokan de dikşînin û gelek gund bi temamî bûne êşirê wê. Ew sucêkî mirovahiye ye. Pêwîst e UN (Neteweyên Yekgirtî) û hêzên kurda bi pirsê mijûl bibin. Zarokên temenê wan nebûyî 10 salî jî di narkotîkê de tînin bikar anîn an jî bûne mûptela ku ji bo civaka kurd xeterekî pir mezin e. Dewleta Îranê dema ticareta narkotîkê tê kirin (meblaxên mezin) kesên digre û îdam dike. Lê ji bo bikaranîna wê di nava ciwanên kurda de, çavên xwe

Lê xebateka bingeîn nîne. Wekî din kovara "Kurmanj" derdiket lê gelek pirsîgîrêkên wê aborî hebûn. Sazîyeka bi navê "Mûsesa Kurmancan" heye ku navênda we li bajarê Qoçanê ye û wek mûzeyekê xebatê dimeşîne. Eleqa çî bi kurdên wir ve hebe kom dike û dixê nava sazîyê. Radîo û TV yê ji alî dewletê ve tînin finansê kirin jî hene, lê piranîya bernamayan bi Quran xwendine, an jî bi propaganda sistemê diçe. Wextekî sinorkirî didin stran. Rewşa Kurdên Gîlanê xiraptir e û tu xebatên wan yê çandî û kultûrî nînin in. Ew bi asîmîlebûne re rû bi rûne.

- Têkiliya wan bi Kurdê Kurdistanê re çawa ye?

Şoreş REŞÎ: Ez kurdên Xorasan û Gîlanê wek "Koda reş a kurdan" binav dikim. Çawa balafirên kodên xwe reş hene, kurdên Xorasanê jî ji kurdan dîr manê û bi tena serê xwe dijîn. Ne tekîliya wan bi kurdên rojhilatê Kurdistanê re ne jî bi yê din re hene. Ji bo ku dewlet parabolan qedexê dike, nikarin TV kurdî jî mezê kin. Hevalbendên PKK têkiliyên xwe danîbûn. Wekî din ne TV, ne rojname, ne kovar, ne jî tiştêkî din digehêje ber destên wan. Di her carê ez diçûm, min gelek pirtûkên zarokan, alfabê û ziman, CD û amûrên din dibirin û hema hema li her cîhekî belav kir û dan hinek kesên ku kopya bikin û belav bikin. Pêwîst e sazî û rewşenbîrên kurd berê rexne bidin xwe. Hêzên kurd û gelê kurd dikarin gelek alîkarîyên mezin bidin xwişk û birayên xwe, kurdên Xorasanê. Di vî warî de kemasîyên mezin hene.

- Polîtîka dewleta Îranê li

hember wan çawa ye?

Şoreş REŞÎ: Wek her dagirkerekî Kurdistanê, ya wan jî polîtîkayekî sînsî, nankor û bi xeter e. Tenê kurdan înkâr nake, lê ji bo ku wan bihelîne çî ji dest tê dike. Eger kurd nebiyana îro cografya Îranê wek îro nedima; qet nebe

Xorasan di nav sinorê Îranê de nedima. Kurdan ji bo Xorasanê gelek bedel dane. Lê li bajarên Xorasanê xelk mûhtacê nanê tîsî ye û peykerek mezinêkî kurd nabînin.

Di alî din de, sistema dewletê ji bo ku xelkê bihelîne hewil dide ku berê wan bide aliyê olî. Li her kolaneke mirov dikarê mizgefteka modern bibîne û heroj civînen olî pêk tînin. Lê ji bo rêkûpêkiya jiyana xelkê çî kar nayê kirin. Bi propagandê bi vî rengî bi hezaran kurdên Xorasanê di şerê Iraqê de kuştin û an jî seqet hiştin.

Li bakûrê Xorasanê, sinorê Turkmenistanê cîhekî pîroz heye. Dewlet propagandê dike ku "Îmamê Elî li wir şer kiriye û paşê bûye cîhê îstîrehetê." Di dîrokê de bûyereka wiha pêk nehatiye. Dewlet rûpelên dîrokî yê nû ji derewan diafirîne. Bervajî, gelek belgê û dîtin hene ku Zerdûşt Pêxember li wir jîyaye. Lê dewlet hewil dide dîroka rastîya herêmê berevajî bike...

- Têkiliya wan û Kurdên Anadolê ji aliyê girêdana eşîr, xîzm û xwedîtiyê heye, an na?

Şoreş REŞÎ: Di dema îro de, têkiliyên Kurdê Anadolê û Xorasanê zêde ne xurt e. Qels e. Lê girêdana me, ji aliyê êl û eşîran ve heye. Êlên li Koban, Efrîn, Çiyayê Kurmenc, Cebel el Ekrad (Lazîqiyê), Mereş, Dîlok, Meletî, Semsûr, Dêrsîm, Qers, Erzîrûm, Rûsya û Navênda Anadolê yek in. Şax û bavikên koçber li Xorasan û Anadolê navên eşîr û êla xwe jîbir nekirî ne. Êla min a ku navê xwe Sêvika ye li Xorasanê 60 gundin, li Anadolê 5 gundin. Wekî din li Dêrsîm, Meletiyê jî hene. Dîsa konfederasyona me ya bi navê Reşî tê nasîn, li taveyê cografyayê belav bûye. 120 êlên kurd li Xorasanê hene, hinek nav hatîbûn guhartin jî mirov parçê wan li bakûrê Kurdistan, Rûsya, Rojava û Anadolê dibîne.

- Pirtûkên te Dîroka Kurdên koçber 1, 2 çiqasî bala kurdên koçber kişand?

Şoreş REŞÎ: Di pirtûka min de gelek tez, îdîa û îspatên nû hene; li ser îdîayên di vî pirtûkê de niqaşên pêwîst nehatin kirin. Belavkirina pirtûkê didome. Pirtûk bi kurdî ye û gelek kes nikarin bixwînin. Beşek ji dîrokanayên kurd bi kurdî naxwînin, an berhem negihiştîye destê wan. Lewma nixandînan, rexne û niqaşên pevîst çênebûn. Ji alî kurdên koçber ve jî rewş wiha ye. Di xwendina kurdî de li paş mayî heye. Lê gor wê jî bala wan dikşîne û dixwazin bixwînin. Hewildanên wisa rê li ber fêrbûna kurdî jî vedike. Armanca min ew bû ku, ew li ser dîroka xwe ronî bibin û bi nivîsîna kurdî teşwîqî xwendina zimanê xwe bibin. Divê bê gotin ku, gavên erênî jî tîne avêtin. Li herêmê kurda, wekî kevirêkî bavêjî nava avê, pêl bi pêl kurdî di nava kurdên koçber de belav dibe û întresa wan zedêtir dibe. Xebatên hêja dibin û gelek projeyên giranbûha pêk tînin.

Hevpeyvîn: Zarathustra Gabar ÇIYAN
EuroKurd News

wêrî herê herême. Şah, kurd birin û ew avitên nava êgir. Piştî wê demê 1594 an de, êdî şerê kurd û ozbekan dest pêdike û kurd gelek wendahiyan mezin didin. Şaîrêkî faris dibêje: "Eger mirov xaqa Meşhedê bigûvîşê dê xwîn heta Kerbelayê here..." Rastî ew xwîna kurda bû. Piştî şerên dehansalan ajotî, kurd herême ji ozbekan paqij dikin û li wir niştêcîh dibin. Ew strana gelêrî jî şerê wê demê îfade dike ku di dema êrîşên ozbekan de jin direvandin û li bazaran difrotin:

Te dibîn û min çêrdikî lê yarê?

Li kî alî sefer dikî lê yarê?

Her derê terî min xeberke lê yare!

Dûmên girtîye serî Zengîlan û Rûbarî

Serê Tûrmên derket li alî Xîwe û Bihare

Hemdîla min, bêrdîla min birin bazarê

Can û malî min feda serî serkarî

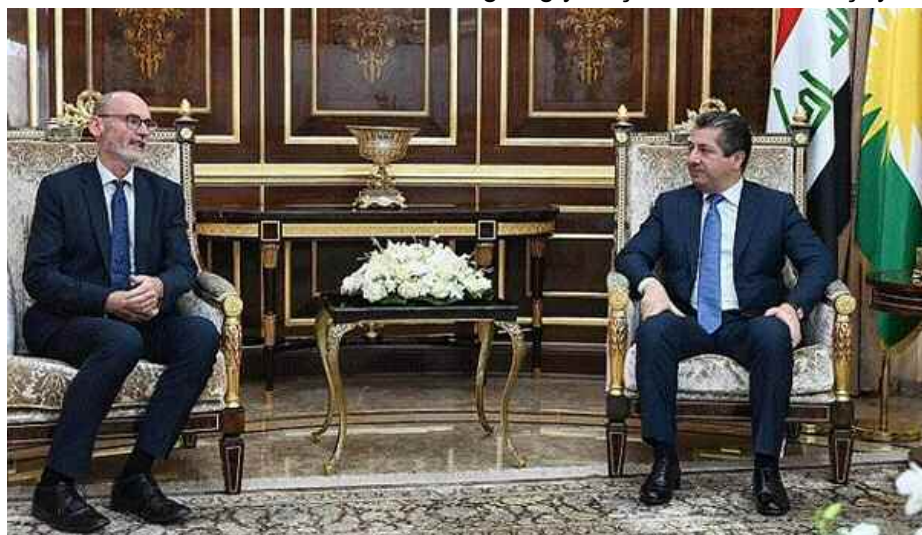
Min bifroşin daynin li redê wê yarê

Ez bigerim te nabînim lê yarê

Li redê te kê bişînim lê yarê

Mesrûr Barzanî û Balyozê Brîtanyayê civiyan

Îro Sêşema 10ê Cotmeha 2023ê, Serokwezîrê Herêma Kur-

distanê Mesrûr Barzanî û Balyozê Brîtanyayê li Îraqê Stephen Hitchen kom bûn.

Mijara sereke ya kombûna Serokwezîr Mesrûr Barzanî û Baly-

ozê Brîtanyayê li Îraqê taybet li ser giringiya çareserkirina kêşeyên

navbera Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Federal bû. Di eynî demê de dîtin û nerînên herdu aliyên yek bûn ku ew kêşeyên siyasî ne û divê di çarçoveya destûrî û lihevkerînan de

bên çareserkerin.

Mesrûr Barzanî di wê hevdîtinê de tekez kir, ku divê mafên destûrî yên Herêma Kurdistanê wekî qewareyeke federal parastî bin.

Balyozê Brîtanyayê ji aliyê xwe ve pesna çaksaziyên Hikûmeta Herêma Kurdistanê kir taybet di warê dîcîtalkirina xizmetkariyên giştî de. Wî amaje da pêşkeftina data sentera navenda Fermangeha Teknolojiyaya zanyaran a hikûmetê, ku divê ji bo hemî Îraqê û Hikûmeta Federal jî bibe mînak, û senter û dezgehên pêşkeftî yên wekî wê dabimezrîne.

Her di wê hevdîtinê de, Balyozê Brîtanyayê bi rêz û spasî ve behsa rewşa pêkvejiyana aştiyane ya di navbera pêkhatên cuda cuda de û azadiya olî li Herêma Kurdistanê kir.

KDP.info

Wezîrê Karên Navxwe: PKK li ber Rêkeftina Şingalê dibe asteng

Wezîrê Karên Navxwe yê Herêma Kurdistanê Rêber Ehmed got, "PKK li

Ehmed da zanîn ku Hikûmeta Îraqê ji bo Kurdên Êzidî yên ku li kam-

ber Rêkeftina Şingalê dibe asteng."

Foruma Enstîtuya Lêkolînan ya Rojhilata Navîn (MERI), bi sponsoriya Tora Medyayî ya Rûdawê, li Hewlêrê bi rê ve çû.

Rêber Ehmed, di roja duyem a forumê de beşdarî panela bi navê "Rêkeftina Şingalê: Pêşveçûn û Asteng" bû.

Şêwirmendê Asayîşa Niştîmanî ya Îraqê Qasim El-Eracî û Alîkarê Serokê UNAMiyê Claudio Cordone jî di heman panelê de axivîn.

pên Herêma Kurdistanê dijîn berpirsiyariyên xwe nayîne cih.

Rêber Ehmed, bal kişans ser rewşa Şingalê û got:

"Gelek sozên ku hatibûn dayîn nehatin girtin. Heta niha jî 300 hezar Kurdên Êzidî li kampên Herêma Kurdistanê dijîn. Pirsirêkên me û Îraqê hene çimkî ew îradeya wan nîne ku zagonan, makezagonê û tewr rêkeftinên siyasî jî bi cih bin."

Ehmed destnîşan kir ku Rêkeftina Şingalê her ku diçe tevlihev dibe û da

zanîn:

"PKK li ber Rêkeftina Şingalê dibe asteng. Heke PKK û grûpên din ên çekdar ji Şingalê neyên derxistin dê Hikûmeta Îraqê, Êzidî, xelkê sivil û hejar berdêla nearamî û nûjenekirina Şingalê bidin."

Wezîrê Karên Navxwe diyar kir ku "Şopên komkujiya DAIŞê hîn jî diyar in û gelek mirov heta niha jî winda ne."

Rêber Ehmed, li ser rewşa Êzidî û Xiristiyanên li Nînowayê jî wiha axivî:

"Li ser hebûna Êzidî û Xiristiyanan a li Îraqê metirsiyeke mezin heye. Gelek Xiristiyanan ji Deşta Nînowayê bar kiriye û niha li Herêma Kurdistanê dijîn. Mijarên wekî bûyera Hemdaniyê jî bo ku Xiristiyan ji Îraqê herin dibin rêxweşker. Birayên me yên Êzidî jî rûbirûyî heman pirsirêkê ne."

Ehmed li ser rewşa Kurdên Êzidî jî got, "150 hezar Kurdên Êzidî ji Îraqê koç kir. Pirrengiya Îraqê di bin metirsiyê de ye."

Li Herêma Kurdistanê zêdeyî 300 hezarî, li Şingalê jî 30-40 hezar Kurdên Êzidî dijîn. Tevê civaka Êzidiyan rûbirûyî metirsiyê ye."

Nerina Azad

Balyozê Hollanda li Îraqê: Em piştgiyariya çaksaziya Wezareta Pêşmerge dikin

Balyozê Holenda li Îraqê Hans Sandee dibêje, Hollanda piştewaniya Wezareta Pêşmerge dike û ji bo cîbicîkirina proseya çaksaziyê, divê gavên bilez bên avêtin.

Balyozê Hollanda li Îraqê Hans Sandee got: "Di warê ewlehî û aramiya Iraq û Herêma Kurdistanê de, em pabend in û hevkarîya me dê berdeham be. Herwiha em piştewaniya çaksaziya Wezareta Pêşmerge dikin."

Got jî: Pêşketinên di warê çaksaziya hêzên Pêşmerge de sînoard in, wek Serok Nêçîrvan Barzanî jî amaje bi wê yekê kiriye, ew pêşkeftinên tîrê nakin û divê gavên zêdetir bên avêtin, ku ev yek di berjewendiya Pêşmerge de ye.

Balyozê Holenda li Îraqê bal kişande ser wê yekê, Hollanda dê di warê ewlehî û aramiyê de li ser hevkarîya Herêma Kurdistanê berdeham be.

Pêştir jî Berdevkê berê yê Hevpeymaniya Navdewletî ya li dijî DAIŞê Miles Caggins jî ragihandibû, ew tekeziyê li ser yekxistina hêzên Pêşmerge dikin, tekane merc jî bo berdehamiya alîkariyên leşkerî bo hêzên Pêşmerge, divê yekrêz bin.

Caggins herwiha gotibû: "Me di proseya yekxistina hêzên Pêşmerge de pêşketineke baş kiriye. Wek mînak 2 liwayên Pêşmerge hatin yekkirin û ev jî derfetê çêdike ku derbasî qonaxêke din ya serdemyane bibin."

Nerina Azad

Êrişên Tirkîyeyê metirsiya pêleke din a koçberiyê zêde kir

Zêdeyî hefteyekê ye topbaran û bombebaranên artêşa Tirkîyeyê ser Rojavayê Kurdistanê berdeham in.

Ji ber wan êrişan ji bilî zîyanên canî, gelek zîyan gihîştî jêrxana aborî û sivilan, rewşa xelkê xerabtir bûye û tîrsa ji êrişên din jî zêde bûye.

Ji ber êrişan piraniya zîyanên digihêjin welatiyên sivil û navendên xizmetguzariyê û pêdiviyên jiyanê rojane ya niştociyên wan navçeyan.

Serokê Yekîtiya Nivîskarên Kurdistanê Sûriyê Ebdulhekîm Ehmed Mihemed diyar kir ku ev rewşa bêserûber û metirsîdar, dibe ku bibe sedema pêleke din a koçberiyê ji wan navçeyan.

Ew êriş, Dêrik, Çil Axa, Tirbe Spiyê, Qamişlo, Amûdê, Hesekê, Til Temir, Zîrgan, gundewarên Girê Spî, Eyn Îsa, Kobanî, Minbic, Şehba, Til Rifeet û Efrînê li xwe digirin.

Navenda Ragihandinê ya Hêzên Ewlehiya Navxwe yên Bakur û Rojhilatê Sûriyê, di daxuyaniyekê de ragihandîye ku Civaka Navdewletî li beramber wan êrişên Tirkîyeyê bêdeng e.

Li gorî heman daxuyaniyê ew bêdengî jî dibe sedema encamdana komkujiyên bêhtir ji aliyê Tirkîyeyê ve.

Di heman çarçoveyê de, Hêzên Ewlehiya Navxwe "reşgirêdana giştî" 3 rojan, li wan navçeyan ragihand.

Nerina Azad

Bafil Talebanî: Em di bin zext, dron û êrişên Tirkîyeyê de bi wan re diyalogê nakin

Serokê YNKyê Bafil Talebanî got, "Em di bin zext, dron û êrişên Tirkîyeyê de bi wan re diyalogê nakin."

Foruma Enstîtuya Lêkolînan ya Rojhilata Navîn (MERI), li Hewlêrê bi rê ve diçe.

Serokê Yekîtiya Niştîmanîya Kurdistanê (YNK) Bafil Talebanî beşdarî MERIyê bû û bal kişand ser mijarên di rojevê de.

Bafil Talebanî da zanîn ku ku pêwendiyên YNK û Tirkîyeyê ne baş in û got:

"Em dixwazin pirsirêkan bi rêya diyalogê çareser bikin lê ku Tirkîye ne hazir be em çî bikin?"

Talebanî destnîşan kir ku ew di mijara Rojavayê Kurdistanê de wekî Tirkîyeyê nafikirin.

Serokê YNKyê herwiha bal kişand

ser êrişên Tirkîyeyê yên li Başûrê Kurdistanê û got, "Em di bin zext, dron û êrişên Tirkîyeyê de bi wan re diyalogê nakin."

Nerina Azad

KURO LAWŌ MÎN NEKENE

Helbest: Mehmet Çobanoğlu
Kuro lawo min nekene
Dilê min jî pir tenik e
Hevala min çû berî yê
Roj a îro zehf hênîk e
Kuro lawo min nekene
Wele konê me ferîsî
Şebnem barî ser zozanan
Her destê min pir qerîsî
Kuro lawo min nekene
Fixan ket nav zimanê min
Ez qurbana bejn bala te
Min re bêje kulîlka min
Kuro lawo min nekene
Zozanan de germ hindike
Dîsa min re bû xemgînî
Hebûna te min şêndike
Kuro lawo min nekene
Zû were min birevîne
Destê xwen bide destê min
Min zozanan birevîne
Kuro lawo min nekene
Ev banga min ji te re ye
Ez li benda te me were
Evîna min têra te ye
08.10.2023
Stenbol
XELAT

Artêşa Îsraîlê hişyarî da: Divê 1,1 milyon Filistînî ji xaniyên xwe derkevin

Artêşa Îsraîlê ji Filistîniyên li bakurê Xezeyê xwest ku derbasî başûrê wê herêmê bibin.

Li bakurê Xezeyê bi qasî 1,1 milyon Filistînî dijîn. Artêşa Îsraîlê bi daxuyaniyeke nivîskî ragihand ku çekdarên Lîwaya Îzedîn Qesama baskê çekdarî yê Hemasê li Xezeyê li tunelan, binê xaniyan û di avahiyan sivîlan de xwe vedîşêrin.

Artêşa Îsraîlê diyar dike ku Hemasê li dijî Îsraîlê şer daye destpêkirin û got:

"Li bajarê Xezeyê operasyonên leşkerî tên kirin. Artêşa Îsraîlê bang li hemî sivîlên li bajarê Xezeyê dike ku ji bo xweparastin û ewlehiya xwe xaniyên xwe vala bikin û biçin herêma li başûrê Xezeyê.

Ev valakirin bêguman ji bo ewlehiya we ye. Sivîlên bajarê Xezeyê ji bo ewlehiya xwe û malbata xwe, derbasî başûr bibin, Hemas we weke murtal bi kar tîne, xwe jê dûr bixin."

Di daxuyaniyê de herwiha bang li Xezeyîyan hat kirin ku xwe ji sêncên sînôr dûr bigirin û wiha hat gotin: "Di rojên pêşiya me de, Artêşa Îsraîlê dê operasyonên xwe yê nava bajarê Xezeyê bidomîne û ji bo zerer negihêje sivîlan dê hewleke mezin bide."

Nifûsa Xezeyê 2,3 milyon e, qada wê ji 360 kîlometre çarçûşe ye. Xeze ji sala 2007an ve di bin dorpêça Îsraîlê de ye.

Nerina Azad

Mesrûr Barzanî pêşwaziya Balyozê Îtalyayê kir

Îro roja Sêşemê, 10ê Cotmeha 2023ê, Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî bi Balyozê Îtalyayê li Îraqê Maurizio Greganti re rûnişt.

Di wê rûniştinê de dîtin û nerîn li ser guhertin û pêşvîninên Îraqê û deverê û pêşxistina peywendiyên Herêma Kurdistanê û Îtalyayê li hev hatin guhertin.

Amaje bi wê yekê jî hatiye dan, di wê hevdîtinê de behsa kêşeyên navbera Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Federal hat kirin, tekez li ser çareserkirina bingehîn a tevaya kêşeyan û taybet mafên darayî yê Herêma Kurdistanê di çarçoveya destûrî û qanûna bodceyê de hat kirin, bi rengekî ku meaşwergirên Herêma Kurdistanê jî wekî tevaya meaşwergirên Îraqê

mehane bê çi kêşeyekê û bi rengekî asayî meaşên xwe werbigirin.

Ew yek jî diyar kiriye, di tewerekî

dinê wê rûniştinê de, danûstandin li ser pêdivîtiya hîlbijartinên Perlemana Kurdistanê di dema xwe ya diyarkirî de hat kirin.

KDP.info

Rêber Ehmed: Koçber bi biryar nehatine Herêma Kurdistanê heta ku bi biryar jî bêne vegerandin

Wezîrê Navxwe yê Herêma Kurdistanê li ser biryara hikûmeta Îraqê ya girtina kampên koçberan radigînin, "Koçber bi biryar nehatine Herêma Kurdistanê, heta ku bi biryar jî bêne vegerandin."

Îro 10ê Cotmeha 2023an Odeya Operasyonan a ji bo Birêveberina Qeyran û Karesatan ya ser bi Wezareta Navxwe ya Herêma Kurdistanê ve li Hewlêrê hate vekirin û Wezîrê Navxwe yê Herêma Kurdistanê Rêber Ehmed di merasîma vekirinê de gotarek pêşkêş kir.

Rêber Ehmed di gotara xwe de diyar kir: "Odeya Operasyonan a ji bo Birêvebirina Qeyran û Karesatan, bi hevkarîya Wezareta Navxwe ya Almaniyayê, rêxistina THW ya Almanî û Navenda Hevahengiya Qeyran a li Wezareta Navxwe hatiye vekirin."

Got jî: "Vekirina vê odeya operasyonan, pêngaveke giring e, ji bo Herêma Kurdistanê di rûbirûbûna qeyranên destkird û xwezayî de, di qonaxeke pêşketî de be, ku nîrxandin û analîzên pêşwext ji karesat, krîz û metirsîyên pêşerojê re dike."

Wezîrê Navxwe destnîşan kir, "Bi vê yekê, sîstema agahdarkirinê ya Herêma Kurdistanê dê bihêz bibe, hem sazîyên hikûmetê û hem jî welatî ji egera her karesat û krîzekê, dê bîrîniyê bikin, da ku xwe ji rûbirûbûna wê re amade bikin û ziyanên karesatan bîrînin."

Wezîrê Navxwe yê Herêma amaje bi wê yekê jî kir, Odeya Operasyonan girêdayî hema-hengî û karê hevbeş yê di navbera sazî û wezaretên pêwendîdar de ye û îro nûnerên

15 wezaret, parêzgeh û îdareyên serbixwe dê bibin endamên vê odeyê.

Bexda bi dosya koçber û penaberên li Herêmê re dike girt û got, Wezareta Koç û Koçberan bi

Her wiha bal kişand ser wê yekê, welatî jî dikarin di dema krîz û karesatamn de bi dilxwazî alîkariya sazîyên hikûmetê bikin, bi şertê ku berî ku di nav odeya operasyonan a li parêzgeh û îdareyên serbixwe de cih bigirin, ew bîrîniyê perwerdekin.

Rêber Ehmed got jî, dema Herêma Kurdistanê pêşwazî li zêdetirî 2 milyon koçber û penaber ji navxwe û derveyê Îraqê kir, hikûmeta wê rûbirûyê qeyraneke darayî ya aloz bûbû ku pişka wê ji bûdceya federalî hatibû birîn.

Da zanîn jî, Hikûmet û gelê Herêma Kurdistanê biryar da ku alîkariya xelkê bikin, beşek ji wan penaberan vegeyriane malên xwe, lê heta niha nêzîkî milyonek penaber li Herêma Kurdistanê mane.

Got jî: Me daxwaz ji wan koçber û penaberan nekir ku bîrîniyê Herêma Kurdistanê, Lê rewşa xirab a ewlehiyê ya li navçeyên wan, ew neçar kirin birevin û berê xwe bidin li Herêmê bicih bibin.

Herwiha Rêber Ehmed rexne li awayê "neberpirsiyarene" yê ku

çavekî siyasî li vê dosyeyê dinêre, di dema ku pêwîst bû bi çavekî mirovahî lê binêre.

Tekez kir jî: Eger pilanek hebe ji bo koçber vegeyriane bajar û deverên xwe yê resen, em ê piştevanê wê bin û me komîteyek taybet ji bo dabînkirina asankariyan di vî warî de pêk aniye.

Herwiha Wezîrê Navxwe yê Herêmê daxwaz ji hikûmeta federal, civaka navdewletî û rêxistinên Netewên Yekgirtî kir, li ser piştevanîkirina kampên koçber û derbideran li Herêma Kurdistanê berdewam bin, bi taybet bi hatina demsala zivistanê re, pêwîstî bi pêdiviyên germkirinê hene.

Derbarê biryara hikûmeta Îraqê ya girtina kampên koçberan de, Rêber Ehmed got: "Koçber bi biryar nehatine Herêma Kurdistanê, heta ku bi biryar bêne vegerandin. Ew hatine Herêma Kurdistanê, ta ku di keşûhewayeke aram de bişînin. Ji ber vê, ne erkê hikûmetê ye ku biryara kêmkirina kampan yan girtina kampan bide, biryar a xelkê ye, li vir bimînin, yan jî vegeyriane." **K24**

Serokwezîr Mesrûr Barzanî daxwazeke xwendekaran bi cî tîne

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê li ser çêkirina pireke bilind a der-

Cotmeha 2023ê, parêzgeha Hewlêrê ragehandinek belav kir ku tê de

bazbûnê li beranberî mala xwendekaran a Şehîd Şewket Şêx Yezdîn li bajarê Hewlêrê razî bû. Ew yek ji daxwazên xwendekarên wê mala xwendekaran bû ji bo ku bi silameti li ser rêya sereke ya Hewlêr-Kerkûkê derbaz bibin. Roja Pêncşemê, 12ê

hatiye, “li ser razîbûna Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî û pêxemetî silametiya hatin û çûna welatiyan û xwendekaran, li ser rêya sereke ya Hewlêr-Kerkûkê, li beranberî mala xwendekaran a Şehîd Şewket Şêx Yezdîn, gojimê pêdivî ji

bo çêkirina pireke bilind a derbazbûna peyayan hat terxankirin”.

Di wê ragehadina parêzgeha Hewlêrê de amaje bi wê yekê jî hatiye dan ku, niha ji aliyê tîmên ezndazeya hatin û çûnê ya Hewlêrê ve, ji bilî dest-nîşankirina cihê wê pirê û çêkirina nexşe û dîzaynên wê bi rengekî pêşkeftî û serdemane, ku tê de kesên xwedî pêdiviyên taybet jî li ber çavan hatine wrgirtin, hemî amadekarî bidawî hatine û li van nêzîkan dê dest bi danana wê bê kirin.

Piştî ku xwendekarên mala xwendekaran a Şehîd Şewket Şêx Yezdîn bi rêya parêzgerê Hewlêrê Umêd Xuşnaw daxwaza xwe gehand Serokwezîr Mesrûr Barzanî ji bo çêkirina pireke bilind a derbazbûnê li bernaberî wê mala xwendekaran, ji bo ku bi silameti li ser rêya sereke ya Hewlêr-Kerkûkê derbaz bibin, her îro Serokwezîr Mesrûr Barzanî daxwaza wan xwendekaran bi cî anî û li ser çêkirina wê pirê razî bû. **Nerina Azad**

Dadgeha Federalî tekezê li ser bicîanîna xaleke lihevkerinê ya navbera Hewlêr û Bexdayê li ser Kerkûkê dike

Piştî derbazbûna nêzî salekê li ser pêkanîna Hikûmeta Îraqê bi serokatiya Mihemed Şiya Sûdanî, ku yek ji xalên karnameya pejirandî ya wê kabîneyê li Perlemana Îraqê

berdane.

Herwesa li ser rêxistina doza ewlehiyê ya Kerkûkê, karnameya kabîneya Sûdanî tekez li ser derkeftina supayî, polîsên federalî û Heşda

radestkirina baregayên dagirkirî yên PDKyê li Kerkûkê û parêzgehên din bû. Di nûtirîn biryara Dadgeha Bilind a Federalî de jî tekez li ser wê hatiye kirin. Yek ji xalên karnameya kabîneya Sûdanî, ku li 27ê Cotmeha 2023ê li Perlemana Îraqê hat pejirandin, tekezkirina çalakiyên siyasî yên tevaya partên Kurdistanî li parêzgehên Kerkûk, Neynawa, Selahedîn û Diyalyê bi rengekî azadane ye, û kar jî ji bo valakirina baregayên dagirkirî yên partên Kurdistanî li wan parêzgehan tê kirin. Ev jî dibe sedema rêxweşkirinê ji bo vegeriyana hejmareke zêde ya malbatên aware yên bajarê Kerkûkê û deverên din ku ji ber rûdanên 16ê Cotmehê deverên xwe

Şebî ji bajarê Kerkûkê kiriye, zêdebarî pêkanîna çend fewcekên hawarhatinê ji polîsên navxweyî ji akinciyên resen ên wî bajarî ji bo berpirsariya doza ewlehiyê ya parêzgeha Kerkûkê û dabinkirina tevaya pêdivîtiyên serbazî û ewlehî.

Roja Pêncşemê, 12ê Cotmeha 2023ê, Dadgeha Bilind a Federalî biryara rawestandina radestkirina baregayê operasyonên hevpar helweşand ku pêştir Serokwezîrê Îraqê biryar dabû ji bo PDKyê bê radestkirin.

Li gor nivîsareka Dadgeha Bilind a Federalî ya Îraqê, biryara rawestandina radestkirina baregayê operasyonên hevpar hatiye helweşandin. Wê nivîsarê amaje daye wê yekê ku,

daxwaza perlemanterekî li ser helweşandina biryara Serokwezîrê Îraqê ji bo radestkirina baregayê operasyonên hevpar hatiye redkirin û biryara rawestandina radestkirinê jî hatiye helweşandin.

Dadgeha Bilind a Federalî di biryara xwe de amaje daye wê yekê, ew daxwaz ji taybetmendiya kar û desthilatên wê nîne, lewma li ser wê bingehe sîkalaya wî perlemantari red kiriye û fermana xwe jî ya pêştir ji bo hilawistina biryara Serokwezîrê Îraqê helweşand.

Ew sîkala ji aliyê Serokê Eşîreta Ubêd, Wesfî Asî, ve ku li Bexdayê hatiye ser dinyayê û niha nûnerîtiya gelek Ereben başûrê Kerkûkê dike li Dadgeha Federalî hatiye tomarkirin.

Ev biryara Dadgeha Federalî piştî rojekê ji xwenîşandanên welatiyên Kurd li Kerkûkê tê ku bi teqeya hêzên Îraqî çar welatî bi navê “Hawkar Ebdula, Heval Sitar, Semed Mihemed û Husên Sabir” hatin şehîdkirin û 15 kesên din birîndar bûn û zêdetir 40 ciwanên Kurd jî bi tometa pişkdarîkirina di xwenîşandanê de hatin girtin.

Piştî biryara Sûdanî jî ji bo radestkirina baregayên PDKyê li Kerkûkê, li roja 28ê Tebaxa 2023ê, komeka Ereben binecihkirî û şovînî yên Kerkûkê li beranberî baregayê Civata Serkirdetiya PDKyê ku niha ji aliyê Femandeya Operasyonên Hevpar ên Kerkûkê ve dagir kiriye ji bo heyama şeş rojan çadirên xwe vedan û rêya sereke ya Hewlêr-Kerkûkê daxist. **Nerina Azad**

Balyozê Îtalya li Iraqê: Civaka navdewletî bi tevahî piştgiriya rêkeftina Şingalê dike

Balyozê Îtalya li Iraqê Maurizio Greganti ragihand, 24 şandên me yên şûwarnasiyê li Iraqê hene, 11 ji wan li Herêma Kurdistanê ne.

Maurizio Greganti ji K24ê re ragihand, “hikûmeta Îtalya piştevanîya rêkeftina navbera Hewlêr û Bexdayê dike. Em ji encamên wê kêfxweş in û di wê baweriyê de ne ku ev gava yekem e ji bo dîtina çareserîyeke herîtimî ji bo berjewendiya xelkê.”

Got jî: “Îradeya bihêz a Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Federal heye, ji bo cîbicîkirina rêkeftina Şingalê, ev yek ji bo gelê Iraqê bi giştî û xelkê Şingalê gelekî girîng e.”

Balyozê Îtalya li Iraqê herwiha got:

“Îtalya û civaka navdewletî bi tevahî piştgiriya rêkeftina asayîkirina rewşa Şingalê dikin.”

Da zanîn jî: “Pêwendiyên Îtalya û Hikûmeta Herêma Kurdistanê, gelekî baş in, bi salan e em di warên cuda yên weke aborî, geşepêdan, çandî û berevaniyê de bi hev re kar dikin.”

Herwiha got: “Bingehe pêwendiyên me di warê çandî û şûwarnasiyê de ye. Li Iraqê 24 şandeyên me yên şûwarnasiyê hene ku 11 ji wan li Herêma Kurdistanê ne.” **Nerina Azad**

Wezaretê Karên Derve ya Amerîkayê li ser êrişên Tirkîyeyê daxuyanî da

Berdevkê Wezaretê Karên Derve ya Amerîkayê Matthew Miller, da zanîn ku Amerîka ji ber êrişên Tirkîyeyê yên li Rojavayê Kurdistanê nîgeran e.

Berdevkê Wezaretê Karên Derve ya Amerîkayê Matthew Miller, da zanîn ku Amerîka ji ber êrişên Tirkîyeyê yên li Rojavayê Kurdistanê nîgeran e.

Berdevkê Wezaretê Karên Derve ya Amerîkayê Matthew Miller, li ser pirsê Nûçegihanê Rûdawê yê Washingtonê Diyar Kurd got:

“Amerîka ji ber tevgerên leşkerî yên li Bakurê Sûriyeyê û bandora van tevgeran a li ser sivilan nîgeran e.

Herwiha em nîgeran in ku dê ev tevger bandorê li operasyonên ji bo nehiştina DAIŞê jî bikin.” Tê nûkirin... **Rudaw**

Rêveberiya Xweser li ser ‘bêdengiya Hevpeymanîya Navdewletî’ û DAIŞê daxuyanî da

Emîne Osê bêdengiya Hevpeymanîya Navdewletî ya derbarê êrişên Tirkîyeyê şermezar kir.

Êrişê Tirkîyeyê yên li Başûr û Rojavayê Kurdistanê zêde dibin lê Hevpeymanîya Navdewletî ya li Dijî DAIŞê li beramberî van êrişan heta niha jî bêdeng e.

Rêveberiya Xweser, bi Hevpeymanîya Navdewletî û Rûsyayê re pêwendî danî

Cîgira Hevserokatiya Encûmena Cîbicîkar a Rêveberiya Xweser a Bakur û Rojhilatê Sûriyeyê Emîne Osê ragihand ku Rêveberiya Xweser, bi berpirsên operasyonên Hevpeymanîya Navdewletî ya li Dijî DAIŞê re pêwendî daniye.

Emîne Osê destnîşan kir wan “ji bo nîşandana zianên ku gihîştine navend û avahiyan ku xizmetguzariyê ji xelkê re peyda dikin” bi Rûsyayê re jî pêwendî daniye.

Emîne Osê nîşan bi wê yekê da ku hêzên bi dosyeya Sûriyeyê pêwendîdar in çavên xwe ji êrişên artêşa Tirkîyeyê digirin û rewşa herêmê piştguh dikin.

Helwesta wan şermezar kir

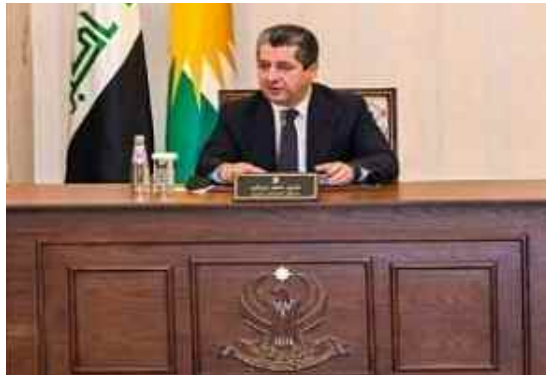
Cîgira Hevserokatiya Encûmena Cîbicîkar a Rêveberiya Xweser, helwesta dewletên endamên Hevpeymanîya Navdewletî ya li hemberî êrişên Tirkîyeyê şermezar kir.

Dibe ku DAIŞê dîsa çalak bibe

Emîne Osê hişyarî daku dê ev bêdengî bibe sedema ku DAIŞ careke din li navçeyên Bakur û Rojhilatê Sûriyeyê çalak bibe. **Nerina Azad**

Civata Weîzran danûstandinê li ser hûrbînkirina hijmara mûçexuran dike

Îro Civata Wezîrên Herêma Kurdistanê kom dibe û danûstandinan li ser pîrsa hûrbînkirina hij-

mara mûçexuran û destpêkirina birêkirina nefta Herêma Kurdistanê bi rêya Benderê Ceyhanê dike.

Fermangeha Medyayê û Zanyaran ragihand, îro roja Çarşemê, 11ê Cotmeha 2023ê, Civata Wezîrên Herêma Kurdistanê bi amadebûna Cîgirê Serokwezîrî Qubad Talebanî kom dibe.

Di para yekê ya kombûnê de, dawî pêngav û pêşveçûnên hûrbînkirina hijmara mûçexurên Herêma Kurdistanê ji aliyê Tîma Hevpar a Dîwana Çavdêriya Darayî ya Federal û Herêmê ve dê bîn berçavkirin.

Di para duyê ya kombûnê de, dê danûstandin li ser mijara destpêkirina birêkirina nefta Herêma Kurdistanê bi rêya Benderê Ceyhanê û dawî pêşveçûnên vê pîrsê di navbera Îraqê û Tirkîyeyê de bîn kirin.

Para sêyê ya kombûnê dê taybet li ser berçavkirina raporetkê li ser rewşa pêkhatên Herêma Kurdistanê be.

Nerina Azad

Rojavayê kurdistanê: Nasnameya 29 qurbanîyên endamên Asayîşê hat eşkerekirin

Navenda Ragihandinê ya HSDyê ragihand ku di encama êrişên Tirkîyeyê de 45 kesên canê xwe ji dest daye û 11 ji wan sîvîl in.

Komîteya Malbatên Şehîdan a Bakûr û Rojhilatê Suriyeyê nasnameyên 29 endamên Hêzên Têkoşîna Dijî Hîşbîrê eşkere kirin.

Wan 29 endamên asayîyê 9ê Çirîya Pêşîn li herêma Koçeratê ya Dêrikê di bombebarana balafirên Tirkîyê de canê xwe ji dest dabû.

Îro ji bo 25 qurbanîyan li bajarên Dêrik, Qamişlo, Kobanî û Heseke merasîmên oxirkirinê tîdaxistin.

Cenazeyên 10 qurbanîyên ji navçeyên Girkê Legê, Çilaxa, Dêrik û Til Koçerê dê li goristanên Til Koçer û Dêrikê bîn veşartin.

Ednan Ebdî Yûsif, Silêman Bozan Enter, Xwînrêj Zekî Temê, Mûaz Mihemed Eta, Ehmed Qemer El Xidir, Mihemed Salim El Eswed, Ebdulêzîz El Osman Elî, Yezan Xidir El Keço, Mihemed Mela Ehmed Xalid, Ebdulwahid Mihemed El Ehmed.

Li Qamişlo jî dê 7 qurbanî bîn veşartin û navê wan wiha ne:

Ehmed Xalid El Elî, Salih El Dendûş, Bessam El Hisên, Alan Nazim, Mehmûd El Wero, Feyad El Hedmûl, Mihemed Şemdin.

Li Heseke jî dê cenazeyên Lorans Suhêl Ebdî, Menafî Sîud Semîr, Salih Ebdulxefûr Yûsif, Îskender Hiso, Ezîz Elî Ebdî, Ebdullah Hesen Ilêwî li Goristana Şehîd Dijwar û Goristana Şehîdan a Til Hemîsê bi axê bêne spartin. Li bajarê Kobanî jî cenazeyên Orhan Miho û Elî Osman bi merasîmekê bîn oxirkirin.

Nerina Azad

Berpirsa Amerîkî: Em dê bibin piştgirekî bihêz ê Herêma Kurdistanê ya bihêz û berxwedêr

Berpirseke Amerîkî di Foruma MERIyê de diyar kir ku Amerîka piştî xwe nedaye Herêma Kurdistanê.

Foruma Enstîtuya Lêkolînan ya Rojhilata Navîn (MERI) bi sponsoriya Tora Medyayî ya Rûdawê, li Hewlêrê bi rê ve çû.

Cîgira Alîkarê Wezîrê Karên Derve yê Amerîkayê ji bo karûbarên Îraq û Îranê Victoria Tayler beşdarî Foruma Enstîtuya Lêkolînan ya Rojhilata Navîn (MERI) bû.

Victoria Tayler di panêla bi navê "Siyaseta Amerîkayê ya Îraq û herêmê" de axivî û got:

"Ji Amerîkayê bihêztir piştgirê Kurdistanê Îraqê nîne. Em dê berdewam bin di piştevaniya bihêz Herêma Kurdistanê ya bihêz û berxwedêr a di çarçoveya Îraqeke federal de."

Victoria Tayler diyar kir ku ew aliyên Herêma Kurdistanê han dide ku nakokiyên xwe çareser bikin da ku bandorê li danûstandinên ligel Bexdayê li ser mijarên girîng bikin.

Cîgira Alîkarê Wezîrê Karên Derve yê Amerîkayê ji bo karûbarên Îraq û Îranê Victoria Taylerê got:

"Washington di wê baweriyê de ye

ku herêmeke bihêz a Kurdistanê ne tenê di berjewendiya Herêma Kurdistanê de ye, di berjewendiya Îraqê de

yê Amerîkayê ji bo karûbarên Îraq û Îranê Victoria Taylerê anî ziman:

"Me dît ku dema yekgirtî be Herê-

ye jî."

Victoria Taylerê anî ziman:

"Eger ez weke dosteke mezin a Herêma Kurdistanê bixwazim tiştêkî bêjim, divê bibêjim ku nakokiyên nav Herêma Kurdistanê bi rastî bandoreke nerênî li danûstandinên ligel Bexdayê dike." "Dema ku yekgirtî be Herêma Kurdistanê bi bandortir e"

Cîgira Alîkarê Wezîrê Karên Derve

ma Kurdistanê di danûstandinên xwe yên ligel Bexdayê de bi bandortir e.

Ji ber vê yekê em dostên xwe yên baş ên li Herêma Kurdistanê teşwîq dikin ku rêyekê bibînin ji bo bidawîna nakokîyan û çareserkirina pîrsgerêkên. Foruma Enstîtuya Lêkolînan ya Rojhilata Navîn (MERI) roja Sêşemê bi sponsoriya Tora Medyayî ya Rûdawê, li Hewlêrê dest pê kir.

Nerina Azad

Mihemedê Serê Kaniyê: Ez ne Filistînî me û ez li Serê Kaniyê birîndar bûm

Mihemed Hemîdê 13 salî ku sala 2019an li Serê Kaniyê di êrişa Tirkîyeyê de birîndar bûbû û laşê wî şewitibû, li Tirkîyeyê çend roj in bûye rojev.

Mihemed Hemîd ku wekî "Mihemedê Serê Kaniyê" tê naskirin, ew zarokê Kurd ê Rojavayê Kurdistanê ye ku Çirîya Pêşîn a 2019an di bombebarana artêşa Tirkîyeyê de li Serê Kaniyê birîndar bû û laşê wî şewitî.

Mihemed Hemîd bû mêvanê Bul-tena Rojava ya Rûdawê ku ji aliyê Dîl-bixwîn Dara ve tê pêşkeşkirin.

Mihemed Hemîdê ku niha li Kampa Serê Kaniyê dimîne derbarê gotegotên li ser xwe anî ziman:

"Ez ji ber ku endamê wan im, bi rêya Komîteya Lacînê pê hisiyam ku ez bûme rojev.

Ez ne yê Filistînê me, ez Mihemedê Serê Kaniyê me, yê ku 2019an bi fisfora spî hat şewitandin."

Mihemed Hemîd diyar kir ku dema

ew di bombebaranê de birîndar bû li ber mala xwe li Serê Kaniyê yê Rojavayê Kurdistanê bûye.

Ew çend roj in li Tirkîyeyê bûye rojev

Parlamentêrê Partiya Çepên Kesk Omer Faruk Hulaku, duh li Parlamen-toya Tirkîyeyê behsa Mihemedê Serê Kaniyê kir û got:

"Mihemed Kurd e û li Serê Kaniyê ya Rojavayê Kurdistanê di encama

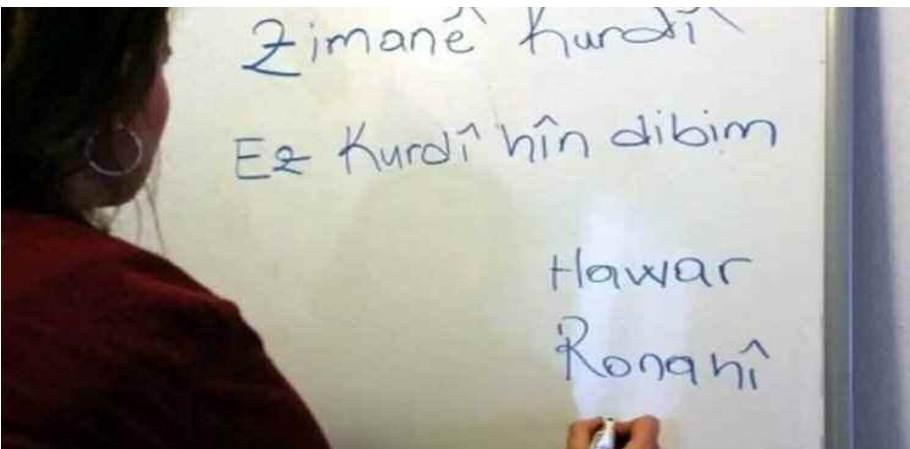
bombebarana artêşa Tirkîyê de birîndar bûye ne ku li Xezeyê."

Omer Faruk Hulaku got, ew wî tawanê dijî mirovatîyê şermazar dikin ku li Xezeyê hatiye kirin û tekez kir ku ew li gel gelê Filistînê ne.

Parlamentêrê YSPê rexne li wan kes û aliyan girt ku li beramberî tawan û komkujîyên himberî gelê Kurd tîdax kirin bê deng in û ew wek durû binav kirin.

Nerina Azad

Kursên Kurdî yên Komeleya Lêkolînanê Kurdî dest pê dikin

Komeleya Lêkolînanê Kurdî ragihand ku kursên wan yên Kurdî yên demsala payîzê dest pê dikin.

Kursên Komeleya Lêkolînanê Kurdî dê hem bi awayê online û hem bi awayê rûbirû bîn dayîn.

Komeleya Lêkolînanê Kurdî diyar kir

ku kursên wan ên rûbirû tenê li Sten-bolê tîdaxin.

Di bernamêya wan de kursên zar-aveyên Kirmancî (Zazakî), Kurmancî (Kurmanciya Jor) û Soranî (Kurman-ciya Jêr) yên Kurdî hene.

Li gorî daxuyaniya Komeleya

Lêkolînanê Kurdî, dersên Kurdî 14ê Çirîya Pêşînê dest pê dikin û 12 hefteyan dewam dikin.

Kursa Kurmancî asta yekem, duyem û sêyem hem bi awayê online û hem bi awayê rûbirû tê dayîn lê asta çarem tenê bi awayê rûbirû ye.

Kursa Kirmancî jî asta yekem û duyem hem bi awayê online û hem bi awayê rûbirû tê dayîn.

Kursa Soranî jî niha tenê asta yekem heye û ew jî bi awayê online tê dayîn.

Heman komelê 7ê Kanûna Pêşîn jî bi awayê online dest bi kursên zar-aveyên Hewramî û Kelhûrî yên Kurdî jî dike.

Komeleya Lêkolînanê Kurdî herwiha da zanîn ku ev cara yekem e ew kursên zaravayên Hewramî û Kelhûrî vedikin.

Nerina Azad

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Aa

av

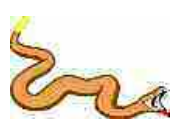
Ev çîye? Ev **a**ve.
Bu nədir? Bu sudur.
Что это? Это вода.
What is it? It is water.

dir**a**n

Ev çîye? Ev dir**a**ne.
Bu nədir? Bu dişdir.
Что это? Это зуб.
What is it? It is a tooth.

a**g**ir

Ev çîye? Ev **a**gire.
Bu nədir? Bu oddur.
Что это? Это огонь..
What is it? It is fire.

m**a**r

Ev çîye? Ev m**a**re.
Bu nədir? Bu ilandır.
Что это? Это змея..
What is it? It is a snake.

Bb

b**i**zin

Ev çîye? Ev **b**izine.
Bu nədir? Bu keçidir.
Что это? Это коза.
What is it? It is goat.

b**a**lon

Ev çîye? Ev **b**alane.
Bu nədir? Bu şardır.
Что это? Это шар.
What is it? It is a balon.

b**a**can

Ev çîye? Ev **b**acane.
Bu nədir? Bu pomidordur.
Что это? Это помидор.
What is it? It is a tomato.

o**t**omob**i**l

Ev çîye? Ev o**t**omob**i**le.
Bu nədir? Bu maşındır.
Что это? Это машина.
What is it? It is a car.

Cc

ta**c**

Ev çîye? Ev ta**c**e.
Bu nədir? Bu tacdır.
Что это? Это корона.
What is it? It is a crown.

Ca**n**i

Ev çîye? Ev Ca**n**i.
Bu nədir? Bu daydır.
Что это? Это жеребенок.
What is it? It is a horse.

c**u**cik

Ev çîye# Ev **c**ucike.
Bu nədir? Bu cücədir.
Что это? Это цыпленок.
What is it? It is a chicken.

fin**C**an

Ev çîye# Ev fin**C**ane.
Bu nədir? Bu fincandır.
Что это? Это чашка.
What is it? It is a cup.

Çç

ç**a**v

Ev çîye? Ev **ç**ave.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

ç**ê**lek

Ev çîye? Ev **ç**êleke.
Bu nədir? Bu inəkdir.
Что это? Это корова.
What is it? It is cow.

ç**a**ynîk

Ev çîye? Ev **ç**aynîke.
Bu nədir? Bu çaynikdir.
Что это? Это чайник.
What is it? It is a teapot.

ç**a**kûç

Ev çîye? Ev **ç**akûçe.
Bu nədir? Bu çəkicdir.
Что это? Это молоток.
What is it? It is hammer.

Dd

de**f**ter

Ev çîye? Ev **d**eftere.
Bu nədir? Bu dəftərdir.
Что это? Это тетрадь.
What is it? It is a copybook.

d**a**r

Ev çîye? Ev **d**are.
Bu nədir? Bu ağacdır.
Что это? Это дерево.
What is it? It is a tree.

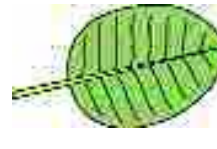
de**s**t

Ev çîye? Ev **d**este.
Bu nədir? Bu əldir.
Что это? Это ладонь.
What is it? It is a hand.

di**l**

Ev çîye? Ev **d**ile.
Bu nədir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

Ee

be**l**g

Ev çîye? Ev **b**elge.
Bu nədir? Bu yarpaqdır.
Что это? Это лист.
What is it? It is a leaf.

e**l**ok

Ev çîye? Ev **e**loke.
Bu nədir? Bu hinduşqadır.
Что это? Это индюк.
What is it? It is a turkey.

k**e**r

Ev çîye? Ev **k**ere.
Bu nədir? Bu ulaqdır.
Что это? Это осёл.
What is it? It is a donkey.

ze**b**eş

Ev çîye? Ev **z**ebeşe.
Bu nədir? Bu qarpızdır.
Что это? Это арбуз..
What is it? It is a water melon.

Êê

ê**l**eg

Ev çîye? Ev **ê**lege.
Bu nədir? Bu jiletir.
Что это? Это жилет.
What is it? It is a jumper.

h**ê**k

Ev çîye? Ev **h**êke.
Bu nədir? Bu yumurtadır.
Что это? Это яйцо.
What is it? It is an egg.

Ff

f**i**l

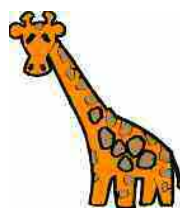
Ev çîye? Ev **f**ile.
Bu nədir? Bu fildir.
Что это? Это слон.
What is it? It is an ele-foant.

f**i**rok

Ev çîye? Ev **f**iroke.
Bu nədir? Bu təyyarədir.
Что это? Это самолёт.
What is it? It is a plane.

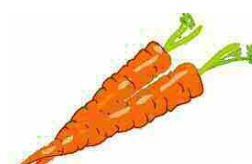
f**i**nd

Ev çîye? Ev **f**inde.
Bu nədir? Bu şamdır.
Что это? Это свеча.
What is it? It is a candle.

ze**r**a**f**e

Ev çîye? Ev ze**r**a**f**eye.
Bu nədir? Bu zürafədir.
Что это? Это жираф.
What is it? It is a giraffe.

Gg

g**i**zêr

Ev çîye? Ev **g**izêre.
Bu nədir? Bu kökdür.
Что это? Это морковь.
What is it? It is a carot.

g**ê**zî

Ev çîye? Ev **g**êziye.
Bu nədir? Bu süpürgədir.
Что это? Это веник.
What is it? It is a broom.

g**o**re

Ev çîye? Ev **g**oreye.
Bu nədir? Bu corabdır.
Что это? Это носки.
What is it? It is a stocking.

g**u**h

Ev çîye? Ev **g**uhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это уха..
What is it? It is an ear.

p**ê**

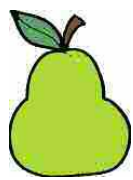
Ev çîye? Ev **p**êye.
Bu nədir? Bu ayaqdır.
Что это? Это пятка.
What is it? It is a heel.

k**ê**r

Ev çîye? Ev **k**êre.
Bu nədir? Bu bıçaqdır.
Что это? Это нож.
What is it? It is a knife.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Hh

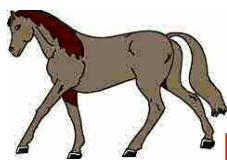
hirmê

hirç

Ev çîye? Ev **hirmêye**.
Bu nêdir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

Ev çîye? Ev **hirçe**.
Bu nêdir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.

hesp

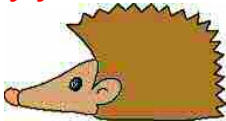
hêştir

Ev çîye? Ev **hespe**.
Bu nêdir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a horse.

Ev çîye? Ev **hêştire**.
Bu nêdir? Bu dəvədir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

Jj

jûjî

roj

Ev çîye? Ev **jûjiye**.
Bu nêdir? Bu kirpîdir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.

Ev çîye? Ev **roje**.
Bu nêdir? Bu günəşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.

rojname

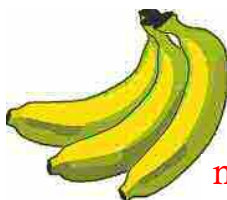

kevjal

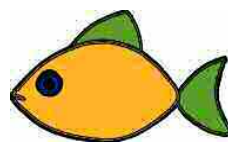
Ev çîye? Ev **rojnameye**.
Bu nêdir? Bu qəzetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.

Ev çîye? Ev **kevja**.
Bu nêdir? Bu xərcəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.

Mm

mûz

masî

Ev çîye? Ev **mûze**.
Bu nêdir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

Ev çîye? Ev **masiye**.
Bu nêdir? Bu balıqdır.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

gamêş

meymûn

Ev çîye? Ev **gamêşe**.
Bu nêdir? Bu samışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

Ev çîye? Ev **meymûne**.
Bu nêdir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.

Li

dil

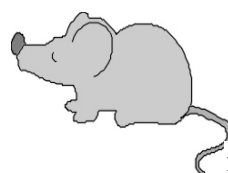
lepik

Ev çîye? Ev **dile**.
Bu nêdir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

Ev çîye? Ev **lepîke**.
Bu nêdir? Bu əlcəkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is gloves.

ling

miş

Ev çîye? Ev **linge**.
Bu nêdir? Bu qıçdır.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

Ev çîye? Ev **mişe**.
Bu nêdir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

Îî

dîk

îsot

Ev çîye? Ev **dîke**.
Bu nêdir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.

Ev çîye? Ev **îsote**.
Bu nêdir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.

gustîl

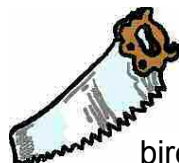

keştî

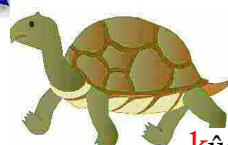
Ev çîye? Ev **gustîle**.
Bu nêdir? Bu üzükdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

Ev çîye? Ev **keştîye**.
Bu nêdir? Bu gəmidir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

Kk

birek

kûsî

Ev çîye? Ev **bireke**.
Bu nêdir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

Ev çîye? Ev **kûsiye**.
Bu nêdir? Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortoise.

kund

kevçî

Ev çîye? Ev **kunde**.
Bu nêdir? Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is an owl.

Ev çîye? Ev **kevçiye**.
Bu nêdir? Bu qaşıqdır.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.

Ll

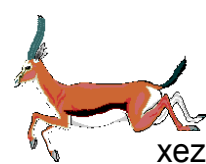
lêv

lîmor

Ev çîye? Ev **lêve**.
Bu nêdir? Bu dodaqdır.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

Ev çîye? Ev **lîmone**.
Bu nêdir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.

xezal

kûlî

Ev çîye? Ev **xezale**.
Bu nêdir? Bu seyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.

Ev çîye? Ev **kûliye**.
Bu nêdir? Bu çeyirtkədir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshopper.

Nn

nan

trên

Ev çîye? Ev **nane**.
Bu nêdir? Bu çörəkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

Ev çîye? Ev **trêne**.
Bu nêdir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.

hûrbivîn

reng

Ev çîye? Ev **hûrbivîne**.
Bu nêdir? Bu zərrəbindir.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a magnifying-glass.

Ev çîye? Ev **reng**.
Bu nêdir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.

Oo

ode

otobûs

Ev çîye? Ev **Odeye**.
Bu nêdir? Bu otaqdır.
Что это? Это комната.
What is it? It is a room.

Ev çîye? Ev **Oto**bûse.
Bu nêdir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.

sol

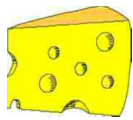
top

Ev çîye? Ev **sOle**.
Bu nêdir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

Ev çîye? Ev **tOpe**.
Bu nêdir? Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a ball.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

penîr

Ev çîye? Ev penîre.
Bu nədir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

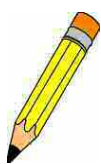
pîvaz

Ev çîye? Ev pîvaze.
Bu nədir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is an onion.

perçemek

Ev çîye? Ev perçemeke.
Bu nədir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

Ev çîye? Ev pênûse.
Bu nədir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

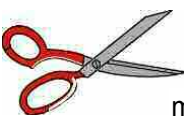

beq

Ev çîye? Ev beqe.
Bu nədir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çîye? Ev qaze.
Bu nədir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çîye? Ev meqese.
Bu nədir? Bu qayçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çîye? Ev portqale.
Bu nədir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr

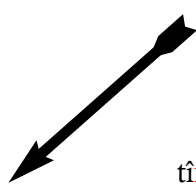
şêr

Ev çîye? Ev şêre.
Bu nədir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrişk

Ev çîye? Ev kêwriške.
Bu nədir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çîye? Ev tîre.
Bu nədir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.

rovî

Ev çîye? Ev roviye.
Bu nədir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çîye? Ev sêve.
Bu nədir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.

stêrk

Ev çîye? Ev stêrke.
Bu nədir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.

se

Ev çîye? Ev seye.
Bu nədir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvik

Ev çîye? Ev sêvike.
Bu nədir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

Şş

şûr

Ev çîye? Ev şûre.
Bu nədir? Bu qilncıdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çîye? Ev şeye.
Bu nədir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

şîr

Ev çîye? Ev şîre.
Bu nədir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

şûşe

Ev çîye? Ev şûşeye.
Bu nədir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

Tt

tiîr

Ev çîye? Ev tiriye.
Bu nədir? Bu üzumdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

tûtî

Ev çîye? Ev tûtîye.
Bu nədir? Bu tutuquşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

pirtûk

Ev çîye? Ev pirtûke.
Bu nədir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsal

Ev çîye? Ev tîmsahe.
Bu nədir? Bu timsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çîye? Ev utîye.
Bu nədir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.

guh

Ev çîye? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is an ear.

Ûû

bilûr

Ev çîye? Ev bilûre.
Bu nədir? Bu tütəkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çîye? Ev brûske.
Bu nədir? Bu ildırımdır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

Vv

çav

Ev çîye? Ev çave.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

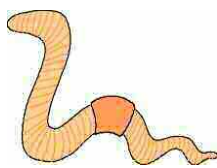
keVo

Ev çîye? Ev keVoke.
Bu nədir? Bu göyərçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

gul

Ev çîye? Ev gule.
Bu nədir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

kurm

Ev çîye? Ev kurme.
Bu nədir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

çûk

Ev çîye? Ev çûke.
Bu nədir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dûpişk

Ev çîye? Ev dûpiške.
Bu nədir? Bu əqrəbdır.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a scorpion.

biVir

Ev çîye? Ev biVire.
Bu nədir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.

berçaVik

Ev çîye? Ev berçaVike.
Bu nədir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Ww

werdek

Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nêdir? Bu ökdêkdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

wêne

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nêdir? Bu şekildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

ew r

Ev çîye? Ev ewre.
Bu nêdir? Bu buluddir.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.

kew

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nêdir? Bu kéklikdir.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

Xx

xalxalok

Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nêdir? Bu arabüzendir.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

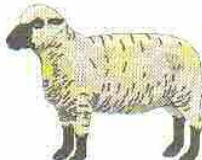
xanî

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nêdir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

xaç

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nêdir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

berx

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nêdir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep.

Yy

xîyar

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nêdir? Bu xiyardır.
Что это? Это огурец.
What is it? It is a cucumber.

heyve

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nêdir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

1

yek

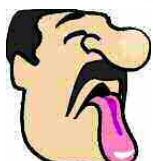
Ev çîye? Ev yeke.
Bu nêdir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

çiya

Ev çîye? Ev çiyaye.
Bu nêdir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountain.

Zz

ziman

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nêdir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

zengil

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nêdir? Bu zengdir.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

zerik

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nêdir? Bu vedrêdir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

derzi

Ev çîye? Ev derziye.
Bu nêdir? Bu iynêdir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

ALFABÊ

KURDÎ

Azerî

N b/s	ya bi tîpên latinî	ya bi tîpên kirîlî	Latinî	
1	Aa	Aa	Aa	Artêş, armanc, av, agir, azadî, adar, azerî, aram, artêş,
2	Bb	Бб	Bb	Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
3	Cc	Цц	Cc	Cûdî, cêr, ceş, Decle, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
4	Çç	Чч	Çç	Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
5	Dd	Дд	Dd	Dayîk, dewr, dar, dest, Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
6	Êê	Ее	Ee	Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
7	Ee	Яя	Əə	Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
8	Ff	Фф	Ff	Ferat, frtone, Fariz, fîl, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
9	Gg	Гг	Gg	Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
10	Hh	Нн	Hh	Hewlêr, havîn, hirç hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
11	Îî	Ии	Ii	Îsal, îmî, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
12	Ii	Ьь	Iı	Kirin, birin, fîrîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
13	Jj	Жж	Jj	Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
14	Kk	Кк	Kk	Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
15	Ll	Лл	Ll	Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, limon
16	Mm	Мм	Mm	Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
17	Nn	Нн	Nn	Nan, nêrî, nig, Nîva, nevî, ner, nav, nas, hinar, Hesên,
18	Oo	Оо	Oo	Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
19	Pp	Пп	Pp	Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
20	Qq	Qq	-	Quling, qawe, qîr, qelem, qaîş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
21	Rr	Рр	Rr	Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla, reş, ru, rast, ram, aram, zirav
22	Ss	Сс	Ss	Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
23	Şş	Шш	Şş	Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şîrîn, sekir, şewaş
24	Tt	Тт	Tt	Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tîfing, top,
25	Ûû	Уу	Uu	Kûr û dûr, pênuş, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
26	Uu	Юю	Üü	Gul, sur, dudu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
27	Vv	Вв	Vv	Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî, vajî, Vagîf, Van, vala, eva
28	Ww	Ww	-	War, welat, Wecîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Wekîl, walî
29	Xx	Xx	Xx	Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
30	Yy	Йй	Yy	Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
31	Zz	Зз	Zz	Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zelal, Zîver, zêytûn

"Благотворительный фонд Барзани" доставил продукты вынужденным переселенцам в лагере "Диблага"

Курдский "Благотворительный фонд Барзани" 10 октября объявил, что его бригады гуманитарной помощи доставили продуктовые корзины тысячам внутренне перемещенных лиц (ВПЛ) в лагере "Диблага", расположенном на окраине города Эрбил.

Согласно заявлению, опубликованному фондом, в сотрудничестве с министерством миграции и перемещения Ирака курдская благотворительная организация раздала 1566 продуктовых наборов 1315 семьям ВПЛ (5917 переселенцам). Стремясь облегчить трудности, с которыми сталкиваются вынужденные переселенцы и беженцы в стране, благотворительный фонд раздает продовольственные корзины и школьные принадлежности тысячам внутренне перемещенных семей в Курдистане, на равнинах Ниневии и на спорных курдских территориях Ирака. "Благотворительный фонд Барзани", штаб-квартира которого находится в Курдистане, обладает обширным местным и региональным влиянием. Его миссия включает предоставление финансовой помощи обездоленным семьям и оказание гуманитарной помощи людям, пострадавшим от стихийных бедствий и конфликтов.

kurdistan.ru

Hazırladı İsmayıl TAHİR

Премьер-министр Курдистана встретился с представительницей США

Премьер-министр Курдистана Масрур Барзани 12 октября принял заместителя помощника

госсекретаря США Викторию Тейлор, с которой обсудил необходимость возобновления экспорта нефти Курдистана.

Стороны говорили о последних событиях в Ираке и регионе в целом, а также о важности фундаментального решения проблем между Региональным правительством Курдистана (КРГ) и федеральным правительством в Багдаде.

"Мы согласились в том, что сотрудники КРГ должны получать зарплату без перебоев, как и в остальной части Ирака", — сказано в заявлении премьер-министра Барзани, опубликованном в его официальной ленте в Facebook. "Мы подчеркнули необходимость возобновления экспорта нефти через порт Джейхан, поддержки федеральной системы в Ираке и равной защиты всех его общин".

В ходе встречи также обсуждались текущие реформы девятого кабинета КРГ, направленные на цифровизацию и оптимизацию услуг, инициативы по борьбе с изменением климата и укрепление банковской системы в Курдистане. kurdistan.ru

Судани: иракская территория не будет использоваться против безопасности соседей

Премьер-министр Ирака Мухаммед Шиас-Судани 9 октября принял министра иностранных дел Королевства Саудовская Аравия принца Фейсала бен Фархана Аль Сауда, в ходе встречи подчеркнув, что территория Ирака не будет использоваться в качестве платформы для угрозы территориальному

суверенитету и целостности соседних стран.

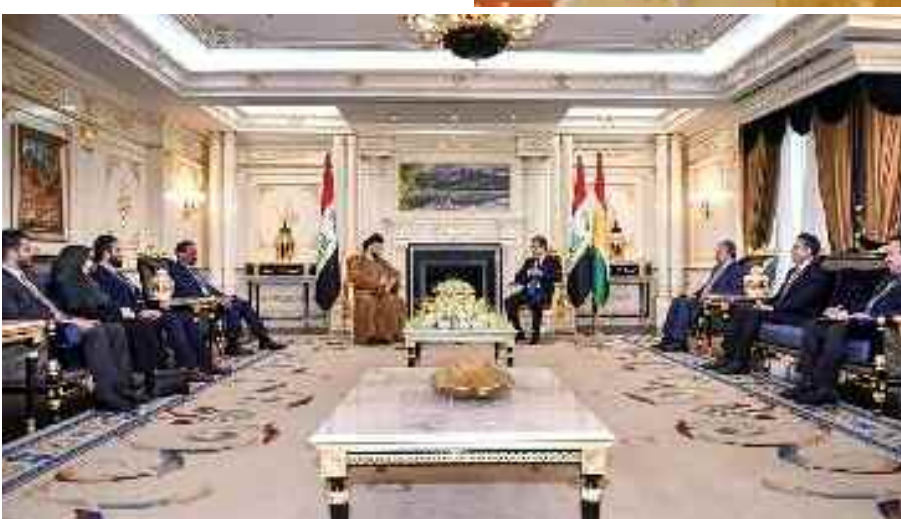
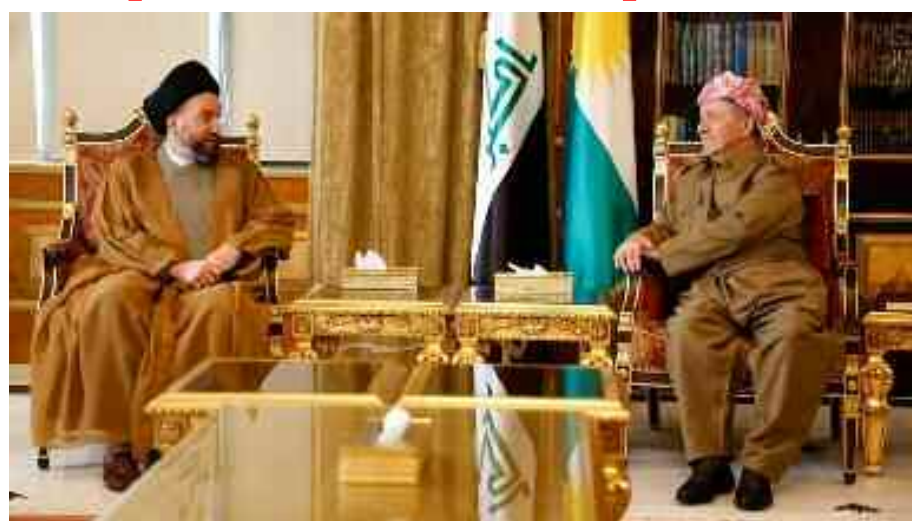
"Премьер-министр Ас-Судани подтвердил твердую позицию Ирака по поддержанию безопасности и территориальной целостности соседних стран, подчеркнув свою приверженность принципам добрососедства и международным резолюциям", — говорится в заявлении, опубликованном сегодня пресс-службой Судани. "Ирак также подтвердил свое обязательство не позволять использовать свою территорию для нападений на любую другую страну".

Стороны также обсудили "события, происходящих на оккупированных арабских территориях в Палестине, и о последствиях этих событий для палестинского народа". Ирак имеет протяженную сухопутную границу с несколькими странами, в том числе с Королевством Саудовская Аравия. Багдад в последнее время усиливает безопасность границ с соседними странами, в том числе с Исламской Республикой Иран. Страна также намерена активизировать двусторонние комитеты безопасности с соседней Турцией для усиления безопасности границ, ликвидации остатков террористической группировки "Исламское государство" (ИГ) и борьбы с незаконным оборотом наркотиков. kurdistan.ru

Глава "Иракского движения национальной мудрости" прибыл в Эрбиль

9 октября премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани принял Аммара аль-Хакима, главу "Иракского движения национальной мудрости" ("Аль-Хикма"), чтобы обсудить необходимость долгосрочного решения проблем между Эрбилем и Багдадом.

В ходе встречи курдский лидер подчеркнул, что сохраняющиеся проблемы между Курдистаном и федеральным правительством Ирака могут быть окончательно решены, если "есть добрая воля" обеих сторон, и что Багдаду следу-

ет относиться к Курдистану как к конституционному федеральному образованию.

Со своей стороны Аль-Хаким

отметил, что недавний визит премьер-министра Барзани в Багдад сыграл важную роль в выработке долгосрочного решения проблем между Эрбилем и Багдадом

посредством диалога и в рамках конституции страны.

Курдский лидер Масуд Барзани, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК) также принял Аммара аль-Хакима в своей резиденции. Стороны говорили о необходимости продолжения диалога для преодоления разногласий и решения давних проблем в стране. Обсуждая последние политические события в Ираке и Курдистане, они подчеркнули важность развития принципов диалога и консенсуса для урегулирования споров в стране.

Высокопоставленные чиновники также обсудили исторические связи между их партиями и необходимость защиты и развития этих отношений. kurdistan.ru

Иран непричастен, но одобряет: иранский лидер восхвалил палестинскую "Бурю Аль-Аксы"

Верховный руководитель Ирана аятолла Сейид Али Хаменеи заявил в этот вторник, что Исламская Республика непричастна к нападению ХАМАС на Израиль. Вместе с тем духовный лидер ИРИ высоко оценил действия палестинцев в борьбе с "сионистским режимом", передаёт 10 октября государственное информационное агентство IRNA.

"Сторонники сионистского режима (Израиля. — Ред.) и некоторые представители этого узурпаторского режима в последние дни говорили какую-то ерунду о том, что за этим актом стояла Исламская Республика Иран. Они ошибаются, — сказал аятолла. — Те, кто говорит, что действия палестинцев исходят от непалестинцев, не имеют истинного понимания палестинского народа".

Произошедшее, по словам главы иранского государства, является "непоправимым поражением сионистского режима в военном плане и в плане разведки".

Выступая на церемонии вручения дипломов офицерам-выпускникам вузов ВС Ирана, аятолла Хаменеи также заявил: "Мы целуем в лоб и целуем руки разумных и талантливых проектировщиков операции "Буря Аль-Аксы" (обозначение "наступательной операции" по версии ХАМАСа, по названию мечети в Восточном Иерусалиме, одной из святынь для последователей ислама. — Ред.) и пале-

стинской молодёжи, гордимся ими. Те, кто занимается пустословием,

дением ХАМАСа на Израиль, которое произошло утром 7 октября,

утверждая, будто недавний героический подвиг совершили не палестинцы, ошибаются в расчётах. Эта беда была вызвана действиями самих сионистов. Когда насилие и преступления бьют через край, когда зверство доходит до предела, следует ожидать бури".

Заместитель советника президента США по национальной безопасности Джон Файнер заявил, что на данный момент нет "прямой информации", связывающей эти нападения с Ираном, но США считают, что Тегеран "широко замешан" в нападениях ХАМАС в Израиле. Ранее в Вашингтоне назвали высоким риск втягивания США в войну с Ираном, если найдут подтверждения предположения о том, что за внезапным напа-

стоит Тегеран.

В Исламской Республике в свою очередь указывают на поддержку борьбы палестинцев с Израилем, но отвергают подозрения в причастности ИРИ к планированию и проведению атаки. Тем временем стало известно, что по меньшей мере 123 израильских военных были убиты в результате атак ХАМАС, начавшихся в прошлую субботу. Эти потери включены в общее число людских потерь на территории Израиля (граждане и жители страны), которые официально обнародованы на текущий час — около 900 человек. В заложниках у боевиков ХАМАСа на территории сектора Газа находятся несколько десятков израильтян, включая военнослужащих. kurdistan.ru

Посол Великобритании в Ираке прибыл в Эрбиль

10 октября курдский лидер Масуд Барзани, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК) принял посла Великобритании в Ираке Стивена Хитчена, чтобы обсудить события в курдском регионе Ирака.

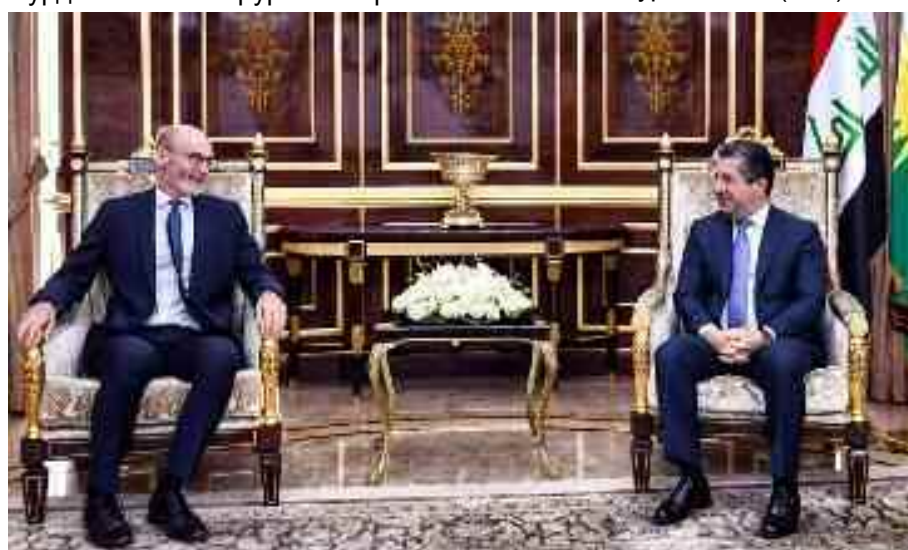
В ходе встречи курдский лидер отметил, что культура мирного сосуществования общин всех этносов и религий глубоко укоренилась в Курдистане, и регион гордится своей разнообразной социальной и религиозной структурой.

Барзани также рассказал о проблемах в отношениях между Курдистаном и федеральным правительством Ирака, подчеркнув, что курдский регион остается непоколебимым в своем стремлении решить все проблемы посредством диалога и на основе конституции страны.

Со своей стороны, посол Хитчен высоко оценил роль курдского

лидера в защите прав всех меньшинств в стране.

На встрече с премьер-министром Курдистана Масруром Барзани

посол Хитчен также обсуждал сохраняющиеся проблемы между Эрбилем и Багдадом. Чиновники подчеркнули растущую необходи-

мость найти долгосрочные решения для проблем между Курдистаном и федеральным правительством Ирака.

Как заявил курдский премьер, суть этих проблем носит политический характер, и их необходимо урегулировать в рамках конституции страны и существующих соглашений между партиями, сформировавшими нынешний кабинет министров в Багдаде.

Курдский лидер также подтвердил, что конституционные права и федеральный статус Курдистана должны быть защищены.

Со своей стороны, посол Хитчен высоко оценил пакет реформ, начатый Региональным правительством Курдистана (КРГ), осо-

Германия намерена развивать инвестиционные и торговые связи с Курдистаном

Правительство Германии выразило готовность и дальше укреплять свои отношения с Курдистаном в различных секторах, особен-

но в области инвестиций и торговли. Об этом 9 октября заявила посол Германии в Ираке Кристиан Хоманн во время встречи в Эрбиле с премьер-министром Курдистана Масруром Барзани.

Стороны обсудили двусторонние связи, а также отношения между Региональным правительством Курдистана (КРГ) и федеральным правительством Ирака, подчеркнув необходимость того, чтобы конституционные права Курдистана были гарантированы в рамках Конституции страны.

Посол Хоманн также заявила о готовности своей страны к дальнейшему развитию отношений с Курдистаном и Ираком, особенно в сфере торговли и инвестиций. Германия, как ключевой член возглавляемой США коалиции по борьбе с "Исламским государством" (ИГ), в течение последних нескольких лет оказывает помощь силам пешмерга Курдистана и иракским силам безопасности в борьбе с терроризмом.

kurdistan.ru

В Сирии заявили об ударах Израиля по аэропортам Дамаска и Алеппо

Израильские военные, по предварительным данным, атакуют сирийские аэропорты

Arabiya, в сирийском Минобороны подтвердили информацию об ударах.

в Дамаске и Алеппо, сообщает газета Al-Watan в своем аккаунте в Facebook (принадлежит корпорации Meta, деятельность которой признана в России экстремистской и запрещена) со ссылкой на корреспондента.

По данным газеты, удары нанесли по взлетно-посадочным полосам, оба аэропорта приостановили работу. Позднее, как передает Sky News

Позднее издание Yediotnews сообщило, что удары по аэропортам подтвердила и израильская армия ЦАХАЛ.

Jerusalem Post, ссылаясь на сирийские СМИ, пишет, что сработала сирийская система ПВО. Следовавшему из Ирана в Сирию самолету пришлось развернуться обратно в Тегеран, передает Haaretz.

Вечером 10 октября израильская армия зафиксировала

обстрелы с территории Сирии и ответила на них артиллерийским огнем. Атака произошла на фоне продолжающихся боев с палестинским исламистским движением ХАМАС, которое напало на Израиль 7 октября.

Власти Сирии выступили с поддержкой действий ХАМАС. После этого, по данным Axios, Дамаск получил от Объединенных Арабских Эмиратов предупреждение, направленное на то, чтобы не допустить сирийского вмешательства в военные действия.

Власти ряда западных стран, а также России ранее выразили опасения, что конфликт может распространиться на другие государства на Ближнем Востоке, в частности на Ливан. С начала атаки ХАМАС Израиль несколько раз обстреляло движение "Хезболла" с ливанской территории, ЦАХАЛ нанес ответные удары. 8 октября министр обороны Израиля Йоав Галант отдал распоряжение жителям населенных пунктов на границе с Ливаном готовиться к эвакуации.

kurdistan.ru

Генконсул РФ: остановка экспорта нефти из иракского Курдистана повлияла на "Газпром" и "Роснефть"

Временная остановка экспорта нефти из иракского Курдистана из-за спора Багдада и

Ангары сказала на работе "Газпрома" и "Роснефти", сообщил генконсул России в Эрбиле Максим Рубин. По его словам, Россия заинтересована в возобновлении экспорта.

"Российские нефтяные компании, такие как "Газпром" и "Роснефть", все еще работают в Курдистане. Конечно, приостановка экспорта нефти повлияла на работу этих компаний, но они все еще работают, и они все еще добывают нефть", — сказал господин Рубин иракскому телеканалу Rudaw (перевод по "Прайму").

Турция прекратила экспорт нефти из Курдистана в Ираке весной. Решение было принято после того, как Международный суд предписал Анкаре выплатить Багдаду \$1,5 млрд компенсации за экспорт без его разрешения с 2014 по 2018 год. Турция согласна возобновить экспорт только в случае, если Ирак откажется от требований. Анкара, в свою очередь, требует от Багдада \$900 млн компенсации.

kurdistan.ru

ДИПЛОМАТ

№ 38 (550) 09 - 15 октябрь 2023-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Президент ДПК поблагодарил Германию за поддержку сил пешмерга

Курдский лидер Масуд Барзани, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК) принял нового посла Германии в Ираке Кристиан Хоманн. В ходе встречи он подчеркнул важность постоянной поддержки Берлином курдских сил пешмерга в борьбе с терроризмом.

Барзани поздравил посла Хоманн с ее недавним назначением и выразил добрые пожелания успешного

пребывания на посту, говорится в пресс-релизе штаб-квартиры Барзани.

Он подчеркнул крепкие узы дружбы между немецким и курдскими народами и выразил благодарность правительству, народу и вооруженным силам Германии за поддержку курдских сил пешмерга в битве против "Исламского государства" (ИГ).

Согласно пресс-релизу, курдский лидер заявил, что

терроризм остается глобальной угрозой, подчеркнув необходимость постоянных международных усилий по борьбе с ним.

В ходе встречи посол Хоманн также подчеркнула опасности, связанные с терроризмом, и приверженность Германии сотрудничеству и координации с Ираком и Курдистаном. По ее словам, основное внимание в этом сотрудничестве уделяется обеспечению стабильности, процветания и устойчивого экономического развития.

Обсуждения между послом Германии и главой ДПК охватывали различные аспекты, включая политический ландшафт в Ираке, укрепление связей между Германией и Курдистаном, а также общую приверженность развитию сельского хозяйства и диверсификации экономики. kurdistan.ru

Совет ЛАГ соберется по вопросу израильско-палестинского конфликта

Министры иностранных дел Лиги арабских государств (ЛАГ) собираются завтра провести экстренную встречу для рассмотрения продолжающегося конфликта между Палестиной и Израилем. Об этом сообщают иракские СМИ.

Постоянный представитель Палестины в ЛАГ посол Муханнад Аль-Аклук 9 октября заявил, что министры иностранных дел Лиги созовут экстренную встречу для обсуждения последних событий в конфликте между Израилем и Палестиной.

"Целью встречи является обсуждение путей политических действий на арабском и международном уровнях, чтобы остановить израильскую агрессию, привлечь виновных к ответственности, обеспечить международную защиту палестинского народа и достичь мира и безопасности на основе международного права, резолюций международной законности и Арабской мирной инициативы", — сообщило сегодня иракское агентство новостей со ссылкой на высказывания представителя Палестины в

ЛАГ. "Срочная встреча проводится в свете продолжающейся жестокой израильской агрессии против палестинского народа, включая эскалацию, которая последовала за штурмом благословенной мечети Аль-Акса тысячами поселенцев и израильских официальных лиц в течение последних нескольких дней". Премьер-министр Ирака Мухаммед Шиас-Судани в телефонном разговоре с эмиром Катара шейхом Тамимом бен Хамадом Аль Тани также призвал международные действия остановить эскалацию израильско-палестинского конфликта.

Конфликт между Палестиной и Израилем обострился утром 7 октября после того, как палестинские силы начали внезапное нападение на Израиль. По сообщениям СМИ, в результате атак по меньшей мере 1500 человек погибли и тысячи получили ранения с обеих сторон. kurdistan.ru

Путин начал переговоры с премьером Ирака Мухаммедом ас-Судани

Президент России Владимир Путин и премьер-министр Ирака Мухаммед ас-Судани начали переговоры в Кремле. В ходе встречи будут обстоятельно рассмотрены вопросы раз-

вития многопланового российско-иракского сотрудничества, актуальные темы международной повестки и прежде всего — ситуация на Ближнем Востоке.

Отметим, что это первая встреча Путина с иракским премьером и его первый визит в Москву, но российский лидер и Мухаммед ас-Судани созванивались в ноябре 2022 года. Тогда президент России в том числе поздравил политика со вступлением в должность. А в среду, 11 октября, Путин и Мухаммед ас-Судани примут участие в пленарном заседании Международного форума "Российская энергетическая неделя". kurdistan.ru

Садисты призывают мусульманские страны закрыть израильские миссии

Иракское "Движение садистов" 13 октября призвало все мусульманские страны закрыть посольства Израиля в знак

протеста против эскалации конфликта между Палестиной и Израилем. В пятницу около миллиона человек собрались на площади Тахрир в Багдаде, чтобы выразить солидарность с народом Палестины в условиях продолжающейся эскалации войны. Иракский шиитский религиозный лидер и глава "Движения садистов" Муктада ас-Садр призвал мусульманские страны быть единомышленными в своей позиции по войне между Израилем и Палестиной, и объединить усилия по отправке гуманитарной помощи населению Газы, которая находится в блокаде. Федеральное правительство Ирака поручило своим ведомством направить гуманитарную помощь жителям Газы.

Ситуация в регионе обострилась 7 октября, когда боевики "ХАМАС" совершили внезапное нападение из сектора Газа на Израиль. В сочетании с последующими израильскими контратаками это привело к гибели тысяч людей. kurdistan.ru

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:

TAHİR SİLÊMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXİR СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

Baş redaktorun müavini:

Tariyel Cəlil

Xüsusi müxbir:

Nofəl Ədalət

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakı Az1040, soqaq S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnilib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur. e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filialı

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500